

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2007:59
ISSN 1654-0247

Seriemediet i den svenska bibliotekspressen 1960-1999

MAGNUS JOHANSSON

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Magnus Johansson
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Seriemediet i bibliotekspressen 1960-1999
Engelsk titel: The Comics in the Swedish Library Press 1960-1999

Författare: Magnus Johansson

Kollegium: 1

Färdigställt: 2007

Handledare: Jan Nolin

Abstract: The purpose of this Master's thesis is to study how the comics have been evaluated and debated in the Swedish library press from 1960 to 1999. Have they been seen as something good or something bad? What arguments have been put forward against them or in their defense? What kinds of development can be seen over time?

The point of doing this, is of course that evaluation always plays a crucial part in library work. By studying how a "new" medium or art form has been evaluated in the past, we can hopefully gain a greater understanding of how today's newcomers should best be treated.

Theoretically, this thesis is grounded in Bourdieu's theory about cultural distinctions. Content analysis has been used as the basic method, and complemented with a study about the positions from which different persons write about comics. In other words it's a basically statistical study, but great care has been taken not to forget the individual texts' specific content and context.

The results show that the acceptance for comics has increased since the sixties, but at the same time the interest in comics seems to have lessened. In the nineties, very few texts in the library press concerned themselves with these. The common understanding, at least among comic readers, that the libraries into the eighties were massively hostile towards comics, is proven wrong though.

Much of the criticism against comics seems to have been grounded in a fear of what bad comics could do to the children, and a broadly speaking ideological criticism has been dominant. But at the same time it's obvious that general cultural and political tendencies has worked in the comics' favour.

Nyckelord: serier, värdering, bibliotekspress

Innehållsförteckning

1.1 FÖRORD.....	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	1
1.3 OM VALET AV METOD.....	3
1.4 DISPOSITION.....	4
2 KONTEXT	5
2.1 SERIERNAS HISTORIA.....	5
2.1.1 DE FÖRSTA SERIERNAS	5
2.1.2 SERIETIDNINGARNA	6
2.1.3 SERIERNAS UNDER ANGREPP.....	6
2.1.4 SERIERNAS VÄXER UPP.....	8
2.2 KULTURPOLITIK, BIBLIOTEK OCH LITTERATUR.....	11
2.2.1 60-TAL	11
2.2.2 70-TAL	12
2.2.3 80-TAL	14
2.2.4 90-TAL	14
2.2.5 NÅGRA ORD OM KVALITET.....	15
2.3 TIDIGARE FORSKNING.....	16
3 EN LITEN UTVIKNING OM ROMANEN GENOM HISTORIEN	17
4 TEORI	19
4.1 OM VALET AV BOURDIEU SOM UTGÅNGSPUNKT.....	19
4.2 GRUNDERNA I BOURDIEUS TEORIBYGGE.....	19
4.3 DET KULTURELLA FÄLTET	20
4.4 BOURDIEUS BETYDELSE FÖR DENNA UPPSATS	22
5 METOD.....	25
5.1 INNEHÅLLSANALYS.....	25
5.2 OM MINA TEXTER.....	27
5.3 ANALYSSCHEMAT	28
5.4 AKTÖRSPOSITIONSANALYS.....	34
6 RESULTAT.....	36
6.1 INNEHÅLL	36
6.1.1 60-TALET	36
6.1.2 70-TALET	40
6.1.3 80-TALET	48
6.1.4 90-TALET	59
6.2 AKTÖRSPOSITIONER.....	61
6.2.1 60-TALET	61
6.2.2 70-TALET	62
6.2.3 80-TALET	64
6.2.4 90-TALET	66
7 ANALYSSAMMANFATTNING.....	67
7.1 INNEHÅLLSANALYSEN	67
7.2 AKTÖRSPOSITIONSANALYSEN	69
8 SLUTSATSER	71
9 SAMMANFATTNING	74
Bilaga 1: ANALYSSCHEMA UTAN KOMMENTARER.....	87
Bilaga 2: TABELLER.....	92

1. INLEDNING

1.1 FÖRORD

Flera gånger då jag besökt olika bokhandlar har jag sett serien där på ”Humor”-hyllan, bland kvälls- och veckopressens populäraste kåsörer, små böcker med humoristiska visdomsord, *Ernie* och *Kalle och Hobbe*. En serie om en samling talande möss. Var, om inte på barn- eller humoravdelningen, skulle bokhandlaren placera en sådan? Men denna serie är allt annat än humoristisk. Dess namn är *Maus* och den är skapad av amerikanen Art Spiegelman. I den återberättar han sin fars minnen av nazisternas jedeförföljelser; av livet i ett polskt ghetto och livet i Auschwitz. Judarna har därvid metaforiskt tecknats som möss, tyskarna som katter. Serien har tilldelats såväl ett Pulitzer-pris¹ som en National Book Award.²

Allmänhetens bild av seriemediet tycks präglad av i bästa fall ignorans, i sämsta fall ett milt förakt. Detta inte minst i fråga om serier för vuxna. Som serieläsare (fast man är över trettio år...) är det därför glädjande när åtminstone några av landets större folkbibliotek vågar satsa på ett rejält serieutbud med inte bara svenska titlar utan även importerade album. I Stockholm har man sedan mitten av 90-talet rent av en särskild seriefilial, vilken en gång i tiden antagligen räddade mitt serieintresse från att dö ut. Men hur ser det egentligen ut inom biblioteksvärlden i stort? Är serierna något man lägger ner tid, resurser och omtanke på eller något man köper in i mindre mängder i hopp om att det ska locka nya låntagargrupper? Vad skulle ett historiskt perspektiv visa på för utveckling, om någon? Detta är tankar som allt sedan jag började på BHS har rört sig i mitt huvud då kommande uppsatser förts på tal. Särskilt som jag även tidigare skrivit uppsats om serier, eller närmare bestämt om seriemediets visualiseringar, i ämnet Visuell kultur. Ändå kom jag att skriva om film på folkbibliotek på B-nivån, och att påbörja en magisteruppsats om folkbibliotekens förhållande till kontroversiell facklitteratur. Då den senare av vissa skäl kom att läggas ner var valet att gå över till mitt favoritämne ganska lätt.

1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Det grundläggande syftet med denna uppsats är att närmare utforska seriemediets status inom biblioteksvärlden, sett i ett historiskt perspektiv från 1960-tal fram till 1990-tal. Detta mer exakt genom att studera hur det behandlats i bibliotekspressen. Hur har man egentligen förhållit sig till detta medium? Har man sett det som en naturlig del av bibliotekens kulturförmedlande verksamhet? Har det avfärdats som odiskutabel skräpkultur, eller rent av som ett hot mot den goda litteraturen? Kan man skönja en utveckling på området, och i sådana fall hur djupgående? Har det under berörd period funnits öppna stridigheter mellan mediets förespråkare och dess motståndare? Har barn- och vuxenserier behandlats olika? Åtminstone bland serieintresserade finns enligt min erfarenhet en utbredd uppfattning kring detta, vilken är att man på biblioteken generellt sett alltid varit fientliga gentemot serier och fortfarande är det, men man har inte mycket

¹ Sabin, Roger 2001. *Comics, Comix & Graphic Novels. A History of Comic Art*, s. 188.

² Sabin, Roger 1993. *Adult Comics. An Introduction*, s. 176.

substantiella fakta att underbygga den uppfattningen med.³ De begränsningar som sätts av historiens gång och vetenskaplig metod hindrar mig dock från att i denna uppsats kunna utforska mediets status annat än indirekt. Något jag snart återkommer till.

Med ”seriemediet” avses i denna studie delvis på själva uttrycksformen; ett berättande i orörliga bilder. Eller för att citera den oerhört inflytelserike amerikanske serieteoretikern Scott McClouds definition av vad han istället för ”comics” föredrar att benämna ”sequential art”: ”Uttrycksform som består av sidoställda, föreställande och andra bilder i avsiktlig sekvens, vilka syftar till att förmedla information och/eller framkalla ett estetiskt gensvar hos betraktaren.”⁴ Delvis syftas även på de faktiska serierna, eftersom det ena i praktiken knappast kan skiljas från det andra. Någon begränsning till barn- eller vuxenserier, eller till vissa seriegenrer har inte gjorts. Fast givetvis måste man hålla i huvudet de stora skillnader som faktiskt finns inom seriemediet i fråga om såväl målgrupp som motiv och ambitionsnivå, och som kan tänkas återspeglas i människors förhållningssätt gentemot detta.

Personligen finner jag frågor om ett mediums eller en genres status vara mycket intressanta, och de är givetvis av den största vikt inom biblioteksvetenskapen. Detta med tanke på att bibliotekens verksamhet innefattar en hög grad av värdering i samband med inköpsprocessen. Och att studera värderingsfrågorna i ett historiskt perspektiv borde kunna ge ökad förståelse för den problematik som finns på området. Jag vill framförallt gärna tro att man genom att uppmärksamma hur ett relativt nytt medium har behandlats i det förflutna kan åstadkomma en mer öppen attityd gentemot samtidens nya medier. Generellt sett har ju nya medier, liksom även nya genrer (romanen är ett exempel jag återkommer till), inledningsvis nedvärderats i förhållande till äldre medier, för att efterhand ändå vinna ett större eller mindre erkännande. Att jag valt att ha ett historiskt djupperspektiv på min undersökning beror sedan även på att det här helt enkelt tycks finnas ett gap i forskningen att fylla. Seriernas status då de var som allra mest kontroversiella på 50-talet liksom deras status idag är sådant som redan studerats, men perioden däremellan är sämre utforskad, åtminstone inom bibliotekskontexten.

Att jag valt att inleda studien med just 60-talet kräver sin motivering. Serierna hade då redan funnits i allra minst ett halvt århundrade, och som konstaterats var de redan på 50-talet livligt debatterade (i Sverige likaväl som i USA). 1960 påbörjades dock den svenska utgivningen av *Tintin*-albumen, vilka fick även en del tidigare motståndare att motvilligt erkänna potential hos seriemediet.⁵ Med dessa, och ett decennium senare andra europeiska albumserier som *Asterix* och *Lucky Luke*,⁶ blev serierna rimligen en angelägenhet för biblioteken på ett helt annat sätt än tidigare. De blev genom sina kvalitéer, och möjligen än mer genom det relativt hållbara formatet, något man borde kunna tänkas överväga att köpa in och inte bara ett hot mot den goda kultur man nog ofta ansåg sig satta att värna.

Då jag sedan rör mig framåt genom historien är det viktigt att betänka det faktum att värderingen av seriemediet inte ägt rum i ett vakuum. Den har rimligen påverkats av

³ Redaktör Mårten Melin skriver på ledarplats i den litterära tidskriften *Serum*:s speciella serienummer (4/2004, s. 4): ”Otroligt nog tror fortfarande många insnöade lärare och bibliotekarier att serier bara är för barn och dessutom alltid av dålig kvalitet”. För att nu bara ge ett exempel ur mängden.

⁴ McCloud, Scott 1995. *Serier: Den osynliga konsten*, s. 9.

⁵ Knutsson, Magnus 1987. ”Seriemagasinet mot barnboken. En moralpanik ur kultursociologiskt perspektiv.”, s. 143.

⁶ *Seriekatalogen 1996/1997* 1996, s. 55 + s. 158.

såväl en föränderlig syn på bibliotekens uppgift som av skiftande smakpreferenser på det kulturella fältet, liksom inte minst av att nya serieverk med högre ambitioner än sina föregångare har skapats. Ingen insatt person skulle betvivla att det skett en anmärkningsvärd utveckling i denna riktning inom seriemediet under det senaste kvartsseket, såsom jag längre fram kommer att visa. Att bortse från detta är ett misstag som enligt min mening allt för ofta färgat seriehistorien. I apologetisk iver har dess företrädare skrivit som om serier i sig i princip alltid var något positivt och som om kvalitetskriterier i praktiken inte haft någon betydelse för seriernas motståndare. Ett förhållningssätt Umberto Eco med bitande ironi benämner ”Varje serie är Illiaden”.⁷

Syftet med denna uppsats är alltså att närmare utforska seriemediets status inom biblioteksvärlden, såsom den kommer till uttryck i bibliotekspressen, sett i ett historiskt perspektiv från 1960-tal till 1990-tal.

Följande frågeställningar har i detta syfte ställts upp:

- Vilken bild av seriemediets status inom biblioteksvärlden förmedlas av bibliotekspressen, samt av andra skrifter hemmahörande i en bibliotekskontext, under perioden från 1960 fram till 1999?
- Genomgår bilden någon förändring, och i sådana fall hur ser denna förändring ut?
- Har det förekommit stridigheter i frågan? Vad har kritiken resp. försvaret riktat in sig på?
- Vilka faktorer kan man anta ligger bakom bilden av seriemediets status, och eventuella förändringar av denna?

1.3 OM VALET AV METOD

Den metod jag framförallt kommer att använda mig av i studien är textanalytisk, och det material jag därvid kommer att använda mig av är bibliotekstidskrifter, samt några böcker vilka särskilt berör ämnet och är tillkomna inom en bibliotekskontext eller riktar sig mot en sådan. Textanalytisk metod är såvitt jag kan bedöma det mest tillförlitliga sättet att förvärva kunskap om seriemediets status under den aktuella tidsperioden. Man kan förvisso tänka sig intervjuer med bibliotekarier som varit aktiva sedan 60-talet, men det framstår som en metod med påfallande stor osäkerhetsfaktor. För hur pålitligt är minnet i ett fall som detta, där det handlar om värderingar mer än om händelser? Likaså skulle man, kan tyckas, kunna få en bild av mediets status genom att studera gjorda inköp. Den kunskap man därigenom kunde uppnå vore dock väldigt ytlig. Inköp av serier behöver ju inte betyda detsamma som gillande av serier i sig, utan man kan t.ex. ha köpt in enbart i hopp om att därigenom kunna locka nya låntagargrupper.⁸ Det har också åtminstone tidigare funnits ett starkt samband mellan bibliotekens inköp och sambindingens omdömen,⁹ vilket skulle kunna förklara ökade serieinköp utan antagande om motsvarande uppvärdering. Att textanalys av bibliotekspress skulle kunna ge hela sanningen om seriemediets status på biblioteken tror jag dock inte. I strikt mening ger den förstås inte kunskap om annat än synen på serierna i just de undersökta

⁷ Eco, Umberto 2001. "Fyra sätt att tala om tecknade serier", s. 84.

⁸ Se Holmberg, Olle, Malmgren, Gun och Malmgren, Lars-Göran 1983. "Liv och läsare", s. 199.

⁹ Lindung, Yngve 1983. "Utgivning av skönlitteratur för vuxna och folkbibliotekens inköp juli 1977-juni 1979", s. 69.

texterna, men bilden man får fram är rimligen inte oberoende av de faktiska förhållandena (vilka de i detta fall nu är), utan man måste anta att det som står i bibliotekspressen både färgas av och färgar av sig på dessa. Det senare inte minst som flertalet bibliotekarier till stor del torde få sin bild av seriemediet och dess "biblioteksvärdighet" just genom bibliotekspressen, eftersom de (i likhet med de flesta vuxna människor) inte hyser något personligt serieintresse.

1.4 DISPOSITION

I det följande kommer jag till att börja med att i grova drag återge de centrala delarna av den kontext inom vilken min studie rör sig. Det handlar närmare bestämt om seriemediets historia, med tonvikt på hur det i olika sammanhang har värderats, om kulturvärdering i allmänhet och litteraturvärdering i synnerhet under de senaste fyrtio åren, samt om biblioteksutvecklingen under motsvarande period. Därtill har jag fogat ett kortare kapitel om hur den inledningsvis föraktade romangenren efterhand kom att vinna legitimitet, eftersom detta är en historia vilken, åtminstone fram till en viss punkt, har många likheter med historien om hur också seriemediets allmänna ställning långsamt förändrats. Därefter kommer jag att redogöra för mina teoretiska utgångspunkter, baserade på Bourdieu, följt av en metodredovisning där jag redogör för och motiverar ett något eklektiskt tillvägagångssätt. På detta följer så själva studien, vilken kan delas in i två delar. I den första gör jag en innehållsanalys av utvalda texter, med resultatet huvudsakligen presenterat i kvantitativ form men med kvalitativa aspekter. I den andra undersöker jag vilka personer det är som skrivit och uttalat sig om seriemediet, och utifrån vilka positioner de gjort detta. I slutsatserna försöker jag besvara mina ovan formulerade frågor, med teorin som stöd.

2 KONTEXT

2.1 SERIERNAS HISTORIA

2.1.1 DE FÖRSTA SERIERNAS

Den redan nämnde serieteoretikern McCloud ser fornegyptiska väggmålningar som de allra första serierna,¹⁰ och då Rolf Sellgrad ett par decennier tidigare sammanfattade seriernas förhistoria utgick han också från sådana, om än utan att använda just benämningen ”serier” på dem.¹¹ Om man håller med McCloud eller inte beror givetvis på vilken definition man stödjer. För många är serierna bara lite mer än hundra år gamla, och den som enligt det synsättet skulle ha startat det hela är Richard F. Outcault med *The Yellow Kid* från 1896.¹² De flesta av dagens auktoriteter tycks dock istället tillskriva schweizaren Rodolphe Töpffer äran som seriernas uppfinnare. Den första serien skulle då vara hans *Monsieur Jabot* från 1833.¹³ Men också detta är en sanning vilken allt mer ifrågasatts. I *Forging a New Medium. The comic strip in the nineteenth century* visas att Töpffer långt ifrån var unik, att 1800-talet var fullt av vad vi idag skulle kunna benämna serieskapare. Det äldsta exempel man i boken visar upp är faktiskt svenskt; *Päder Målare och Munthen* från 1801 av en viss Nordquist.¹⁴

Går vi sedan tillbaks till medeltiden finner vi redan där verk vilka om de varit gjorda idag knappast skulle gå att benämna med ett annat ord än ”serier”. Tidiga exempel kan man finna i t.ex. Michael Camilles bok *Gothic Art - Glorious Visions* där särskilt en manuskriptsida ur *Bible Moralisée* från ca 1220-30 visar på ett relativt avancerat användande av serieliknande form.¹⁵ Intressant är vad Camille skriver om detta verk: ”These texts were written after the pictures, reversing our normal expectations of Gothic art as one based upon preexistent words.”¹⁶ Härmed avfärdar han att bilderna skulle kunna ses som enbart illustrationer. Efter medeltiden tycks emellertid denna typ av serieliknande verk ha varit sällsynt, men en del exempel går att uppåta vilket visar att traditionen fortlevde.¹⁷ På 1700-talet uppstod ordet ”comics” i England, då syftande på humoristiska trätryck egentligen kända som ”the comicals”, men ibland förenklat till just ”comics”. De första ”comics” var alltså inte serier enligt någon modern definition.¹⁸

Fast låt oss nu för all del inte förneka att Outcault och andra serieskapare i förra sekelskiftets New York-tidningar har haft den allra största betydelse för mediets utveckling! Med dem kom serierna in i var mans hem och vissa av dem var absolut inte utan konstnärliga kvalitéer. George Herriman och Winsor McCay är de namn vilka vanligen framhålls som tidens stora. Den förres *Krazy Kat* är en surrealistisk skämtserie om en katt av obestämt kön vilken är förälskad i en elak mus som hela tiden kastar tegelstenar i huvudet på den (synnerligen queer!). McCay är mest känd för den helt

¹⁰ McCloud 1995, sid. 13ff.

¹¹ Sellgrad, Rolf 1973. ”Från helgonlegend till tjuvpojkssträck”, s. 14.

¹² Hegerfors, Sture och Åberg, Lasse 1996. *Comics: Serierna 100 år*, s. 5.

¹³ Hesse-Quack, Otto 1973. ”Seriers sociala och sociologiska roll”, s. 128.

¹⁴ Dierick, Charles och Lefèvre, Pascal 1998. ”Introduction”. s. 15.

¹⁵ Camille, Michael 1996. *Gothic Art. Glorious Visions*, s. 79.

¹⁶ *Ibid*, s. 82.

¹⁷ Blackbeard, Bill och Crain, Dale 1995. *The comic strip century: Celebrating 100 years of an american art form, 1*, s. 15.

¹⁸ Sabin 1993, s. 14.

annorlunda *Little Nemo in Slumberland*, som är en mycket vacker serie om en liten pojkes fantastiska och ofta skrämmande upplevelser i Drömriket. I Sverige blev Oscar Jacobssons *Adamson* en tidig exportsuccé.¹⁹ Efterhand dök det även upp äventyrsserier som *Tarzan* och *Buck Rogers*. Serier vilka Roger Sabin ser som resultatet av en fusion mellan traditionella dagspresserier och de s.k. pulp-magasinens berättelser.²⁰ Serier egentligen mer lämpade att läsas i ett sträck än i små dags- eller veckoetapper, vilket banade väg för seriemagasinen.

2.1.2 SERIETIDNINGARNA

Vilken som var den första serietidningen är ungefär lika svårt att fastslå som vilken den första serien var. En definitionsfråga även detta. Men faktum är att tidningar med serier som huvudsaklig attraktion fanns redan innan dagspresserierna dök upp. I Storbritannien fanns t.ex. den väldigt populära *Ally Sloper's Half Holiday* som började utkomma 1884.²¹ Under dagspresseriernas storhetstid verkar det emellertid som om serietidningar knappt förekom alls, bortsett möjligen från några av de gamla som lyckades överleva i konkurrensen. Den första nya (amerikanska) serietidning som skapades för försäljning var *Comic Monthly* 1922. Tidningen kom dock bara ut med sju nummer. Den första med nyproducerat eget material var *The Funnies* från 1929 och den första i det format vi numera kommit att förknippa just med serier var *Funnies on Parade* från 1933.²² De första moderna serietidningarna publicerade alltså, som namnen visar, framförallt humorserier. Fast som redan konstaterats är det äventyrsserierna som vinner mest på formatet och det var även med dessa serietidningarna blev riktigt stora. Störst av dem alla blev *Superman* (1938).

Efterhand ökade antalet genrer och titlar drastiskt och många serier fick en mer vuxen framtoning. Vid mitten av förra seklet kan man räkna med fem stora genrer i USA: 1) "Crime" 2) Krig 3) Skräck 4) Romantik 5) Satir. Bara inom skräckgenren fanns 1953 inte mindre än 130 titlar att välja emellan. För den romantikintresserade fanns fyra år tidigare 120 titlar.²³ I Sverige fick serietidningen sitt genombrott på hösten 1948 då *Kalle Anka & Co* och *Seriemagasinet* började komma ut. Fast de var inte först, såsom många tror, även om de var först med det klassiska serietidningsformatet. Disneys serier hade introducerats redan 1937 i *Musse Pigg tidningen* och Stålmannen kunde svenskarna lära känna 1942 i *Veckans serier*. Ingen av de titlarna blev dock särskilt långvarig.²⁴

2.1.3 SERIERNA UNDER ANGREPP

På vad beror egentligen seriemediets generellt sett låga status i förhållande till många andra uttrycksformer? Många har försökt svara på den frågan och deras svar har inte

¹⁹ Strömberg, Fredrik 2003. *Swedish Comics History*, s. 24.

²⁰ Sabin 2001, s. 53.

²¹ Sabin 1993, s. 17.

²² Ibid, s. 140.

²³ Ibid, s. 149ff.

²⁴ Reimerthi, Claes 2001. "Svensk förlagshistoria", s. 25f.

sällan varit motstridiga.²⁵ Sant är i vilket fall att serierna under större delen av sin moderna historia betraktats som underhållning för barn. Självaste Töpffer, pionjären, skrev att serierna framförallt tilltalar "barnen och de lägre klasserna",²⁶ och som underhållning för barn och de lägre klasserna har de varit särskilt sårbara för kritik. Detta visade sig inte minst på 50-talet då en slags moralpanik uppstod ikring dem. De anklagades för att försämra barnens läskunnighet och för att hämma deras fantasi, för att orsaka psykiska skador och leda in i kriminalitet, liksom för att ha en allt för onyanserad normvärld.²⁷ Kritiken ledde till införandet av The Comics Code.

Denna ska jag strax återvända till, men först måste jag uppehålla mig en del vid en amerikansk psykiatriker vid namn Fredric Wertham. Denne gav 1954 ut en bok med titeln *Seduction of the Innocent* som kommit att bli en av moralpanikens odiskutabla klassiker. I boken gick han till mycket hårt angrepp mot serierna, framförallt därför att de enligt hans mening skapade ungdomsbrottslighet.²⁸ Men hans anklagelser var betydligt mer omfattande än så och bland de mer fantasifulla måste räknas påståendena att Batman var homosexuell, Superman masochist och Wonder Woman sadist.²⁹ Vid senatsförhör på våren 1954 konstaterade han: "I think Hitler was a beginner compared to the comic book industry."³⁰ Inte undra på att Wertham ännu i denna dag är många serievänners stora hatobjekt! Seriehistorikern Catherine Yronwode skrev i tidningen *The Comic Buyer's Guide*: "We hate him, despise him. He and he alone virtually brought about the collapse of the comic book industry during the 1950's... even the younger of us know the legend well, for it is repeated among us like some tribal myth".³¹ Roger Sabin kallar *Seduction of the Innocent* för "the *Mein Kampf* of comics".³² Faktum är dock att Wertham inte kan lastas allt för mycket för den infantilisering av serierna som följde i moralpanikens spår. Dels därför att han inte var ensam eller ens först; i USA hade redan 1945 en senatskommitté börjat granska seriernas möjliga betydelse för ungdomsbrottsligheten. Dels därför att han aldrig förespråkade censur utan bara att vissa serietidningar skulle förses med 15-årsgräns.³³ Konsekvenserna av det hela blev i vilket fall förödande för de amerikanska serierna. Framförallt genom The Comics Code, en uppsättning förhållningsregler vars efterföljande belönades med rätten att bära ett särskilt märke på omslaget förutom vilket serietidningen inte kunde få distribution.³⁴ Reglerna krävde inte bara att man skulle avstå allt onödigt våld och all sexskildring överhuvudtaget, utan de förbjöd även i princip all samhällskritik, vilket t.ex. drabbade antirasistiska serier som förlaget EC:s "Judgement Day".³⁵

Det säger sig självt att de amerikanska tidningsserierna under sådana omständigheter inte kunde vara ett relevant medium för vuxna människor, knappt ens för tonåringar. Rent kommersiellt behöll dock serieindustrin en relativt god hälsa. 1975 såldes t.ex. över 400 miljoner serietidningar i USA.³⁶ (Förvisso måttligt imponerande jämfört med

²⁵ Se t.ex. McCloud, Scott 2000. *Reinventing Comics*, s. 151 och Groensteen, Thierry 2000. "Why are Comics Still in Search of Cultural Legitimization?", s. 35!

²⁶ McCloud 1995, s. 201.

²⁷ Hesse-Quack, s. 131.

²⁸ Sabin 1993, s. 30.

²⁹ Thygesen, Erik 1973. "Seriernas teckenspråk", s. 73.

³⁰ Sabin 1993, s. 159.

³¹ Gopnik, Adam och Varnedoe, Kirk 1990. *High & Low: Modern Art & Popular Culture*, s. 186.

³² Sabin 1993, s. 157.

³³ Ibid, s 158f.

³⁴ Sabin 2001, s. 68.

³⁵ Atterbom, Daniel 1989. "EC. Världens bästa serieförlag", s. 57f.

³⁶ Wigand, Rolf T. 1986. "Toward a More Visual Culture Through Comics", s. 29f.

950 miljoner sålda serier i Japan 1981.³⁷) I sanningens namn var det heller inte omöjligt att kringgå "the Code". Denna gällde nämligen enbart för serier i serietidningsformat, så genom att ge ut serierna i magasinsformat istället var det fritt fram för våld, sex och samhällskritik. Mest känd av de tidningar som valde denna väg är utan tvekan *MAD* (ursprungligen en renodlad serietidning).³⁸

I Sverige kom i början av 50-talet framförallt lärarna och kvinnoorganisationerna att reagera mot serierna. 1953 skapades på initiativ av Kvinnoförbundet för Fred och Frihet den Svenska Seriekommittén som ett samarbete mellan en lång rad olika organisationer, från Högerns kvinnoförbund till ABF, med syfte att motverka serietidningarnas påstått skadliga inflytande. Året därpå gav den senare professorn i socialmedicin Nils Bejerot ut den väldigt seriekritiska boken *Barn-Serier-Samhälle*. Olof Lagercrantz skrev i DN att den var "sprängfylld av naiviteter och absurda påståenden", men den kom ändå att få ett mycket stort inflytande, och i riksdagen väcktes motioner om införandet av en seriecensur. I Aftonbladet skrev Sven Lindner om serietidningarna att: "På intet annat sätt än genom sin äckliga skenhelighet skiljer sig dessa produkter från vad som på olika sätt förekom i det nazistiska samhället." För att sammanfatta kritiken hade den två olika argument. För det första ansågs våldet i serierna göra barnen aggressiva, eller i värsta fall kriminella. För det andra ansågs serierna avtrubbande, på så sätt att de fick barnen att tappa intresset för och förlora förmågan att tillgodogöra sig den goda barnboken.³⁹

Magnus Knutsson som studerat uppståndelsen kring serietidningarna här i Sverige i början av 50-talet menar att vad det i grund och botten handlade om var serierna som ett hot mot det kulturella kapital särskilt medelklassen var mån om att skolan skulle förmedla till deras barn. Läste barnen bra barnböcker istället för serier skulle de ju så småningom gå över till den goda vuxenlitteraturen, hoppades man.⁴⁰ Därtill fanns, enligt Knutsson, en tendens att försöka uppvärdera den goda barnboken genom att använda serierna som dess "onda" motsats, stämpla dem som *det andra*. Han konstaterar ironiskt: "En god barnbok är tjock, har styva pärmar, består mest av text och innehåller värdefulla tankar. Vad är motsatsen? Jo, något som är tunnt [sic!], har sladdrigt omslag, består mest av bild och innehåller skräp. Ett seriemagasin."⁴¹

Om själva uppståndelsen kring serierna efter några år kom att avta tycks det dock inte som om dessa därigenom avgått som segrare i striden och accepterats som kulturyttring. Och Seriekommittén kom att fortsätta sitt arbete fram till 1967, då den införlivades med Barn- och ungdomsboksrådet.⁴² Fast 1965 bildades Svenska serieakademien och 1968 Seriefrämjandet, som motvikter,⁴³ och då Kulturrådet 1975 började ge stöd åt svenska kvalitetsserier visade det förstås att något omvälvande till sist hänt på området.⁴⁴

2.1.4 SERIERNA VÄXER UPP

1968 står en man och en gravid kvinna med en barnvagn i korsningen Haight och Ashbury i San Francisco. Barnvagnen är full av serietidningar paret försöker sälja till de

³⁷ Chiba, Satomi och Loveday, Leo 1986. "Aspects of the Development Toward a Visual Culture in Respect of Comics: Japan", s. 158.

³⁸ Sabin 1993, s. 166.

³⁹ Knutsson, s. 137-140.

⁴⁰ Knutsson, s. 140f.

⁴¹ Knutsson, s. 142.

⁴² Knutsson, s. 143.

⁴³ Strömberg 2003, s. 41.

⁴⁴ Knutsson, s. 144.

förbipasserande. Tidningens titel är *Zap*, mannens namn är Robert Crumb och detta är frestande att se som början på en ny era.⁴⁵ Fast redan några år tidigare hade de mer vuxna, experimentella serier vilka skulle bli kända som undergroundserier eller ”comix” börjat dyka upp. De återfanns i alternativa tidningar som *Berkeley Barb*, *LA Free Press* och *East Village Other*, i *MAD*-inspirerad skämtpress vid universiteten och som egenpublicerade tidningar i små upplagor.⁴⁶ Det var dock, enligt allmän uppfattning, Robert Crumbs popularitet och skaparnit som gav det verkliga genombrottet.

Inte för att ”comix” någonsin blev en storindustri. I mycket förblev de en marginell företeelse. (Kring 1970 sålde de sex största undergroundförlagen i USA tillsammans inte mer än 100.000 tidningar i månaden.⁴⁷) Men genom att de specifikt vände sig till en vuxen läsekrets, genom att utmana alla konventioner om vad serier kunde berätta och genom att helt ignorera The Comics Code betydde de definitivt en hel del för den fortsatta utvecklingen. På 70-talet började det sedan också dyka upp mer konventionella serier för en läsekrets vilken kanske inte var helt vuxen, men i alla fall inte barn. En av de viktigaste titlarna var brittiska *2000AD*, grundad 1977, vars mest kända serie var och är *Judge Dredd*. En tidning i vilken skolades storheter som Alan Moore, Dave Gibbons, Brian Bolland, Bryan Talbot, Alan Grant, John Wagner, Grant Morrison, Peter Milligan, Glenn Fabry... Många av dem skulle senare göra sig ett namn även på andra sidan Atlanten, där de kollektivt blev kända som ”the Britpack” (i vilket även *Sandman*:s skapare Neil Gaiman var ett av de största namnen).⁴⁸ I Frankrike gav serieskaparna Gotlib, Claire Bretecher och Mandryka 1972 ut vad vissa anser vara den första vuxenserietidningen, *L’Echo des savanes*.⁴⁹ En annan mycket viktig fransk titel var *Métal hurlant* som kom med sitt första nummer 1975 och publicerade serier, mest science fiction, av storheter som Moebius (Jean Giraud) och Enki Bilal. Att den vände sig inte bara till en vuxen utan rent av en bildad läsekrets visas av att annonserna i den kunde vara för sådant som strukturalisten Roland Barthes senaste bok. 1977 fick den en amerikansk systertidning i form av *Heavy Metal* som introducerade många av dess serier också för de amerikanska serieläsarna.⁵⁰ Lite senare började därtill många av de traditionella superhjälteserierna få en mer vuxen prägel. Kanske startade den utvecklingen 1981 då Frank Miller tog över som manusförfattare för superhjälteserien *Daredevil*, om en ung advokat som är blind men med de övriga sinnena kraftigt förstärkta.⁵¹

En viktig händelse inträffade också 1978 då den amerikanske serieveteranen Will Eisner gav ut en samling serienoveller om livet bland Bronx judar, *A Contract With God* (”Ett hus i Bronx”), direkt i bokform, och samtidigt lanserade termen ”graphic novel” som ett alternativ till ”comic”.⁵² Eisners och senare hela branschens förhoppning tycks ha varit att genom denna benämning komma undan oönskade associationer till Kalle Anka och Superman och deras likar. McCloud framhåller därtill att själva bokformen innebar ”an implicit claim of permanent worth”.⁵³ Något slags erkännande av seriernas konstnärliga potential inom mainstreammedia dröjde emellertid till 1986-87. Då kom vad Sabin benämner ”the Big 3”, nämligen Frank Millers *Batman. The Dark Knight Returns*, Alan Moores (manus) och Dave Gibbons (bild) *Watchmen*, samt Art Spiegelmans redan

⁴⁵ Sabin 1996, s. 94.

⁴⁶ Sabin 1993, s. 37.

⁴⁷ Ibid, s. 41.

⁴⁸ Ibid, s. 54f + 60.

⁴⁹ Groensteen, s. 30.

⁵⁰ Sabin 1993, s. 71f.

⁵¹ Ibid, s. 77.

⁵² Strömberg, Fredrik 1999. *100 oumbärliga seriealbum*, s. 59.

⁵³ McCloud 2000, s. 29.

nämnda *Maus*. Den förstnämnda är en svartsynt bearbetning av den klassiske superhjälteserien, i vilken Batman framstår som något av en psykopat. *Watchmen* är likaså en berättelse om superhjältar med allvarliga personliga problem.⁵⁴ Många fler serier med ett avgjort ”vuxet” innehåll har följt på dessa och numera kan man i de flesta stora dagstidningar emellanåt läsa serierecensioner på kultursidorna. T.o.m. prestigefulla *The New York Review of Books* har ägnat utrymme åt serietecknare.⁵⁵ Men för folk i allmänhet är serier förstas fortfarande någonting endast för barn...

I Sverige upplevde man på 70-talet en skräckserievåg som väckte en hel del förfasning inom föräldragenerationen.⁵⁶ Och 1977 gavs chilenserna Dorfman och Mattelarts *Konsten att läsa Kalle Anka - Om imperialistisk ideologi i Disneyserierna* ut på svenska, vilken vände sig mot Disneys populära serier från ett utpräglat vänsterperspektiv. Ett perspektiv som delades av Lars Peterson i hans bok *Seriernas värld 1976*, liksom i dess uppföljare *Seriealbum på myternas marknad 1984*. Framförallt var detta dock de europeiska albumseriernas stora glansperiod i vårt land. Under 70- och 80-talen kom såsom redan nämnts en lång rad sådana i översättning, men före 1970 och efter 1995 har de mest lyst med sin frånvaro.⁵⁷ 1979 kom också vad som kan ses som starten för svenska vuxenserier, i form av albumserien *Mammut* och den ännu existerande tidningen *Galago*.⁵⁸ 80-talet såg sedan en formlig explosion i det svenska vuxenseriemarknaden. Detta tack vare en enda man: Horst Schröder, som 1981 eller 1982 startade förlaget Medusa,⁵⁹ varifrån han gick vidare till att publicera åtskilliga tidningar (*Epix* och *Pox* torde vara de mest kända) liksom hundratals album. Framförallt fyllde han dem med europeiska serier, ibland av utpräglat pornografisk natur eller på annat sätt kontroversiella. Vid ett tillfälle åtalades han för olaga våldsskildring, men friades.⁶⁰ På 90-talet försvann *Epix* tidningsutgivning, medan Göteborgsförlaget Optimal trädde fram med ett utbud centrerat kring självbiografiska serier.⁶¹ Dessa och de traditionella serieförlagen har dock inte varit de enda aktörerna på seriemarknaden under senare decennier, utan många etablerade bokförlag har också gett ut serier, såsom Forum, Natur och kultur, Rabén & Sjögren, ETC och Bromberg.⁶² Vid sidan av vilket de stora barnserierna alltid tycks ha haft en stark ställning, och då inte minst Rune Andréassons *Bamse* som skapades på 60-talet och har haft sin egen tidning sedan 1973. I början av 2000-talet var dess försäljning per nummer ca 150.000.⁶³ Fast generellt sett såg 90-talet en kraftig nedgång i seriemarknaden, med många nedlagda titlar och få nyheter. Och redan dessförinnan hade hela genrer försvunnit från marknaden, såsom t.ex. de kontroversiella krigsserierna, vilka jag inte tror getts ut i Sverige sedan tidigt 80-tal eller rent av 70-talet.

⁵⁴ Sabin 1993, s. 87ff.

⁵⁵ Se t.ex. Grafton, Anthony 2001. ”Lost New York” (om den i Sverige relativt okände Ben Katchor), s. 26ff.

⁵⁶ Kåreland, Lena 1994. *Möte med barnboken*, s. 122.

⁵⁷ Strömberg 2003, s. 49.

⁵⁸ Strömberg 2003, s. 51ff.

⁵⁹ Landergren, Annika 1990. *Seriealbum för vuxna. Utgivningen på ett förlag, bibliotekstjänsts recensioner och bibliotekens inköp*, s. 9.

⁶⁰ NE.se, uppslagsord: Schröder, Horst.

⁶¹ Strömberg 2003, s. 61.

⁶² Landergren, s. 9.

⁶³ Strömberg 2003, s. 45f.

2.2 KULTURPOLITIK, BIBLIOTEK OCH LITTERATUR

I det följande avser jag att redogöra för de dominerande trenderna inom kulturens, kulturpolitikens och bibliotekens värld under den period min studie berör, så att de uppgifter jag får fram i denna kan sättas in i sin rätta kontext. Härvid har jag valt att göra en kronologisk indelning och gå igenom perioden decennium för decennium, då jag tror det ger den bästa översikten. Men först av allt måste man här fråga sig, om biblioteken har något syfte bortom tillfälliga politiska eller kulturella trender? Om de har någon uppgift kring vilken det råder konsensus (mer eller mindre) och som alla andra uppgifter kan sägas vara härledda ur? Enligt Sven Nilsson i *Kulturens vägar* är det så. Han menar där att åtminstone sedan de folkbibliotekssakkunnigas betänkande år 1949 har det rätt enighet kring att bibliotekens basfunktion är den folkbildande, präglad av tankarna om tillgänglighet för alla och politisk neutralitet.⁶⁴ Jan Ristarp och Lars G. Andersson ger uttryck för en likartad uppfattning i sin bok *Mitt i byn!*: ”Det djupaste – om än ofta outtalade – syftet med dem [biblioteken] har alltid varit att de skall bidra till att skänka landet kunniga, informerade medborgare som är väl förberedda att delta i samhällsprocesserna.”⁶⁵ Enligt sådana synsätt borde facklitteratur vara prioriterad och dålig skönlitteratur tabu. I bibliotekslagen från 1996, Sveriges första, så är dock formuleringen i dess andra paragraf om bibliotekens syfte mer omfattande, mindre precis: ”Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.”⁶⁶ Ser man slutligen till den konkreta verkligheten tycks det mig som om man på biblioteken ofta agerar utifrån deras egenvärde som något självskrivet; bibliotek är bra därför att bibliotek är bra, och det som är bra för bibliotek är bra. Men detta är förstas bara ett personligt intryck, och Ristarp och Andersson menar att bibliotekarierna i grund och botten alltid hållit fast vid folkbildningstanken, om än ibland i tysthet.⁶⁷

2.2.1 60-TAL

60-talet upplevde något av en kulturell brytningstid. En vänster växte fram som med kraft vände sig mot såväl etablerade institutioner som den massproducerade populärkulturen, vilken man ansåg styrdes allt för mycket av vinstintressen samtidigt som den ofta bar på reaktionära värderingar. Den 1968 tillsatta utredningen Kulturrådet gav uttryck för detta då den vände sig mot kommersialism och förespråkade decentralisering, liksom att kulturen skulle få en plats i alla människors vardag.⁶⁸ På de stora dagstidningarnas kultursidor trängdes traditionell finkultur undan till förmån för samhällsengagerade texter. Tomas Forser skriver i sin bok *Kritik av kritiken* om kultursidesklimatet i slutet av decenniet: ”Det är en tid när attityder hos biståndspersonal bedöms vara viktigare att redogöra för på en kultursida än [...] matriserna i den modernistiska efterbördens poesi.”⁶⁹ Kritiken beskriver han som socialrealistiskt grundad, det vill säga att litteraturens samhällsrelevans bedömdes som viktigare än dess rent litterära kvalitéer.⁷⁰ Om detta innebar att realismen hölls högt var det i sig dock inget nytt, utan Forser framhåller att det funnits konsensus kring att bra

⁶⁴ Nilsson, Sven 1999. *Kulturens vägar: Kultur och kulturpolitik i Sverige*, s. 207 + 209.

⁶⁵ Ristarp, Jan och Andersson, Lars G. 2001. *Mitt i byn!: Om det moderna folkbibliotekets framväxt*, s. 218.

⁶⁶ *Bibliotekslag*.

⁶⁷ Ristarp och Andersson, s. 233.

⁶⁸ Nilsson, s. 312f.

⁶⁹ Forser, Thomas 2002. *Kritik av kritiken*, s. 74.

⁷⁰ Forser, s. 76.

litteratur är realistisk litteratur under större delen av 1900-talet.⁷¹ Möjligen var tonvikten på realismen ny i fråga om barnboken, där författare som Sven Wernström, Stig Malmberg och Katarina Taikon nu blev stora namn.⁷² Fast 60-talet såg samtidigt en öppning för en mer liberal inställning, vilken fick en framträdande förespråkare i Bengt Nerman, vars 1962 publicerade debattskrift *Demokratins kultursyn* hävdade att läsarens upplevelse av kultur och inget annat avgör huruvida den är bra eller dålig.⁷³ Vänsterns nedvärdering av traditionell finkultur och därtill kopplade uppvärdering av det vanliga folkets kultur,⁷⁴ kan också ha varit en faktor som åtminstone på sikt verkade för en större acceptans av populärkulturen.

På biblioteken präglades 60-talet inte minst av uppluckring av traditionella gränser. Nu skulle här moderniseras och man skulle nå nya grupper.⁷⁵ Delvis handlade det om att andra medier än böckerna började ta plats, vilket bland annat märks när man bläddrar i gamla *Biblioteksbladet* från decenniet. I dessa ägnas en hel del utrymme, inklusive egen recensionsavdelning, åt musik. Örnsköldsviksbibliotekarien Tore Nordström propagerade tidigt för att även bildkonst, film och teater hörde hemma på biblioteken.⁷⁶ Man började därtill luckra upp de traditionella kvalitetskraven, så att till exempel deckarna nu gjorde sitt intåg på biblioteken. Strävan att nå ut till nya målgrupper och krav från låntagarna anges av Ristarp och Andersson som skäl till detta.⁷⁷ Yngve Lindung lägger istället vikten vid kulturklimatet i allmänhet och det faktum att ökade resurser gav biblioteken mindre incitament till ett strikt urval.⁷⁸ Mitt i denna nydaning började man sedan även att lägga större vikt än tidigare vid barnverksamheten, bland annat genom att ställa särskilda krav på barnavdelningarnas personal.⁷⁹ Åtminstone delvis gick det hand i hand med uppluckringen av kvalitetsgränsen, eftersom många på biblioteken mot decenniets slut ansåg det bättre att barnen läste Enid Blyton än att de inte läste alls.⁸⁰

2.2.2 70-TAL

Detta decennium tycks på kulturens område i mycket ha varit en fortsättning på det föregående, varvid kulturen stärktes ytterligare. 1974 inrättades Statens kulturråd för att samordna samhällets insatser på området, och inledningsvis var den nya, ekonomiskt välförsedda kulturpolitik som samtidigt lanserades en succé. En kulturpolitik som med sina klart formulerade målsättningar (uppställda i åtta punkter) i tidens anda dock undvek att tala särskilt mycket om kvalitet, desto mer om att kulturen skulle fylla särskilda funktioner.⁸¹ Men kritiken mot den kommersiella kulturen fördjupades enligt Nilsson, och ett av de kulturpolitiska målen var också att ”motverka kommersialismens negativa verkningar”. Något som eventuellt kan kopplas till att en allt större vikt lades vid barn och ungdomar, vilket bland annat tog sig uttryck i bildandet av en särskild barnkulturgrupp inom utbildningsdepartementet i decenniets början.⁸² På kultursidorna

⁷¹ Forser, s. 85f.

⁷² Lundgren, Lena 2001. ”Barnen”, s. 65.

⁷³ Kåreland, s. 116.

⁷⁴ Forser, s. 121.

⁷⁵ Ristarp och Andersson, s. 53f.

⁷⁶ Ristarp och Andersson, s. 45f.

⁷⁷ Ristarp och Andersson, s. 181f.

⁷⁸ Lindung, 1983, s. 73f.

⁷⁹ Ristarp och Andersson, s. 45.

⁸⁰ Skoglund, Lena *m.fl.* 1982. *Passa upp, passa, passa vidare...? : Handbok för barnbibliotek*, s. 12f.

⁸¹ Nilsson, s. 318-324.

⁸² Ristarp och Andersson, s. 116 (Se även Nilsson, s. 314!).

kunde man emellertid enligt Forser se en viss återgång till äldre synsätt under 70-talet.⁸³ Enligt Donald Broady och Mikael Palme kan mycket av decenniets förändringar på det kulturella fältet med hjälp av Bourdieus teorier förklaras utifrån situationen på universiteten. I decenniets början menar de att en överutbildning ledde till att många unga människor utan verkliga investeringar i kulturellt kapital ville in på fältet, och också tog sig in, genom att ingå allians med det politiska fältet. Traditionella kunskaper och värderingsförmågor minskade därigenom i värde, politisk insikt började räknas som en merit inom kultursfären och nya positioner skapades inom denna. Mot decenniets slut underlättade sedan nya förändringar inom den högre utbildningen återgången till ett mer traditionellt synsätt på kultur.⁸⁴ Man måste dock fråga sig om inte också internationella trender kan ha haft en hel del med förändringarna att göra. Politiseringen av kulturen och de traditionella värderingarnas uppluckring påbörjades trots allt, som konstaterats, redan på 60-talet. För övrigt var detta decenniet då seriemediet på allvar etablerade sig i kulturpolitiken, i form av ett särskilt seriestöd i syfte att gynna kvalitetsserier ”för barn och ungdomar”. Vid mitten av 90-talet uppgick detta för ett budgetår till över en och en halv miljon kronor, och gick faktiskt i stor utsträckning till utpräglade vuxenserier.⁸⁵

För biblioteken innebar 70-talet en stärkt ställning i samhället liksom en fortsatt utveckling mot mer allmänkulturell verksamhet.⁸⁶ Som exempel på det senare kan nämnas den utlåning av konst att hänga på väggarna, så kallat artotek, som inleddes 1972.⁸⁷ Under hela decenniet steg också besöks- och utlåningssiffrorna, vilket Ristarp och Andersson förklarar med en breddning av kvalitetsbegreppet.⁸⁸ År 1970 hade Bibliotekstjänst slutat med att enbart erbjuda ett ”kvalitetsurval” i sambindningshäftena.⁸⁹ Något som för seriernas del innebar ett genombrott. Så sent som två år tidigare hade det första seriealbumet (*Tintin*) erbjudits.⁹⁰ Fast mot slutet av decenniet blev ekonomin sämre och det uppstod på biblioteken en tendens till att vilja återgå till verksamhetens basfunktioner. Heta diskussioner fördes kring detta och kring barnverksamheten.⁹¹ Något nytt i fråga om den senare var den vikt som nu lades vid tonåringarna, en grupp som tidigare ofta kommit i kläm mellan barn och vuxna.⁹² Bland diskussionsämnen fanns de under decenniet relativt populära skräckserierna.⁹³ Och kanske var det detta fokus på barn och unga, utpekade som ”eftersatta grupper” i de kulturpolitiska målen,⁹⁴ som låg bakom minskade inköp av massmarknadslitteratur?⁹⁵ Enligt allmän mening kräver ju barn ett särskilt beskydd av vuxenvärlden, och det tycks mig som att allehanda inskränkningar effektivast motiveras med barnens bästa. I vilket fall kritiserades de populära ungdomsböckerna ofta för att vara ytliga och allmänt estetiskt undermåliga,⁹⁶ på ett sätt som påminner om kritiken mot serierna. Vilka åtminstone i decenniets början gick starkt framåt på biblioteken. 1969 utgjorde de

⁸³ Forser, s. 75.

⁸⁴ Broady, Donald och Palme, Mikael 1997. "Inträdet", s. 362-365.

⁸⁵ *Boken i tiden – betänkande från utredningen om boken och kulturtidskriften* (SOU 1997:141), s. 167.

⁸⁶ Ristarp och Andersson, s. 30.

⁸⁷ Ristarp och Andersson, s. 53.

⁸⁸ Ristarp och Andersson, s. 182.

⁸⁹ Lindung 1983, s. 75.

⁹⁰ Forsén, Ulla 1982. "Seriehjältarnas intåg på biblioteken", s. 72f.

⁹¹ Ristarp och Andersson, s. 124-127.

⁹² Lundgren 2001, s. 73.

⁹³ Kåreland, s. 122.

⁹⁴ Kåreland, s. 13.

⁹⁵ Kåreland, s. 120.

⁹⁶ Kåreland, s. 107.

2,95% av inköp av skönlitteratur för barn och ungdomar. Fem år senare var andelen uppe i 10,2%.⁹⁷ 1977 nådde de en topp på 11,37% av inköpen.⁹⁸

2.2.3 80-TAL

Om det fanns tendenser till en omsvängning inom kulturvärlden redan på 70-talet så blev en sådan desto tydligare på 80-talet. Traditionella institutioner och rent konstnärliga värden fick då allt större utrymme i kulturpolitiken.⁹⁹ Dock framträdde på kultursidorna mot decenniets slut en motreaktion i 60-talets anda, med Göran Greider som det stora namnet.¹⁰⁰ Feminism och senare postkolonial teori bidrog också till att hålla ett visst samhällsengagemang levande på dessa.¹⁰¹ När det gäller barnkultur lades fortsatt stor vikt vid sådan, inte minst i form av olika läsfrämjande åtgärder,¹⁰² och vid decenniets mitt fanns en särskild barnbibliotekskonsulent vid varje länsbibliotek.¹⁰³

Biblioteken tvingades under decenniet finna sig i stagnerande medieanslag, filialnedläggningar och sjunkande lånesiffror.¹⁰⁴ På sina håll diskuterade man faktiskt att börja ta betalt för boklån, åtminstone av nyinköpt litteratur, vilket emellertid Författarförbundet satte stopp för.¹⁰⁵ I fråga om inköp tycks dock en liberal inställning ha varit fortsatt stark, inget jag läst tyder på motsatsen. Fast så sent som 1987 hölls på Bok- och biblioteksmässan ett seminarium under rubriken ”Skall vi ha tecknade serier på bibliotek?”¹⁰⁶

2.2.4 90-TAL

1990-talet bjöd på en ny stor kulturutredning, framlagd 1995, men det tycks inte vara någon som i denna finner sant nytänkande eller någon nytändning inom kulturpolitiken. Nilsson konstaterar att det som följde var en politik utan ”stark politisk eller ideologisk laddning”.¹⁰⁷ På kommunal nivå utvecklades samtidigt en allt mer självständig hållning, ofta av pragmatisk natur.¹⁰⁸ Och på kultursidorna kunde man följa ett uppror mot de traditionella normerna, varvid populärkulturen fick ett allt större utrymme.¹⁰⁹ Realism betraktades följaktligen inte längre som ett kriterium för god litteratur.¹¹⁰ Tendensen var tydlig på ledande DN, där kultur- och nöjesavdelningarna till sist slogs samman 1999.¹¹¹ Får man tro Forser är det inte heller längre på kultursidorna ”de avgörande striderna står om samtidens värdesystem”.¹¹² Bourdieu (se längre fram!) skulle antagligen säga att det var en logisk följd av förlorad exklusivitet. För seriemediets del måste utvecklingen

⁹⁷ Näslund, Maja Lisa 1975. ”Sambindningen och triviallitteratur för barn”, s. 314.

⁹⁸ Forsén, s. 84.

⁹⁹ Nilsson, s. 314.

¹⁰⁰ Halvarsson, Gunilla 2002. *Kritiker debatterar. En undersökning av litteraturkritikens debatter i Sverige under 1980- och 1990-talen*, s. 42.

¹⁰¹ Forser, s. 121f.

¹⁰² Kåreland, s. 19.

¹⁰³ *Barnbokens ställning – inom biblioteksväsendet och inom barnomsorgen* 1996, s. 41.

¹⁰⁴ Nilsson, s. 209.

¹⁰⁵ Ristarp och Andersson, s. 201.

¹⁰⁶ Landergren, s. 25.

¹⁰⁷ Nilsson, s. 333f.

¹⁰⁸ Nilsson, s. 337.

¹⁰⁹ Forser, s. 90.

¹¹⁰ Forser, s. 85f.

¹¹¹ Forser, s. 58f.

¹¹² Forser, s. 153.

dock antas ha varit av godo. Som redan konstaterats har ju detta under senare år fått en del utrymme på kultursidorna, och även om det egentligen är ytterst tveksamt att använda begreppet populärkultur om samtliga serier så är det nog rimligt att just en ökande öppenhet för populärkultur är vad som fört in mediet i rampljuset – då seriemediet traditionellt i hög grad identifierats med sådan.

Om 90-talets kulturpolitik i allmänhet inte var särskilt entusiastisk så återspeglas det i biblioteksverksamheten. Intresset för biblioteken var, från politikens sida, svalnande. Enligt Nilsson beroende på att de ”betraktades som ’färdiga’ och därmed mindre politiskt intressanta; andra frågor kom i förgrunden.”¹¹³ Ristarp och Andersson skriver att ”det politiska engagemanget [var] ersatt av ett tomrum.”¹¹⁴ På sina håll gjordes drastiska nedskärningar, som i Huddinge 1992 då man fick order att kapa 65% av budgeten. Men de som drog igång protester var huvudsakligen (återigen) Författarförbundet, inte bibliotekarierna.¹¹⁵ Inte minst barnverksamheten blev lidande av nedskärningarna. 1994 hade barnlitteraturens andel av inköpen minskat från 38% 1990 till endast 31%, och till skillnad mot tio år tidigare fanns nu inte längre en särskild barnbiblioteks-konsulent vid varje länsbibliotek. Må så vara att kommunerna fortfarande ofta sade sig se barnverksamhet som prioriterad,¹¹⁶ liksom att barn i början av 90-talet lånade mer än dubbelt så många böcker per person som de vuxna.¹¹⁷ Det som skapade debatt var annars framförallt frågan om IT. Hörde sådant hemma på ett bibliotek?¹¹⁸ 1996 blossade dock en mindre debatt upp om huruvida biblioteken köpte in för mycket dålig litteratur/satsade för lite på ”kvalitetslitteratur”. SAB tog därvid ställning mot ett statligt förslag om särskilt stöd till den senare. Med motiveringen att de kulturstödda titlarna ändå inte efterfrågades och att satsningen i praktiken kunde gå ut över barnverksamheten.¹¹⁹ Bibliotekets roll som bred kulturinstitution stärktes än mer genom att nya medier som cd-skivor och filmer etablerade sig med kraft. Från 1976 till 1995 mer än dubblerade dessa sin andel av titlarna på de svenska biblioteken.¹²⁰ En generell öppenhet för det nya var rimligen en förutsättning.

2.2.5 NÅGRA ORD OM KVALITET

Vad avgör egentligen vad som är kvalitet eller inte? Har den svenska kulturpolitiken under berörd period haft några bestämda kriterier? Svaret är *nej*. Ändå har kvalitetsbegreppet emellanåt fått en framträdande roll. Både Litteraturutredningen 1968 och Folkbiblioteksutredningen 1980 utgick från existensen av i någon mån mätbara kvalitetskillnader och hade i sina direktiv en uppmaning att verka för spridande av ”kvalitetslitteratur”. Ingendera definierade på allvar begreppet.¹²¹ Dag Hallberg menar i sitt förord till Folkbiblioteksutredningens rapportsamling *Skönlitteratur på bibliotek* att de som anser sig försvara ”kvalitetslitteraturen” mot ”skräplitteraturen” ofta helt enkelt tar skillnaden i värde för given.¹²² Men frågan är om det verkligen finns någon tydlig gräns man kan dra. Yngve Lindung menade 1983 att så inte är fallet, utan att

¹¹³ Nilsson, s. 211.

¹¹⁴ Ristarp och Andersson, s. 204.

¹¹⁵ Ristarp och Andersson, s. 208.

¹¹⁶ *Barnbokens ställning*, s. 40-43.

¹¹⁷ Kåreland, s. 20.

¹¹⁸ Ristarp och Andersson, s. 211.

¹¹⁹ Giselsson, Adina 1998. *Debatten som vägrade dö. Om folkbibliotekens inköp av skönlitteratur*, s. 13ff.

¹²⁰ Nilsson, s. 210f.

¹²¹ Stenberg, Catharina 2001. *Litteraturpolitik och bibliotek: En kulturpolitisk analys av bibliotekens litteraturförvärv speglad i litteraturutredningen L68 och folkbiblioteksutredningen FB80*, s. 102 + 105.

¹²² Hallberg, Dag 1983. ”Inledning”, s. 13.

”underhållningslitteraturen” i kvalitet allt mer närmat sig den ”seriösa” litteraturen.¹²³ Som borde framgå i det föregående tycks han inte ha varit ensam om den inställningen under berörd period, även om bibliotekariernas ökande tolerans för sådan litteratur kan ha haft andra orsaker. Enligt Lena Kåreland i *Möte med barnboken* är skillnaden mellan bra och dålig litteratur mer flytande när det gäller barnlitteratur än när det gäller vuxenlitteratur.¹²⁴ Frågan är uppenbarligen komplicerad. I denna uppsats har kvalitetsbegreppet dock mindre relevans, eftersom den teoretiska utgångspunkten förutsätter att kvalitet är något åtminstone delvis förhandlingsbart.

2.3 TIDIGARE FORSKNING

Dessvärre finns inte mycket svensk forskning kring värderingen av serier på bibliotek, och att söka sig till utländsk forskning har inte känts motiverat då både biblioteks- och seriekontext kan skilja sig betydligt även mellan grannländer. Vad jag kunnat hitta är dels Knutssons arbete om 50-talets seriemotstånd, vilket jag funnit lämpligt att referera redan ovan, dels en handfull uppsatser på magisternivå eller motsvarande. Johan Söderberg i Umeå har skrivit om tecknade serier på bibliotek med utgångspunkt i hur de hanteras på Göteborgs stadsbibliotek, i *Tecknade serier och bibliotek* från 1998. I Uppsala framlade Sarah Johansson 2006 uppsatsen *Tecknade serier och film på svenska bibliotek, i dagspress och inom akademien - en jämförande studie*, där hon med film som underordnat jämförelseobjekt studerar seriemediets status i tre olika kontexter. När det gäller bibliotek genom intervjuer med bibliotekarier på åtta olika orter. Hennes slutsats är att seriernas ställning på biblioteken är i hög grad beroende av enskildas intresse och engagemang.¹²⁵ (Det kan vara intressant att nämna att hon liksom jag har Bourdieu som teoretisk utgångspunkt, men till skillnad mot mig räknar hon inte med ett självständigt seriefält.¹²⁶) Från Lund kommer uppsatsen *Sekvenskonst eller skräp?: Bibliotekariers inställning till tecknade serier för vuxna på Malmös och Lunds stadsbibliotek*, skriven av Lina Svanbrink och framlagd 2002. Baserat på intervjuer och observationer studeras här vuxenseriernas ställning på berörda bibliotek, samt görs en jämförelse mellan bibliotekariernas syn på serier och den som finns inom litteraturvetenskapen. Därtill görs en (ytlig) textgenomgång för att försöka utröna bibliotekariernas attityd allt sedan 70-talet. Slutsatsen blir att de flesta bibliotekarier idag är relativt seriepositiva, men att det finns en stor brist på kunskap. I BHS-specialarbetet *Seriealbum för vuxna* från 1990 skriver Annika Landergren med fokus på hur Horst Schröder-förlagens utgivning tagits emot på biblioteken, varvid hon finner att vuxenserier i förhållande till barnserier tycks lågprioriterade på dessa och att serievärldens värdering av olika serier av allt att döma betyder föga för bibliotekens värdering.¹²⁷ En annan uppsats om seriemediet från Borås är *Tecknade serier i bokhyllan: En studie i hantering och förvaring av tecknade serier på svenska folkbibliotek* av Emma Johansson och Isabelle Wårfors från 2004. I denna har intervjuer och studier av seriernas fysiska placering gjorts på fyra västsvenska folkbibliotek i syfte att utröna deras ställning. Slutsatsen man drar är att attityden varierar mycket mellan olika bibliotekarier, men att ingen ifrågasätter seriemediet som sådant. Flera av de intervjuade klagar över bristande seriekunskaper.

¹²³ Lindung 1983, s. 33.

¹²⁴ Kåreland, s. 116.

¹²⁵ Johansson, Sara 2006. *Tecknade serier och film på svenska bibliotek, i dagspress och inom akademien - en jämförande studie*, s.69.

¹²⁶ Ibid, s. 65.

¹²⁷ Landergren, s. 25f.

3 EN LITEN UTVIKNING OM ROMANEN GENOM HISTORIEN

Då man ser hur seriemediet ofta behandlats av kulturetablissemang, hur mycket kritik och hur lite respekt det fått, kan det vara värt att beakta det faktum att även romankonsten en gång i tiden betraktades som en mindre värd kulturyttring. Litteraturprofessorn Magnus von Platen skriver om detta i sin uppsats *Romanföraktet: En genres väg till prestige*. Han menar där att romanens dåliga anseende i äldre tid framförallt berodde på avsaknaden av antika förebilder, på att vare sig Aristoteles eller Horatius omnämner den fiktiva prosaberättelsen. Fast också på att det stora flertalet tidiga romaner helt enkelt var ganska dåliga. I vilket fall dröjde det till början av 1800-talet innan romaner började betraktas som likvärdiga dramer och lyrik. På 1500- och 1600-talen var det inte helt ovanligt att myndigheterna av kyrkan och de lärde uppmanades att ingripa mot romaneländet, och särskilt så i de protestantiska delarna av Europa. Redan på 1600-talet rönt dock enskilda verk uppskattning även bland smakdomarna, och på 1700-talet stärktes romanens ställning genom större bredd och det faktum att personer som Voltaire och Goethe skrev romaner efter att redan ha gjort sig ett namn inom andra uttrycksformer. Så tidigt som 1670 hade dessutom den lärde fransmannen Daniel Huetius, en tid verksam vid drottning Kristinas hov, tagit själva romanformen i försvar i sin *Essai de l'origine des Romans*, där han dels försökte föra dess anor tillbaks ända till forntiden, dels försökte fokusera på dess potential istället för dess brister i nuet. (Han försökte med andra ord uppvärdera romanen precis så som Scott McCloud i sina böcker försökt uppvärdera serierna.) Men det tycks som sagt ha varit först på 1800-talet som romanen på allvar accepterades. Som den goda romanen inte längre betraktades som ett undantag från regeln och som romanutgivningen hos kritiken kunde räkna med att tas på samma allvar som dramatiken.¹²⁸

Om den allmänna utvecklingen för romanens status varit fullt jämförbar med seriemediets, även om detta inte nått lika långt, så finns det ännu fler likheter då man ser till den specifika kritik som riktades mot de tidiga romanerna. Enligt von Platen var kritiken i huvudsak av två slag. Dels ansåg man att deras berättelser var allt för osannolika (i förhållande till *Odysséns* diskbänksrealism, får man anta...), dels att de skadade moralen och rent av kunde förvandla folk till brottslingar. Walter Scott, själv sin tids störste romanförfattare, var en av dem vilka dessutom ansåg att romanerna kunde vara skadliga genom att de "generate an indisposition to read history and useful literature".¹²⁹ Coleridge ansåg att eftersom romaner var så lättlästa och inte krävde mycket tankemöda gjorde de intellektet förslappat.¹³⁰ Likheterna med den kritik seriemediet utsatts för behöver väl knappast närmare preciseras. Och ännu fler likheter finns. von Platen berättar t.ex. om hur den finska författarinnan Fredrika Runeberg så sent som 1862 reagerade mycket negativt på att en av hennes historiska romaner på titelbladet betecknats just "roman". Hon ville istället ha: "En teckning från Klas Flemings tid".¹³¹ På motsvarande sätt föredrar många serieskapare idag beteckningen "graphic novel" / "tecknad roman" framför det så ofta i smutsen släpade "comic" / "serie". Att motståndet mot romanerna dröjde sig kvar längre i Sverige än på många andra håll är sedan ytterligare en likhet.¹³² Slutligen är jag, och jag tror många seriekännare med mig, av den uppfattningen att seriernas generellt sett svaga ställning i

¹²⁸ von Platen, Magnus 1997. "Romanföraktet: En genres väg till prestige", s. 492-495.

¹²⁹ Ibid, s. 497.

¹³⁰ Ibid, s. 499.

¹³¹ Ibid, s. 504f.

¹³² Ibid, s. 501.

vårt samhälle i mycket beror på att själva formen helt enkelt inte förstås eller att serierna bedöms efter mallar skapade för andra konstformer, och just dessa saker menar von Platen låg även romankonsten i fatet.¹³³

Så vad kan vi då lära av ovanstående, om inte behovet av ödmjukhet inför nya kulturyttringar? En svag början är inget hinder för en god utveckling längre fram. De lysande undantag som bekräftar regeln är bara undantag så länge vi tillåter dem att vara det. Och de flesta rapporter om det nyas skadeverkningar lär nog i slutändan visa sig överdrivna, om inte rent av löjeväckande.

¹³³ Ibid, s. 499.

4 TEORI

4.1 OM VALET AV BOURDIEU SOM UTGÅNGSPUNKT

I studier av frågor kring värdering av kultur dyker ofta den franske sociologen Pierre Bourdieu upp. Resultatet av hans studier på området är måhända inte universellt giltiga, men den teoretiska grunden tycks utöva ett oerhört inflytande. Han själv intresserade sig i fråga om kulturen dock framförallt för hur smakdistinktioner uppstår och för deras sociala konsekvenser, inte för olika kulturyttringars status i sig. Därför är hans teoribygge inte riktigt det ultimata för denna min uppsats, men det är ändå den grund jag anser ger den bästa förståelsen av ämnesområdet liksom de bästa redskapen för att strukturera min studie och ge den djup, vilket jag hoppas ska bekräftas i det följande. På grund av att min studie har en något annorlunda inriktning än de Bourdieu brukade ägna sig åt känner jag emellertid ett visst behov av att anpassa teorin efter studien. Men vad jag avser med detta är inget dramatiskt, utan framförallt det att jag lägger tonvikten vid vissa delar av det omfattande teoribygget på bekostnad av andra delar. Därtill kommer jag även att utveckla teorin en aning, men på inget sätt ifrågasätter jag Bourdieus grundtankar. Och i vilket fall är teorin givetvis ett redskap och inte en herre, dess enda värde den assistans den ger oss i forskningen.

4.2 GRUNDERNA I BOURDIEUS TEORIBYGGE

Bourdies teoribygge har beskrivits som grundat i ambitionen ”att förena ett strukturalistiskt perspektiv med ett konstruktivistiskt, dvs. föreställningen att det finns objektiva sociala strukturer med tanken att människor deltar i konstruktionen av den sociala verkligheten”.¹³⁴ Hans syn på samhället utgår från en uppdelning av det sociala rummet i två dimensioner. Den ena är vertikal och handlar om hur de som har mer kapital behärskar de som har mindre kapital, och har uppenbarligen sin grund i marxismen. Men han tillför även en andra dimension, vilken är horisontell. Denna dimension handlar om att det finns olika sorters kapital, och inte bara materiellt sådant.¹³⁵ Dessa olika typer av kapital är gångbara på olika **sociala fält**. Ett socialt fält definieras av Bourdieu-kännaren Donald Broady som: ”ett system av relationer mellan positioner som intas av specialiserade agenter och institutioner vilka kämpar om något för dem gemensamt.”¹³⁶ Man kan exemplifiera med det litterära fältet, där kritiker och akademiker strävar efter att få sin uppfattning om vad som egentligen kännetecknar god litteratur allmänt accepterad. De sociala fälten är dock inte helt autonoma, utan alltid relaterade till en generell maktstruktur, så att t.ex. i fråga om litteratur överklassen vanligen läser en viss typ av böcker och arbetarklassen en annan. Den vertikala dimensionens maktstruktur återspeglas och reproduceras alltså inom de olika fälten, där skillnaderna är förklädda i så mening att de falskt framstår som oberoende av samhället i stort och som om de vore naturliga och nödvändiga när de i själva verket är villkorliga. Det är en typ av indirekt maktutövning vilken i Bourdieus teori går under benämningen ”symboliskt våld”.¹³⁷

¹³⁴ Miegel, Fredrik och Johansson, Thomas 2002. *Kultursociologi*, s. 272.

¹³⁵ Callewaert, Stef 1999. ”Pierre Bourdieu”, s. 376.

¹³⁶ Broady, Donald 1989. *Kapital, habitus, fält: Några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi*, s. 3.

¹³⁷ Callewaert, s. 374f.

På de sociala fälten finns sedan särskilda **aktörpositioner** vilka definierar en aktörs bestämda plats på fältet, med implicit relevans för hur denna aktör kan och inte kan agera, liksom för hur han eller hon eller den (en position behöver inte vara en individ) bemöts av andra aktörer. Har man inget grepp om en aktörs position på fältet är det därför svårt att värdera dennas inlägg i fältstriderna. Och då en individ intar en bestämd position sker härvid en hög grad av identifikation mellan individ och position, inte minst därför att individen vanligen investerat mycket kulturellt kapital i positionen.¹³⁸ Striden inom ett fält handlar sedan på sätt och vis om rangordningen mellan olika positioner.¹³⁹

Ett annat nyckelbegrepp hos Bourdieu är **habitus**. Detta är en uppsättning dispositioner som tillsammans avgör hur en individ förstår sin omvärld, hur hon tänker och handlar i en viss situation. Dispositioner vilka formats inte minst av uppfostran och skola och vilka är djupt förankrade i människan, om än inte orubbliga. Fast då habitus alltid samspelar med andra sociala faktorer kan samma habitus ge upphov till en rad olika handlingar, liksom det tvärtom är så att samma handling hos två olika personer inte nödvändigtvis innebär att de har en likartad habitus.¹⁴⁰ Generellt sett innebär denna habitus ändå att man måste anta förekomsten av homologier mellan olika fält, dvs. att den som föredrar en viss typ av kläder även föredrar en viss typ av mat liksom har en viss inställning i ekonomiska frågor.¹⁴¹ Något som alltså inte skulle bero så mycket på en medveten anpassning till en bestämd grupp som på likartade uppväxt- och utbildningssituationer. Fast om habitusbegreppet ofta är helt centralt i Bourdieus egna studier är det i just denna uppsats av mindre relevans. Betydligt viktigare är då ett fjärde begrepp.

Symboliskt kapital är en tredje typ av kapital vid sidan om ekonomiskt kapital och socialt kapital (dvs. tillgångar i form av kontaktnät och släktförbindelser).¹⁴² Detta kan t.ex. gestalta sig som den aktning en viss titel åtnjuter eller det erkännande ett visst konstverk föräras.¹⁴³ Kunskap om den goda kulturen, förmågan att fullt ut tillägna sig denna, är ett annat exempel på symboliskt kapital. Det är en form av kapital som är helt beroende av relationer, av att andra människor erkänner det som värdefullt, och (vanligen) har det sitt värde just i det specifika fält där det produceras.¹⁴⁴ I samhällen med utbredd skrivkunnighet kan denna typ av kapital ges formen av objekt varigenom det kan lagras, bytas och överföras på sätt som inte är möjliga i skriftlösa samhällen. Därför insisterar Bourdieu på att det i sådana samhällen bör benämnas **kulturellt kapital**.¹⁴⁵

4.3 DET KULTURELLA FÄLTET

Beträffande just kulturens område har Bourdieu relativt ingående behandlat detta i en del av sina arbeten, och inte minst i den bok som bär titeln *Distinction*, där han tar ett

¹³⁸ Se t.ex. Broady och Palme, s. 360.

¹³⁹ Miegel och Johansson, s. 274.

¹⁴⁰ Broady, s. 20ff.

¹⁴¹ Broady, s. 24.

¹⁴² Broady, s. 13 (i not).

¹⁴³ Broady, s. 1.

¹⁴⁴ Broady, s. 11.

¹⁴⁵ Broady, s. 17.

helhetsgrepp på det franska kulturlivet. Han konstaterar där redan i inledningen att smak för den legitima kulturen (dvs. "finkulturen") inte alls är någon naturens gåva utan ett resultat av uppfostran och undervisning. Och om den goda smaken fyller någon funktion så är det i första hand som en klassmarkör, inte minst eftersom utbildning ensamt inte är nog för att man fullt ut ska kunna tillägna sig den legitima kulturen.¹⁴⁶ "Taste classifies, and it classifies the classifier."¹⁴⁷ Fast här finns, påpekar Bourdieu, ett växelspel mellan det man väljer och den som väljer. Om ett val visar att en person besitter den sorts kulturella kapital som finns i estetisk skolning och det därigenom stärker denna persons ställning inom det kulturella fältet så kan ett val också anses vara gott just eftersom den som gör det redan har en stark ställning på fältet.¹⁴⁸ Den legitima kulturen är med andra ord inget en gång för alla givet. Generellt sett är det dock i den kulturella överklassens intresse att upprätthålla tydliga gränser mellan god och dålig kultur, för att inte skapa inflation i det kulturella kapitalet. Skulle en sådan inträffa måste nya distinktioner upprättas så att alla uppstickare kan hållas på avstånd från eliten.¹⁴⁹ Som Ortega y Gasset skriver, och Bourdieu citerar, är ju dennas uppgift "to be few in number and to have to fight against the multitude".¹⁵⁰ Men det handlar inte enbart om att eliten vill förbli en elit, utan också om andra faktorer, för genom homologierna mellan olika fält handlar kampen för en viss smak i slutändan om kampen för en hel livsstil.¹⁵¹ Som jag här tolkar Bourdieu; om det legitima i ens habitus, alltså om de inblandade individernas självbild. Därtill kommer att innehavare av mycket kulturellt kapital tungt investerat detta i just den legitima kulturen, eftersom det är där de kan hoppas på bäst avkastning och eftersom inkompetens i fråga om denna kultur är så mycket mer komprometterande än bristande insikter i mer populär kultur.¹⁵²

Det finns särskilda faktorer i maktkampen på det kulturella fältet som gör det möjligt för nya kulturyttringar att trots allt vinna ökande status. På ett ställe skriver Bourdieu att "the profits of distinction would wither away if the field of production of cultural goods [...] did not endlessly supply new goods or new ways of using the same goods". Detta eftersom allt för många människor annars skulle kunna lära sig att tillgodogöra sig den legitima kulturen i dess helhet.¹⁵³ Som jag ser det lämnas här, åtminstone i en tid som vår där allt tycks redan vara gjort, en öppning även för nya medier och genrer att stärka sin ställning. Systemet skapar dessutom motkulturer när de unga akademiker som inte förunnats fördelen av att kombinera sin höga utbildningsnivå med den rätta uppväxten revolterar mot sitt utestängande från de verkliga elitkretsarna och försöker etablera ett nytt kulturellt fält med nya regler.¹⁵⁴ Bourdieu själv anser dock, enligt vad han hävdar i texten *Vem har skapat skaparna?*, att en verklig revolution på ett fält enbart kan framtvingas genom att dess upproriska element allierar sig med krafter utanför fältet.¹⁵⁵ För övrigt är det enligt honom de som besitter en relativt liten andel kulturellt kapital, kapital av det slag som förvärfvas genom utbildning, vilka framförallt intresserar sig för den mellannivåkultur där uppstickande kulturyttringar som film, jazzmusik och serier befinner sig. Dessa personer finner här de bästa möjligheterna till utdelning på investerat kapital, såväl som den för dem eftertraktansvärda möjligheten att framstå som

¹⁴⁶ Bourdieu, Pierre 1986. *Distinction. A social Critique of the judgement of taste*, s. 1f.

¹⁴⁷ Ibid, s. 6.

¹⁴⁸ Ibid, s. 91.

¹⁴⁹ Ibid, s. 161.

¹⁵⁰ Ibid, s. 31.

¹⁵¹ Ibid, s. 57.

¹⁵² Ibid, s. 85f.

¹⁵³ Ibid, s. 230.

¹⁵⁴ Ibid, s. 96.

¹⁵⁵ Bourdieu, Pierre 1997. "Men vem har skapat skaparna?", s. 137.

en utmanare av den legitima ordningen, vars elitpositioner förvägras dem.¹⁵⁶ Om däremot personer med betydande kulturellt kapital tar till sig kulturyttringar tidigare betraktade som mer eller mindre undermåliga sker det som regel under förutsättning att yttringen i fråga är förankrad antingen i en social grupp vilken befinner sig på en sådan distans att man inte direkt konkurrerar med den, eller så i det förflutna.¹⁵⁷ I dessa fall är det också mer formen än innehållet man intresserar sig för, eftersom endast form kan betraktas med den kritiska distans som kännetecknar den estetiska blicken.¹⁵⁸ Därtill påpekar Bourdieu att mellannivåkulturen även om den vinner något slags erkännande då den associeras med legitim kultur, i andra sammanhang kan förbli lika lågt värderad som tidigare.¹⁵⁹ Ett exempel skulle kunna vara popkonstens utnyttjande av seriernas bildspråk, vilket förde in detta på museerna utan att för den skull få kultureliten att börja läsa *Spider Man*.

Från *Distinction* kan även hämtas ett påpekande Bourdieu gör som tycks mig ha särskild relevans just i förhållande till seriemediet. På ett ställe skriver han nämligen att en grupps förmåga att få en erkänd plats i den sociala ordningen är beroende av dess förmåga att samlas kring en positivt laddad benämning.¹⁶⁰ Det är då lätt att dra paralleller till det sätt på vilket begreppet ”graphic novel” introducerats inom den engelskspråkiga serievärlden som en benämning på längre sammanhängande serieberättelser i albumform och ett alternativ till ”comics” med dess historiska börda av negativa konnotationer.

Nu bör man dock vara medveten om att Bourdieus undersökningar är geografiskt begränsade till Frankrike, och det har påpekats att deras resultat inte utan vidare kan antas tillämpliga i andra länder.¹⁶¹ Ovanstående redogörelse för förhållanden på det kulturella fältet får därför absolut inte förstås som en universell sanningsutsaga. Däremot kan jag omöjligt se några hinder för att använda den som en hypotes om vilka drivkrafter och spelregler som finns även i vårt land. Som ett riktmärke om vad det kan vara intressant att titta efter.

4.4 BOURDIEUS BETYDELSE FÖR DENNA UPPSATS

Den del av Bourdieus teoribygge som kommer att ha den största betydelse i studien är begreppet kulturellt kapital. Ett begrepp jag inte är den första att lägga stor vikt vid i en studie om synen på seriemediet. Magnus Knutsson använder det i sin, i det seriehistoriska kapitlet refererade, studie om 50-talets svenska seriekritik. Här har jag dock beslutat mig för att utveckla Bourdieus teori om kulturellt kapital för att göra den bättre lämpad att besvara min specifika frågeställning. På ett sätt vilket kanske ändå inte är så kreativt som jag först trodde, utan som tycks ha visst stöd om inte så mycket i det jag själv läst av Bourdieu så i alla fall i Donald Broadys tolkning av denne.¹⁶² Närmare bestämt har jag tänkt mig ett kulturellt fält där positionerna vid sidan av enskilda aktörer upptas av olika medier (man kan även tänka sig genrer) som strider om sin egen status via aktörer mer eller mindre uppbundna vid dem, varvid även dessa medier skulle vara

¹⁵⁶ Bourdieu 1986, s. 87.

¹⁵⁷ Ibid, s. 60ff.

¹⁵⁸ Ibid, s. 34.

¹⁵⁹ Ibid, 1986, s. 88.

¹⁶⁰ Ibid, s. 480f.

¹⁶¹ Se t.ex. Broady, s. 19 (i not).

¹⁶² Se Broady, s. 1!

innehavare av kulturellt kapital. Det kulturella kapital som ett medium kan inneha skulle t.ex. kunna vara olika former av institutionalisering (film men inte serier har särskilda universitetsinstitutioner, osv.) eller kapital man fått genom att associeras med andra medium som besitter högre status. För seriemediets del skulle det t.ex. ge symboliskt kapital när en serie tilldelas ett pris egentligen avsett för vanlig prosa, när en person med stort symboliskt kapital inom kulturkritiken recenserar ett seriealbum, när serier explicit och på lika villkor associeras med högstatuskultur, eller när personer som gjort sig ett namn inom andra områden gör en serie. Bara det att serier omnämns i positiva ordalag i ett visst sammanhang kan såklart också höja deras kulturella kapital, åtminstone lite. Det är med andra ord frågan om mestadels direkta motsvarigheter till det kulturella kapital enskilda individer innehar hos Bourdieu, och liksom hos honom handlar det givetvis om relationellt grundat kapital, i den meningen att det finns bara så länge det ganska allmänt inom fältet erkänns som sådant. Vilket är ett förhållande vars betydelse inte får underskattas, det måste poängteras. Att en enskild debattör jämför *Kalle Anka* med James Joyce' *Odysseus* ökar knappast nämnvärt seriemediets kulturella kapital, utan det kanske snarare minskar det, genom att jämförelsen för de flesta människor måste framstå som totalt absurd. Fast här finns ett problem vid bedömningen av många texter om det berörda mediet, därigenom att man aldrig säkert kan veta hur mycket en textförfattare tas på allvar då han eller hon försöker associera mediet till mer legitim kultur. Dock kan man, som jag ser det, bl.a. utifrån dennes (eventuella) offentliga kulturella kapital göra vissa trovärdiga antaganden.

Utöver begreppet kulturellt kapital bedömer jag även fältbegreppet som centralt i min uppsats. Inte minst givetvis som en förförståelse av de styrande förhållandena. Genom att hålla fältbegreppet i bakhuvudet är man hela tiden medveten om att värdering sker genom kamp och gynnande särskilda aktörer, kanske missgynnande andra, inte genom någon slags naturgiven utveckling. Jag har även utgått ifrån att fältinteraktion kommer att spela en roll i studien. Men vilket fält är det egentligen som studien rör sig på? Är biblioteksvärlden verkligen så autonom ifråga om värdering att man kan tala om ett särskilt biblioteksfält? Frågan är definitivt problematisk, och inte minst när det rör sig om värdering av vanlig skönlitteratur är det svårt att tänka sig att biblioteksvärldens aktörer inte i väldigt hög grad är beroende av dagspressens kultursidor och av kulturtidskrifter. Men det finns samtidigt starka skäl för att trots allt se biblioteksvärlden som ett eget fält. (Catharina Stenberg har tidigare gjort det i en licentiatavhandling vid BHS.¹⁶³) Några grundläggande krav man kan ställa för att tala om ett fält är att där finns specialiserade aktörspositioner, att specifika investeringar avkrävs dem som vill träda in på fältet, att det görs specifika insatser som t.ex. ställningstaganden i interna stridsfrågor, förekomsten av specifika symboliska vinster att sträva efter, och att det existerar något för alla deltagande gemensamt som står på spel; en stridsfråga.¹⁶⁴ Det sistnämnda kan inom biblioteksfältet vara frågan om hur bibliotekets ställning som en för allmänheten viktig kultur- och informationsförmedlande institution bäst bevaras – vilket i förlängningen i princip alltid är en fråga om vad som ska köpas in och inte köpas in. Till detta kommer att bibliotekarierna givetvis innehar en specialiserad aktörsposition som krävt specifika investeringar, dvs. i detta fall en särskild utbildning (vilket inte innebär att de är de enda aktörerna på fältet!). Specifika insatser avkrävs bibliotekarierna om inte annat så i urvalsarbetet, vilket är ett inslag i biblioteksfältet som särskiljer dess värderande från värderandet inom andra kulturella fält. Dels genom att värderandet här tar en så mycket mer konkret form och ofta snarare torde handla om vad som är acceptabelt än om vad som faktiskt är god smak, dels eftersom biblioteken efter hand kommit att befatta sig med ett mycket stort antal kulturella yttringar; från

¹⁶³ Se Stenberg 2001, s. 18!

¹⁶⁴ Broady, s. 43.

antika dramer till musikvideosamlingar på DVD. Något som samtidigt innebär att biblioteksältet borde vara öppet gentemot flera andra fält där mer specifika värderingar görs av dessa yttringar, liksom det på en annan nivå måste vara öppet gentemot det politiska fältet. Så även om man erkänner förekomsten av ett särskilt biblioteksält så är dess autonomi ovanligt begränsad genom en hög grad av fältinteraktion. I fråga om det sista kriteriet för ett fält, symboliska vinster, så finns dessa om man accepterar mitt tillägg till Bourdieu, om medier som bärare av kulturellt kapital. Det öppnar för att dessa medier kan anses plocka hem symboliska vinster genom att t.ex. uppnå en sådan status att de (i ett första steg) anses inköpsvärda. Indirekt finns härigenom också symboliska vinster för de aktörer på fältet som investerat i de medierna.

Här bör sedan besvaras frågan om det finns något särskilt seriefält och hur detta i sådana fall förhåller sig till biblioteksältet. Utan att gå in på några detaljargument är min uppfattning att ett sådant fält kan sägas existera, om än bara i en lösare betydelse av *fält*-begreppet, med Seriefrämjandet och dess tidskrift *Bild & Bubbla* i centrum, men även med andra aktörer som står för annorlunda värderingar (Seriefrämjandet står i princip inte för några värderingar alls, förutom givetvis att serier är bra). Svenska Serieakademin, under mångårig ledning av Sture Hegerfors, tycks t.ex. ha en utpräglad dragning åt det nostalgiska, åt äldre tiders humor- och äventyrsserier, medan däremot det anrika fanzinet *Seriechock* har en prägel av motkultur. Att detta seriefält ändå inte kommer att spela någon större roll i min undersökning beror helt enkelt på att av allt att döma relativt få bibliotekarier hyser något utpräglat serieintresse och därigenom har beröring med fältet.¹⁶⁵ Av vilket man måste dra slutsatsen att de generellt sett inte heller är så insatta i serievärlden. Från den egna barndomen eller erfarenheten av att vara förälder har man möjligen inhämtat vissa grundläggande kunskaper om barn- och ungdomsserier. Även om man idag kan läsa om (vuxen-)serier också på de stora dagstidningarnas kultursidor så är dessas seriebevakning långt ifrån heltäckande.

Nu är förstås inte *kulturellt kapital* och *fält* det enda jag tar med mig från Bourdieus omfattande teoribyggande till min studie. Även aktörpositioner är ett för mig mycket viktigt begrepp. Att det inte bara är viktigt vad som sägs eller görs utan även utifrån vilken position detta sker är ju av central betydelse i teoribyggandet, och detta kommer att få ett särskilt utrymme i min studie. Jag kommer där nämligen i en separat undersökning att försöka fastställa vilka positioner på biblioteksältet, eller angränsande fält, de som skriver om seriemediet intar.

Till sist måste nämnas en hypotes Donald Broady och Mikael Palme framför då de utifrån Bourdieu skriver om kultursidornas poststrukturalismdebatt i början av 80-talet, nämligen att kulturella gränsstrider förs mest och bäst av de som inte har det största fältspecifika kapitalet. Med mycket fältspecifikt kapital finns ju så mycket bättre positioner att inta på fältet än de som ”gränsvakt”. Möjligen för de motsvarande strider på andra fält än det som är deras primära.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Forsén, Ulla 1982. “Seriehjältarnas intåg på biblioteken”, s. 74.

¹⁶⁶ Broady och Palme, s. 368f.

5 METOD

Att hitta en intressant frågeställning är nog sällan särskilt svårt, och i detta fall har jag inte heller haft några större problem att fastna för en teoretisk grund eftersom Bourdieus bild av verkligheten inom kulturens värld i mycket överensstämmer med min egen. Metod har visat sig vara ett något större problem. Spelet på det kulturella fältet innehåller många olika komponenter, vilket gör att en enda metod knappast är tillräcklig för att ge någon helhetsbild. Särskilt inte om man som jag jobbar med ett historiskt perspektiv. Även om det konsekventa användandet av en enda metod är att föredra, om inte annat så av tydlighetsskäl, tror jag dock inte att användandet av mer än en metod behöver vara en nackdel för studien.

Ett annat problem är att det är svårt att finna en metod inom textanalysen vilken är inriktad just på att få fram fakta som rör värderingar. Det som kommer närmast är vissa former av diskursanalys, där identitetsfrågor står i centrum. Denna analysform kräver dock ett mycket noggrant studium som knappast låter sig göras inom begränsad tid på ett material så stort som mitt. Så vad jag i denna studie kommer att göra är att skapa en översiktsbild av seriemediets status inom biblioteksvärlden, såsom den kommer till uttryck i branschpressen, genom en kvantitativ innehållsanalys av utvalda texter. En metod vars stora fördel är dess förmåga att visa på utvecklingstendenser över tid, om än i viss mån på bekostnad av nyanserna. Härtill kommer jag att som ett komplement studera aktörspositioner. Detta med en mycket enkel metod vilken går ut på att försöka utröna skribenters ställning på fältet genom att se till hur de benämns och vad annat de skrivit/gjort.

5.1 INNEHÅLLSANALYS

Innehållsanalys är enkelt uttryckt en kvantitativ sammanställning av explicita (eller mycket tydligt implicita) element i texter. Det man därvid kvantifierar kan vara allt från spaltcentimeter till uttryck för olika idéer. Då Bergström och Boréus i sin metodbok *Textens mening och makt* presenterar innehållsanalysen framhäver de den som särskilt väl lämpad då man, som i min studie, arbetar med större textmängder i kombination med ett historiskt perspektiv. De menar också att den med fördel kan kombineras med andra metoder.¹⁶⁷

Metodens rötter finns förstås i empirismen,¹⁶⁸ med dess betonande av kunskap endast genom den direkta erfarenheten eller det direkt iakttagbara. Klaus Krippendorff som är en av de stora auktoriteterna på området beskriver på ett ställe i sin bok *Content analysis* metodens grund som ett räknande av "index", d.v.s. tecken som symboliserar något annat på samma sätt som rök kan sägas symbolisera eld. T.ex. har inom massmediaforskningen (där innehållsanalysen tycks ha sitt starkaste fäste) sedan länge ansetts att frekvensen av ett ord i en viss textmassa visar på graden av betydelsen hos den företeelse det representerar, liksom att ju oftare två ord förekommer tillsammans, desto starkare koppling mellan dem finns i skribenternas/läsarnas sinnen. Krippendorff varnar dock för att automatiskt utgå från vissa samband. Man bör åtminstone ställa upp

¹⁶⁷ Bergström, Göran och Boréus, Kristina 2000. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, s. 44-47.

¹⁶⁸ Bergström och Boréus, s. 46.

en tydlig (och givetvis trovärdig) hypotes för hur de samband man antar existera ser ut i praktiken.¹⁶⁹

Om det ovan framstår som om innehållsanalys alltid är detsamma som ordräkning är detta emellertid oriktigt. Förvisso finns de som förespråkar en begränsning, om inte till ord så i alla fall till *tecken*, vilket är det traditionella synsättet. Redan 1943 lanserade emellertid I. L. Janis begreppet ”pragmatical content analysis” för en innehållsanalys som inte bara tar hänsyn till vad som sägs utan även till hur det sägs, med tanke på tänkta orsaker och/eller effekter.¹⁷⁰ Även Krippendorff betonar vikten av att sätta in en studie i dess rätta kontext¹⁷¹, och han menar att skillnaden mellan kvantitativ och kvalitativ innehållsanalys är överskattad.¹⁷² Tom Bryder som skrivit en bok på svenska om metoden argumenterar övertygande för att denna kan beröra mer än bara en texts direkta mening.¹⁷³

Det praktiska tillvägagångssättet vid innehållsanalys baserar sig på att man skapar ett *kodschema* som berättar vad i de analyserade texterna som ska noteras (med en bestämd sifferkod är tanken, därav namnet). Detta som ska noteras benämns härvid *kodningsenheter*, de textenheter man behandlar separat *analysenheter*, vilka kan vara t.ex. artiklar eller en enskild persons utsagor i texter där flera personer kommer till tals. Till kodschemat hör dessutom vanligen en *kodningsinstruktion* där det förtydligas hur kodningen ska ske i fall där det föreligger en viss otydlighet. (En något annorlunda terminologi kan förekomma.¹⁷⁴) Bergström och Boréus rekommenderar att man prövar dessa verktyg i praktiken i en pilotstudie på en mindre del av materialet innan man inleder sin verkliga studie, för att därigenom finslipa dem.¹⁷⁵ Något jag själv också gjort. Liksom jag även följt en annan av deras uppmaningar och inte analyserat material från olika perioder i klump, utan växlat mellan olika perioder under analysens gång. Syftet med detta är att minimera konsekvensen av de små glidningar i tolkningen av texterna eller kodningsinstruktionerna som eventuellt inte kan undvikas.¹⁷⁶

Vad jag i min variant av innehållsanalys vill ha fram är alltså en översiktsbild över den allmänna inställning till serierna som kommer till uttryck i bibliotekspressen, och över hur denna utvecklats från 60-tal till 90-tal. Eller med andra ord de *trender* Krippendorff tar upp som ett av de undersökningsobjekt innehållsanalysen är lämpad för.¹⁷⁷ Jag genomför dock en relativt komplex analys med flera olika kategorier av kodningsenheter och delvis olika nivåer, vilket kräver en särskild noggrannhet. En viss koncentration på idéer istället för enskilda ord gör dessutom att man kan se analysen som innehållsanalys med drag av idéanalys, och jag avviker vidare från strikt innehållsanalys på så sätt att jag hela tiden har med detaljkontexten inte bara i mitt huvud utan även i presentationen av studiens omedelbara resultat. Genom att inte förlora kontexten kan jag vid behov nyansera de analysdata jag får fram, på ett sätt vilket som sagt inte är strikt innehållsanalytiskt, men rimligen ökar studiens validitet. För som Bergström och Boréus påpekar är ett problem med innehållsanalysen att den har svårt att ta med i beräkningen det faktum att ett enskilt uttalande av rätt person vid

¹⁶⁹ Krippendorff, Klaus 2004. *Content Analysis: An introduction to its methodology*, s. 59ff.

¹⁷⁰ Krippendorff, s. 44f.

¹⁷¹ Krippendorff, s. 24.

¹⁷² Krippendorff, s. 87.

¹⁷³ Bryder, Tom 1985. *Innehållsanalys som idé och metod*, s. 42f.

¹⁷⁴ Se t.ex. Bryder, s. 58-62!

¹⁷⁵ Bergström och Boréus, s. 50f.

¹⁷⁶ Bergström och Boréus, s. 53.

¹⁷⁷ Krippendorff, s. 49f.

rätt tillfälle kan väga tyngre än många andra uttalanden tillsammans.¹⁷⁸ (Ett problem som annars till stor del vägs upp av min aktörspositionsanalys.)

De analysenheter jag använder mig av är de separata texterna, även om det skulle råka finnas texter där två debattörer ställs mot varandra i en debattsituation. Det är kanhända inte det enda rimliga alternativet, men för mig känns det mest naturligt. Skulle man ha separata individers uttalade åsikter som analysenheter vore avgränsningsfrågan mycket mer problematisk. Det handlar också om att läsaren rimligen lättare uppfattar kompletta texter än enskilda uttalanden som helheter.

5.2 OM MINA TEXTER

Jag har för denna studie till att börja med valt ut tre bibliotekstidskrifter att gå igenom, nämligen *Biblioteksbladet* (BBL), *Bibliotek i Samhälle* (BiS) samt *Barn och Kultur* (BoK). Den senare fram t.o.m. 1969 med namnet *Skolbiblioteket* (SB). Givetvis är urvalet inte en slump. BBL, utgiven av SAB, har känts självklar att ta med ända från första stund, eftersom den är stor, bred och anrik (grundad 1916¹⁷⁹), men de andra två kräver lite mer omfattande motivering. T.ex. avviker ju SB/BoK genom att handla om sådant som specifikt berör barn och ungdom, och den har periodvis, särskilt på 70-talet, haft en biblioteksförankring som inte alltid är helt tydlig (även om Btj gett ut den). Att denna ändå känts ganska självklar i sammanhanget beror dels på att den är en av få bibliotekstidskrifter som täcker in hela den period jag valt att beröra, dels på att serier traditionellt varit ett medium för just barn och ungdom. Beträffande BiS avviker den tidskriften på ett annat sätt, närmare bestämt genom att ha en specifik politisk inriktning. Den är organ för föreningen med samma namn, vilken vid grundandet 1969 var allmänt progressiv men redan året efter tog öppet ställning för socialismen.¹⁸⁰ Att utifrån detta dra slutsatsen att tidskriften BiS inte kan säga något om annat än just socialistiska bibliotekarier och deras värderingar är jag dock övertygad om vore felaktigt. Visst har de flesta av dess texter ett mer eller mindre tydligt ideologiskt perspektiv, men därutöver visar den upp stor bredd. Dessutom är den ju knappast tillkommen i ett vakuum, utan det som här berörs är rimligen sådant som även biblioteksvärlden i stort vid tillfället är mer eller mindre engagerad av. Till vilket kommer att Ristarp och Andersson hävdar att den ”tillvunnit sig en betydligt större respekt än dess blygsamma yttre skulle ge anledning till att förmoda.”¹⁸¹ Vidare är det så klart av betydelse att tidskriften är en av få som funnits under större delen av aktuell period. Det bör slutligen noteras att jag i redovisning och analys kommer att hålla de olika tidskrifterna åtskilda, så att hänsyn kan tas till den speciella karaktären hos SB/BoK och BiS.

Att välja bort andra tidskrifter har ofta varit oproblemiskt, då de antingen varit för kortlivade eller så med en tydlig specialinriktning av ett slag som lämnat obefintligt utrymme för texter om seriemediet. DIK-fackets tidskrift *DIK-forum* (tidigare *Bibliofack*) var det dock inte helt lätt att välja bort. Under en period i arbetet ansåg jag mig här ha begått ett misstag. *DIK-forum*:s föregångare *Bibliofack* ska trots allt ha varit framträdande i debatten under en del av 70-talet. Men Ristarp och Andersson anser den vara för bred för att kunna ses som en betydande bibliotekstidskrift, och *Bibliofack*:s

¹⁷⁸ Bergström och Boréus, s. 78.

¹⁷⁹ Ristarp och Andersson, s. 171.

¹⁸⁰ Ristarp och Andersson, s. 162f.

¹⁸¹ Ristarp och Andersson, s. 176.

föregångare *SFF-meddelanden* som började ges ut 1971 beskrivs som endast "ett embryo till tidskrift".¹⁸²

Texter från några mindre böcker tillkommer sedan. Närmare bestämt från: debattskriften *Seriehjältarnas vara eller inte vara...* som BTJ gav ut 1982, *Passa upp, passa, passa vidare? Handbok för barnbibliotek* som Kulturrådet gav ut samma år, samt ett antal böcker om "skräplitteratur" för de unga som BTJ gett ut under 70- och 80-tal i antologiserien Biblioteksdebatt. Det är böcker på ena eller andra sättet förankrade i en bibliotekskontext, och som därför kan antas ha lästs och diskuterats av många bibliotekarier. Ursprungligen hade jag även tänkt ha med boken *100 oundärliga seriealbum* som BTJ gav ut 1999, i vilken Seriefrämjandets ordförande, tillika Btj-lektören Fredrik Strömberg presenterar vad han anser vara de viktigaste seriealbumen på svenska som varje bibliotek borde ha i sina samlingar. Problemet är förstås att vi här har en hel bok på några hundra sidor som då skulle jämföras med korta artiklar. Den finns alltså inte med i själva studien, men jag återkommer ändå till den i slutsatserna. Jag har funnit de använda böckerna dels genom hänvisningar till dem i tidigare uppsatser om serier och bibliotek, dels genom att "browsa" hyllorna på högskolebiblioteket.

De enskilda texter som kommer att användas är allt från små nyhetsnotiser till stora artiklar och debattinlägg. Inte heller har begränsning gjorts till texter vilka enbart eller ens primärt behandlar serier. Kravet har varit att det sägs något konkret om serier eller en större grupp kulturyttringar där serier explicit ingår, alternativt att de helt enkelt ges betydande utrymme (vid bedömningen av vilket ett visst godtycke nog är oundvikligt). Att själva ordet serier nämns har givetvis inte varit tillräckligt för att jag ska ha tagit med texten i analysen. Sammanlagt ingår 136 texter i analysen.

Ett problem med mitt urval är förstås att det inte riktigt ger en heltäckande bild ens av seriemediets *status i bibliotekspressen*. Delvis för att det som konstaterats även finns andra, om än som regel mer kortlivade, bibliotekstidskrifter än de jag tagit med i studien. Var något *inte* nämns kan dessutom i teorin mycket väl sägas lika mycket om dess status som de texter där det faktiskt nämns. Därtill kan jag knappast räkna med att finna precis alla seriereferenser i ett material så stort som mitt och givetvis påverkas seriemediets status även av sådana småsaker som när upprepade gånger en intetsägande karaktär i en roman nedsättande benämns "seriefigur". I det förra fallet måste man dock betänka att det är helt naturligt att just inom biblioteksvärlden sätta boken så mycket i centrum att andra mediers frånvaro i många texter om bibliotek i allmänhet inte alls behöver förstås som nedvärderande. I det senare fallet vore det så klart bra om jag kunde ta med även dessa detaljer, men jag betvivlar att bilden blivit påfallande annorlunda dem förutan. Hur som helst är det inte praktiskt möjligt, och det är som sagt en *översiktsbild* av den historiska utvecklingen som min studie eftersträvar. Inte den fullständiga, absoluta sanningen, vilken i praktiken ändå torde vara ouppnåelig.

5.3 ANALYSSCHEMAT

I det följande kommer jag att gå igenom det analyschema jag använt mig av i min studie, dess olika klassifikationskoder, kodningsinstruktioner och bakomliggande tankegångar. Min förhoppning är att samtidigt, genom att vara öppen med de problem

¹⁸² Ristarp och Andersson, s. 174.

jag under arbetets gång stött på, kunna vara till hjälp för andra som vill göra en likartad innehållsanalys. Bristen på bra, praktiskt inriktade introduktioner till metoden har nämligen åtminstone för mig känts som ett stort handikapp.

0. Typ av text:

01. Artikel / reportage / intervju.

02. Debattartikel / insändare.

(Här alla texter som driver en tydlig tes.)

03. Recension / lästips.

03a. Recension / lästips som rör litteratur *om* serier, eller motsvarande.

04. Nyhetsnotis.

(Nyhetsrapportering på mindre än en halv sida.)

Både en artikel som sträcker sig över flera sidor och en liten nyhetsnotis kan ha något att säga om seriemediets status, men givetvis är det en på många sätt enorm skillnad mellan dem, vilken man måste ta hänsyn till. Klassificeringen här tycktes mig i början också vara enkel. Fast ganska snart visade det sig att så inte var fallet. En del som vid första ögonkastet såg ut som en saklig artikel visade sig driva en viss tes med lika stor övertygelse som man brukar finna i renodlade debattinlägg. Många texter tycktes också befinna sig i gränslandet. Förment objektiva, men med skribentens egna värderingar inte långt under ytan. För att inte riskera att hänge mig åt en allt för stor subjektivism beslöt jag mig dock för att till kategori 02. här endast föra texter där skribentens avsikt att försöka påverka är explicit. Om andra än textförfattaren framför starka övertygelser i sådant syfte klassificeras texten däremot alltid som 01., då det just här trots allt är själva texttypen som är det centrala.

Andra, kanske mindre uppenbara, gränsfall är de mellan artikel/reportage och nyhetsnotis. En artikel eller ett reportage kommer ju ofta till som resultatet av att något med nyhetsvärde äger rum. Här har jag helt enkelt låtit storleken avgöra, då detta motsvarar en konventionell förståelse och utifrån min pilotstudie inte tycktes erbjuda några praktiska problem. Någon entydig definition av vad en nyhetsnotis är tycks i vilket fall inte existera.¹⁸³ Vid ett tillfälle har jag dock ändå valt artikel-kodning för en mindre text med nyhetskaraktär. Jag gjorde det då eftersom skribenten själv var så framträdande i texten. Den handlade helt enkelt lika mycket om att tycka kring nyheten som om att förmedla den. Ytterligare andra gränsfall är möjliga, men inte nödvändiga att här gå närmare in på.

Möjligheten att göra en indelning efter själva storleken på texten avfärdade jag på ett tidigt stadium. Inte minst för att det är osäkert vad storleken i slutänden säger. Tar läsaren en längre text på större allvar? (Antagligen.) Är det fler som läser en kortare text? (Möjligen.) Jag har förgäves sökt litteratur om detta.

1. Texten handlar om:

11a. Serier i allmänhet.

11b. Enskilda serier, serieskapare, genrer, el. dyl.

12a. I första hand annat än serier. - Då serier berörs är det i form av serier i allmänhet.

12b. I första hand annat än serier. - Då serier berörs är det i form av enskilda serier, serieskapare, genrer, el. dyl.

¹⁸³ Byrman, Gunilla 1995. "Nyheter på undantag – notiser 1894 och 1994", s. 137.

Eftersom jag nu valt att inte bara ta med texter vilka enbart eller framförallt handlar om seriemediet känns det angeläget att göra en uppdelning mellan sådana och övriga texter. Något säger det ju rimligen om synen på serierna ifall de behandlas för sig eller sammanklumpade med andra kulturyttringar. Dessutom har jag valt att göra en finindelning efter huruvida det handlar om seriemediet i allmänhet eller inte. I det förra fallet kan man lätt generalisera, men när enskilda verk eller genrer ställs i centrum måste de rimligen bedömas mer sakligt, och att den typen av texter ö.h.t. förekommer borde i sig tyda på en viss status för seriemediet – åtminstone så länge inte alla serierna lyfts fram som varnande exempel. (Jag anser att visst stöd för detta synsätt finns i mitt kapitel om romanvärderingens historia.) Generellt sett borde det annars vara så att vad som sägs om en viss serie färgar av sig på mediet i sin helhet, liksom tvärtom. Därför anser jag det onödigt att här göra ytterligare finfördelning.

Vid recension av facklitteratur om serier el. dyl. klassificeras efter vad denna handlar om. En bok om serier i allmänhet klassificeras följaktligen 11a., inte som enskilt verk(= 11b.).

2. Seriegenre som berörs då det ej handlar om serier i allmänhet.

En avdelning som jag i efterhand beslutade mig för att stryka. Den vore förvisso inte ointressant att ha med, men det finns vissa definitionsproblem och jag kände vid det laget ett behov av att göra undersökningen mindre detaljerad för att därigenom öka dess tydlighet. Indelningen i genrer framstod helt enkelt som den minst nödvändiga. Vad som sägs om just krigsserier behöver givetvis inte förstås som giltigt för andra serier än just dessa, men som ovan konstaterats: man måste anta att seriemediet i sin helhet i någon mån får sin status påverkad även av det som skrivs om det enskilda serieverket. Och det är trots allt *seriemediets* status som intresserar mig i denna studie. Det vill säga att jag är ute efter en översiktsbild.

3. Generell inställning:

31. Texter övervägande positiva till seriemediet, enskilda serier, el. dyl.

32. Texter övervägande kritiska till seriemediet, enskilda serier, el. dyl.

33. Texter där såväl positiva som negativa synpunkter ges, med en relativt jämn fördelning, eller där båda sidor i en debattsituation kommer till tals. (Här alla tveksamma fall.)

34. Ickevärderande texter.

31. och 32. ges alltid antingen a.-tillägg för att markera ensidighet eller b.-tillägg för att markera att det även finns inslag av kritik resp. en öppenhet för att serier *kan* vara av godo.

Ovanstående torde vara ganska självförklarande. Det bör dock tilläggas att i texter om enskilda serier eller genrer är det som regel omdömet om just den berörda serien/genren som legat till grund för klassificeringen, men om skribenten varit *insisterande* på att det här handlar om ett undantag har koden 33. använts. Notera även att inslag av kritik mot enskilda detaljer i enskild serie inte är nog för att motivera klassifikationen 31b.!

4. Målgrupp för serierna/serien (även implicit, utifrån de enskilda serier som behandlas eller utifrån sammanhang):

41. Barn och/eller ungdomar.
42. Vuxna, samt ungdomar i kombination med vuxna.
43. Samtliga åldersgrupper.

44. Vuxna nämns som serieläsare, utan att stå i centrum för texten eller där behandlade serier.

Här hade jag ursprungligen barn och ungdomar som separata målgrupper, men det stod ganska snart klart för mig att det inte skulle fungera. Detta av framförallt två skäl. För det första därför att det uppenbarligen finns en stor gråzon där den enes "barn" är den andres "ungdom". För det andra fann jag inte sällan att vad som enligt min mening är ungdomsserier behandlades med barn som explicit målgrupp, vilket förstas ställde mig inför ännu ett klassifikationsproblem. Genom att slå samman barn och ungdomar har jag kunnat gå runt det. Sett till exempelvis kulturpolitiken behandlas ju också barn och ungdomar ofta tillsammans, som t.ex. i Bibliotekslagens § 9. Denna sammanslagning är särskilt motiverad i seriesammanhang där få serier enligt min uppfattning har klart avgränsade målgrupper. *Asterix* läste jag med behållning som tioåring, och jag gör det fortfarande. Bara för att ta ett exempel. Denna serie kan jag ändå utan tvekan dock klassificera som just barn- och ungdomsserie, då det är tydligt att de yngre utgör den huvudsakliga målgruppen.

Klassificeringen 44. kan sedan kräva en kommentar. Jag har med den huvudsakligen av det skälet att serier, såsom jag redan behandlat, vanligen ansetts vara ett medium just för de yngre. Då det talas om vuxna serieläsare eller rent av om vuxenserier är det därför värt att uppmärksamma, då det står i kontrast mot en mer eller mindre allmänt spridd uppfattning. Som jag i mina slutsatser kommer att argumentera för tror jag också att kopplingen till vuxna kan vara statusförhöjande.

I några få fall har ingen tydlig målgrupp framkommit i en text, varvid klassifikation avstås.

5. Skäl för en positiv inställning till serier (eller till en större enhet där serier ingår):

51. Bra serier har ett egenvärde. (Vilket t.ex. kan framgå genom att de benämns som "konst" eller "kulturellt värdefulla", men framförallt genom att de helt enkelt prisas utan hänvisning till nytta.)

52. Serier kan fungera som en inkörsport till boken, eller som ett sätt att locka nya grupper till biblioteken.

53. Serier är bra för lässvaga.

54. Det är bättre att man tillhandahåller relativt goda serier än att folk läser de sämre serier som dominerar det kommersiella utbudet, eller att de tittar på TV/video, inte läser alls.

55. Serier har positiva värderingar / är nyttiga för barns utveckling.

"b"-tillägg används för att markera åsikter vilka tillskrivs andra än textförfattare, intervjuobjekt eller motsvarande i texten i någon mening närvarande person (ej heller biblioteksvärlden i stort – se längre fram!).

Alternativen i denna avdelning har inhämtats i diverse litteratur om ämnet, samt inte minst genom min pilotstudie. Att jag gör skillnad mellan direkt framförda och refererade åsikter beror helt enkelt på att de senare befinner sig på en annan nivå. "Högre" eller "lägre" låter jag här helst vara osagt. Åsikterna är reellt existerande, det måste man givetvis anta, men inte hos just skribenten (el. motsv.).

6. Typ av kritik som förekommer mot serier (eller mot en större enhet där serier ingår):
61. Serierna romantiserar våld, eller är upphov till kriminalitet. (Alla klagomål på våldsamt innehåll här.)
 62. Serierna underminerar läsförmågan och / eller den estetiska urskilningsförmågan.
 63. Serierna är för orealistiska och sensationsinriktade.
 64. Seriernas ideologiska innehåll är förkastligt / serierna bär på fördomar om kvinnor, svarta el. dyl.
 65. Serierna är för kommersiella.
 66. Serierna är helt enkelt estetiskt undermåliga. Eller någon del av dem/de flesta serier är det.
 67. Det finns för få kvinnliga serieskapare / serieskapare från etniska minoriteter.
 68. Serier kan inte skildra psykologiskt djup och allvar.
 69. Serier lockar läsare från boken. (Här alla texter där serier och böcker(/annan ”god” läsning) tydligt ställs i opposition mot varandra.)
- ”b”-tillägg används för att markera åsikter vilka tillskrivs andra, enligt vad som gäller under kategori 5. ovan.

Här kommer de olika alternativen från tre olika källor. Från Magnus Knutssons redogörelse för seriekritiken på 50-talet, från McClouds *Reinventing comics* där författaren listar en rad olika områden på vilka han anser en utveckling av mediet nödvändig,¹⁸⁴ samt återigen från pilotstudien. Att 64. kan verka väl bred är jag den förste att instämma i, och från början hade jag en särskild underkategori för fördomar mot kvinnor, andra raser samt sexuella minoriteter, men gränsen framstod snart som väl flytande varför jag slog samman kategorierna. För all del är också gränsen mellan ”förkastliga värderingar” och ”våldsförhärlikande” i viss mån flytande, men i kritiken av våldet i serierna finns säkerligen ofta en tanke om att detta skulle kunna ha en mer direkt påverkan på individens handlande.¹⁸⁵ Likaså kan man fråga sig vad som egentligen menas med att serier är ”för kommersiella”. Är de undermåliga, eller bär de på förkastliga värderingar, eller är det den kommersiella produktionen i sig som sticker i ögonen? Säker kan man inte vara, men den typen av kritik är alls inte ovanlig och den har förstås stöd i de kulturpolitiska målen, under vars tredje punkt nämns ”kommersialismens negativa verkningar”.¹⁸⁶ Ännu fler gränsdragningsproblem är möjliga att peka på, men jag nöjer mig här med att konstatera att problemet med sådana i praktiken är mindre när många kategorier används än om man bara har ett fåtal. I det förra fallet kan man ju alltid i efterhand reducera antalet kategorier.

7. ”Kopplingar”:

71. Kopplingar görs, tydligt, mellan serier och ”legitim” kultur. (Med vilket avses etablerad kultur, allmänt betraktad som av god klass, vare sig detta sedan är vuxen- eller barnkultur.)
72. Prov visas på vissa ej helt ytliga kunskaper om seriemarknad och seriehistoria. (Hit ej enstaka referenser till enskilda verk o.dyl. - Kodningen måste alltid särskilt motiveras!)

¹⁸⁴ McCloud 2000, s. 10f.

¹⁸⁵ Se t.ex. Carlsson, Ulla 2005. *Våld och pornografi i medierna: Åsikter om medievåldets och pornografins påverkan på unga människor.*

¹⁸⁶ *De kulturpolitiska målen.*

Denna lite udda avdelning är motiverad specifikt av teorin. Kopplingar till mer "legitim" kultur ger kulturellt kapital, avsaknaden av sådana tyder eventuellt på en brist. Att det motsatta, det vill säga en kodning för kopplingar till "skräpkultur" saknas beror framförallt på att jag bedömer att "dåligt" i detta sammanhang är mer absolut än vad "bra" är. Det vill säga, en "bra" serie kan vara bra *för att vara en serie*, men en "dålig" serie är just dålig. Motsvarande vill jag hävda gäller alla kulturyttringar som befinner sig i en kamp för legitimitet, vilket tidigare forskning visar att seriemediet i viss mån fortfarande gör. Kritiska omdömen är med andra ord mer entydiga än positiva och punkt 6. ovan täcker då behovet. Vad sedan beträffar kod 72. Om man delger läsaren mer än nödvändiga fakta om serier signalerar man att seriekunskap *kan* betraktas som ett kulturellt kapital hos den enskilde. Dessvärre är en viss subjektivitet i bedömningen här ofrånkomlig.

8. Påståenden om hur det faktiskt ser ut på biblioteken. (Även inom det kulturella fältet i stort - *så länge det finns skäl att anta att biblioteksvärlden i detta sammanhang ses som en integrerad del i detta!*):

Det handlar om kategorierna i avdelning 3. som här kan användas enligt nedan.

31.-B = Positiv inställning till seriemediet.

32.-B = Negativ inställning till seriemediet.

33.-B = Vissa på biblioteken är positiva till serier, andra är negativa. Ingen grupp har klart övertag.

34.-B = Bibliotekspersonal är (som regel) ointresserade av serier.

Till detta kommer här: 35.-B = Det saknas kunskap om serier på biblioteken. (Vilket är en kodning fullt förenlig med samtliga ovanstående.)

Sådana här påståenden väger på ett sätt tyngre än enskilda skribenters omdömen, kan tyckas, men som kommer att framgå i studien är de inte särskilt vanliga, och tyvärr finns även här gråzoner. Vad betyder det t.ex. om någon påstår att "många" på biblioteken är seriepositiva? Betyder det "i princip alla" eller "allt för många för min smak"? I de fall där sådana otydliga påståenden förekommit har jag helt enkelt fått lämna dem därhän. Och dessutom handlar det här förstås alltid om andrahandsuppgifter, om enskilda skribenters eller intervjuobjekts subjektiva uppfattning.

I fråga om texternas sammanhang med andra texter kommer jag att notera:

A. Antalet sammanhängande debatter.

B. Antalet tillfällen då två eller fler texter om serier förekommer tillsammans.

Detta kan i teorin givetvis ha den största betydelse. Tjugo texter under en tioårsperiod säger inte detsamma om de alla är fristående som om femton av dem är delar av samma debatt och publicerade under samma år.

Slutligen bör påpekas att utlåtanden om förhållanden i det förflutna ej tas upp i studien. Om en person 1994 skriver att hon på sextioalet tyckte serier var för verklighetsfrämmande men att hon nu tycker de är i princip lika mycket värda som böcker, då tas det senare påståendet men ej det förra med i undersökningen. I annat fall skulle det bli allt för många olika nivåer i studien att hålla reda på, och i personliga uppfattningar om det förflutna finns givetvis ofta en osäkerhetsfaktor större än den i uppfattningar om nuet. (Möjligen hade det varit värt att delvis ompröva min ståndpunkt

här om någon bibliotekshistoriker uttalat sig om det förflutna, men så har nu inte varit fallet.)

5.4 AKTÖRSPOSITIONSANALYS

Som konstaterades i teorikapitlet är en viktig faktor i Bourdieus teoribygge vilken position en aktör intar på sitt fält. Vet man inte från ungefär vilken position ett visst uttalande görs kan man inte heller förstå dess värde, dess relevans. Ett uttalande till stöd för ett verk eller en konstform väger otroligt mycket tyngre om det kommer från en position i fältets mitt som har stora mängder kulturellt kapital knutet till sig, än om det kommer från en kapitalfattig position i fältets utkant. Men hur fastställer man folks positioner på ett fält? Bourdieu själv tycks ofta ha utgått från intervjuer, vilket antagligen är det bästa om man ska studera ett fält i nuet. Ska man som här göra sig en bild av fält i det förflutna är den metoden knappast lika bra. Någon väletablerad alternativ metod har jag inte kunnat finna. I själva verket är det dock enkelt att se hur man i detta fall måste gå tillväga för att få fram så bra uppgifter som möjligt. Det mest uppenbara är givetvis att se till hur skribenter presenteras i samband med sina texter.

Det är dock inte alltid presentationer finns och även om de finns är det inte troligt att de alltid innehåller all relevant information. För att så långt det är möjligt fylla ut denna information har jag därför gjort sökningar efter skribenterna i Nordiskt BDI-index, Libris och Artikelsök, samt på NE.se, liksom jag även gått igenom index i pappersform för äldre årgångar av berörda tidskrifter och därutöver Seriefrämjandets *Bild & Bubbla* (uppgifterna i BDI-index och Artikelsök omfattar ej perioden före 1979). Härigenom har jag kunnat få en bild av om skribenterna varit flitiga bidragslämnare till bibliotekspressen eller bara haft någon enstaka text publicerad, av deras intresseområden och i viss mån av annat de engagerat sig i och utmärkt sig inom. En bild som i kombination med en allmän överblick över biblioteks- och kulturfälten borde ge en ganska bra uppfattning om skribenternas aktörspositioner. Man måste bara vara noga med att hålla i minnet hur dessa ofta skiftar över tid, och att det här är positionerna ”i skrivande stund” som är det centrala (vilket förvisso inte betyder att senare avtryck är helt ointressanta).

Metodens validitet, det vill säga dess förmåga att mäta vad den är avsedd att mäta,¹⁸⁷ är relativt hög. Vad beträffar dess reliabilitet, dess precision och objektivitet,¹⁸⁸ finns däremot några frågetecken. För det första finns en viss risk för sammanblandning av skribenter med samma namn, men i praktiken är denna risk försumbar då databaser ofta innehåller födelseår vid sidan om namn och då man utifrån många olika detaljer kan göra rimliga antaganden. För det andra är förhållandena mellan positioner på ett fält ofta komplexa, och detsamma gäller en utomståendes bild av dessa. Många olika faktorer som inte alltid är tydliga kan tänkas ha stor vikt. Såsom t.ex. positioner på andra fält och exponering i tv, radio eller dagspress. Det är med andra ord inte rimligt att inom ramen för en magisteruppsats ge en fullständig, helt tillförlitlig bild av aktörspositioner (om det nu någonsin är möjligt). Vad denna studie syftar till är ju dock att ge en översiktsbild över en längre period, och då anser jag att en högre grad av osäkerhet i det enskilda fallet kan tillåtas än om studien inriktat sig på några få aktörer i en fixerad situation,

¹⁸⁷ Bergström och Boréus, s. 35.

¹⁸⁸ Ibid, s. 36f.

utan att reliabiliteten därigenom allvarligt försvagas. Någon enstaka missbedömning av en position betyder helt enkelt inte så jättemycket för helheten.

Till sist måste nämnas det faktum att jag i denna del av studien bara valt att ta med de som primärt uttalar sig om serier, och gör så i egenskap av skribenter. Det vill säga de som investerar kulturellt kapital i just denna fråga, i just seriefrågan, och som gör det direkt i bibliotekspresskontexten. Att ta med även andra hade inte nödvändigtvis varit fel, men att ta med alla som i mitt undersökningsmaterial på något sätt skrivit eller uttalat sig om serier hade gett mig en arbetsbörda totalt oproportionell till den därigenom möjliga förbättringen av uppsatsen. Att ta med sådant som föredragshållare hade lett till stora avgränsningsproblem (skulle jag då även ta med författarna till refererade fackböcker?).

6 RESULTAT

6.1 INNEHÅLL

I det följande kommer jag till att börja med att gå igenom det material som jag funnit till studien, text för text, och koda det i enlighet med mitt analyschema. Förhoppningsvis ska det klart framgå varför jag tilldelar texterna de olika koderna. (Ett lättillgängligt analyschema finns som bilaga.)

6.1.1 60-TALET

BIBLIOTEKSBLADET

Under 60-talet är BBL en tidskrift full av reportage om nya biblioteksbyggnader och om bibliotek i andra länder. Ganska mycket utrymme ägnas också åt musik på bibliotek, och i varje nummer har man en omfattande recensionsavdelning. Uppenbarligen fungerade dessa recensioner som ett komplement till Bibliotekstjänsts sambindningslistor med deras vid denna tidpunkt ganska begränsade urval. Tidskriften utkom med nummer 1-10 varje år, men nu liksom senare förekom det dubbelnummer.

I sammanhanget utgör recensionsavdelningarna ett litet problem. De innehåller nämligen en hel del objekt klassificerade som serier (Hci), men vilka jag inte kunnat avgöra om de verkligen är serier eller om de är samlingar med skämtteckningar. Min lösning på problemet, inte helt tillfredsställande men den enda rimliga, har varit att i det följande endast ta upp sådana recensioner som berör verk vilka jag säkert vet är just serier. Antingen utifrån egna förkunskaper eller utifrån vad som framgår i själva recensionen. Att leta upp alla verken för att därigenom kunna fastställa om de är serier eller inte hade antagligen krävt en resa till Kungliga Biblioteket i Stockholm. En sådan har inte känts motiverad.

I nr. 6/60 får de två första svenska *Tintin*-albumen vara med i recensionsavdelningen, i en slags dubbelrecension.¹⁸⁹ De recenseras av Olle Wingborg som ger dem ett mycket gott omdöme. Han framkastar också tanken att man bör ”utan förutfattade meningar bedöma varje nytt tillskott i seriefloran” istället för att spekulera i huruvida serier leder vidare till bokläsning eller inte. Något jag inte kan tolka på annat sätt än som att han anser serier kunna ha ett egenvärde. Därtill visar han prov på god kunskap om *Tintins* bakgrund, vilken inte framstår som inhämtad från utgivaren speciellt för tillfället. Han hänvisar t.ex. till den *franska* förlagsreklamen om att serien skulle vara lämplig från 13-93 år, men menar själv att även yngre kan ha behållning av den. Det måste dock framhållas att Wingborgs inställning till serier generellt sett är mindre positiv. Han skriver på ett ställe om ”seriefigurernas traditionella [...] torftighet”. (03./11b./31b./43./51.+52b./66./72.)

Nästa gång det finns en text om serier gäller det också *Tintin*, närmare bestämt en recension av *Enhörningens hemlighet* i nr. 1/62.¹⁹⁰ Återigen är det Wingborg som

¹⁸⁹ Wingborg, Olle 1960. [Recensioner av *Tintin*-albumen *Kung Ottokars spira* och *Den mystiska stjärnan*]. BBL, nr. 6, s. 886f.

¹⁹⁰ Wingborg, Olle 1962. [Recension av *Tintin*-albumet *Enhörningens hemlighet*]. BBL, nr. 1, s. 76f.

recenserar, och återigen avger han ett positivt omdöme, om än inte utan förbehåll. Det finns ”ett inslag som är onödigt brutalt”. (03./11b./31b./41./51./61.)

Tredje gången det skrivs om serier i BBL på 60-talet är det faktiskt också Wingborg som recenserar *Tintin*, denna gång *Rackham den Rödes skatt* i nr. 3/63.¹⁹¹ Han är fortsatt positiv, denna gång utan några som helst invändningar. (03./11b./31a./41./51.)

Negativ publicitet för seriemediet blir det däremot i nr. 9-10/64 där man återger en artikel ur *Göteborgs handels- och sjöfartstidning* i vilken en nystartad krigsserietidning kritiseras hårt för att dels glorifiera kriget, dels vara rasistisk (”Tyskarna porträtteras grymma och korrekta, japanerna bara grymma.”), detta dels i ett innehållsreferat, dels i en telefonintervju med ansvarig utgivare.¹⁹² (02./11b./32a./41./61.+64.)

I nr. 3-4/67 recenserar Sture Hegerfors faktabok *Svisch! Pow! Sock! Seriernas fantastiska värld* av Greta Renborg.¹⁹³ Boken kritiseras hårt för ytlighet och en bristande argumentation till seriernas försvar, men om detta görs utifrån ett seriekritiskt perspektiv är ej helt tydligt. (03a./11a./34.)

Två år senare, i nr. 2-3/69 dyker det så upp tre nya *Tintin*-recensioner, nu skrivna av Bo Lundin.¹⁹⁴ Samtliga är mycket positiva. (03./11b./31a./41./51.)

Slutligen finns i nr. 5/69 en recension av ett sjunde *Tintin*-album.¹⁹⁵ Recensent Lundin är fortsatt mycket positiv och frågar sig rent av om ”serier av denna klass inte bör finnas också på bibliotekens vuxenavd.?” (03./11b./31a./43./51.)

SKOLBIBLIOTEKET

Detta är alltså den tidskrift som idag heter *Barn och kultur*. Den utgavs på 60-talet av Bibliotekstjänst i samarbete med Sveriges Allmänna Folkskolläraförning. Redaktör fram till 1960 var den i det seriehistoriska kapitlet redan omnämnde Lorentz Larson, vilken även långt därefter flitigt bidrog med texter. Inte sällan texter om just seriemediet. Då som nu utkom tidskriften med nr. 1-6 varje år (en del dubbelnummer har förekommit).

I nr. 1/61 går Larson till angrepp mot dålig litteratur i allmänhet och inte minst just serier.¹⁹⁶ Dålig litteratur ”undandränger den goda boken” och föder våld i samhället, och serierna är dessutom ett hot mot läsförmågan hävdas det. Någon särskild målgrupp för serierna och den övriga ”skräplitteraturen” nämns inte, men det är tydligt att det är de yngsta som framförallt ska skyddas. Det kan tilläggas att texten, vilken reser krav på lagstiftning, skickats ut till en rad personer i ansvarig ställning, inkl. Tage Erlander, vilkas kommentarer här också publiceras. (02./12a./32a./41./61.+62.+69.)

¹⁹¹ Wingborg, Olle 1963. [Recension av *Tintin*-albumet *Rackham den Rödes skatt*]. BBL, nr. 3, s. 235.

¹⁹² JOJO 1964. ”Smutsiga, snokande råttor” samt ”En stor fråga”. BBL, nr. 9-10, s. 595.

¹⁹³ Renborg, Greta 1967. [Recension av Sture Hegerfors *Svisch! Pow! Sock! Seriernas fantastiska värld*]. BBL, nr. 3-4, s. 352.

¹⁹⁴ Lundin, Bo 1969. [Recensioner av *Tintin*-albumen *Det hemliga vapnet*, *Solens tempel* och *Den svarta ön*]. BBL, nr. 2-3, s. 274.

¹⁹⁵ Lundin, Bo 1969. [Recension av *Tintin*-albumet *De sju kristallkulorna*]. BBL, nr. 5, s. 505.

¹⁹⁶ Larson, Lorentz 1961. ”Censur eller positivt arbete?”. SB, nr. 1, s. 10-13.

I nr. 3 samma år har Larson inte mindre än tre texter som berör seriemediet publicerade. I "Skräck- och krigsserier" angriper han rubrikens serietyper.¹⁹⁷ Mest tycks han anse att de helt enkelt är dåliga serier. Texten i sig lider dock av att barn ses som målgrupp för serier som helt klart vänder sig till äldre, dessutom tar Larson upp en MAD-serie som exempel på skräck (!?) då han ondgör sig över "[d]enna perverst morbida litteratur". (02./11b./32a./41./66.)

I "Försök till bättre serier" presenteras just två sådana, nämligen *Barnens bästa* med sagor i serieform och *Historia i bild* med historia i serieform.¹⁹⁸ Om dessa konstaterar Larson att även om det mesta i serieväg är skräp och barn helst bör läsa böcker så är de i alla fall acceptabla. Om *Historia i bild* skriver han rent av att dessa serier "kan bli användbara i skolan". Texten är snarast att se som en slags informell dubbelrecension. (03./11b./33./41./54.+55./69.)

I "Seriemagasin – examensarbete" berättar Larson slutligen om ett examensarbete om serier vid Socialpedagogiska seminariet i Stockholm.¹⁹⁹ Arbetet får beröm för att det tar "de dåliga serierna" på allvar. (03a./11a./32a.)

I nr. 4 samma år recenserar Larson den mot seriemediet kritiska danska boken *Stene for brød. De kulørte hefters problem*.²⁰⁰ Han instämmer helt i den kritiska inställningen och framhåller att serier kan föda våld och kriminalitet. Det är värt att notera att recensionen sträcker sig över en helsida, medan annan facklitteratur som recenseras vanligen bara får några rader. (03a./11a./32a./61.)

I numret därpå recenserar samma Larson den nya upplagan av Greta Bolin och Eva von Zweigbergks *Barn och böcker*, varvid han ger utrymme åt den där ingående seriekritiken.²⁰¹ Den dåliga serien ställs härvid mycket tydligt mot den goda boken, mot "värdefull läsning". Serier skapar "lata läsare" och utarmar fantasin, enligt recenserad bok innehåller de "långa ramsor av tarvliga plattityder". Det bör dock påpekas att Larson genom sitt användande av benämningen "dåliga serier" kan förstås som att han själv inte anser *alla* serier vara skadliga.²⁰² (03a./11a./32a./41./62.+66.+69.)

I nr. 6/62 recenserar Larson Tove Janssons seriealbum *Muminrollet 6*.²⁰³ Säkert till mångas förvåning hyllar han denna serie som "värdefull litteratur". Larson skriver sedan även att "man funderar över om inte ett och annat är roligare för vuxna än för barn", varigenom serien tycks tillskrivas en allålderskaraktär. Fast han framhåller att detta är en serie som skiljer sig från många andra. (03./11b./31b./43./51.)

I nr. 2/64 finns en liten essä som propagerar för nyttan av god skönlitteratur.²⁰⁴ Serier nämns härvid som ex. på undermålig läsning, utan att för den skull helt dömas ut som förströelse. (02./12a./32b./66.)

Sedan dröjer det faktiskt över fyra år innan serier åter tas upp i tidskriften. Då sker det i nr. 6/68 som är ett temanummer om barn- och ungdomstidskrifter. Bl.a. berättar här Sten Möllerström som tidigare publicerat *Illustrerade klassiker* om sin erfarenhet som

¹⁹⁷ Larson, Lorentz 1961. "Skräck- och krigsserier". SB, nr. 3, s. 101f.

¹⁹⁸ Larson, Lorentz 1961. "Försök till bättre serier". SB, nr. 3, s. 102.

¹⁹⁹ Larson, Lorentz 1961. "Seriemagasin – examensarbete". SB, nr. 3, s. 103.

²⁰⁰ Larson, Lorentz 1961. "Stenar istället för bröd". SB, nr. 4, s. 162.

²⁰¹ Larson, Lorentz 1961. "Barn och böcker i ny upplaga". SB, nr. 5, s. 195-198.

²⁰² Ibid, s. 198.

²⁰³ Larson, Lorentz 1962. [Recension av Tove Janssons *Muminrollet 6*]. SB, nr. 6, s. 226.

²⁰⁴ Hamfors, Stig 1964. "Varför skall min son läsa böcker?". SB, nr. 2, s. 56ff.

förläggare av barnserier tänkta som ett alternativ till massmarknadsserierna.²⁰⁵ Även om texten är mycket saklig finns här en tydlig positiv grundinställning till seriemediets möjligheter, samtidigt som grundpremisen förstås är att standardutbudet kräver ett alternativ. (01./11b./31b./41./54.)

Sture Hegerfors skriver polemiskt mot oinsatta barnbokskritiker och mot ”barnboksfolket” som i början av decenniet inte gav de svenska *Tintin*-albumen det stöd han anser att de förtjänade.²⁰⁶ Mycket handlar det i texten också om att äventyrs- och superhjälteserier trots eller just därför att de är våldsamma skulle vara bra för barnen. De ger utlopp för aggressioner och gynnar även på andra sätt barns utveckling. (02./11a./31a./41./55.)

Stig Ericson argumenterar för att även om serieutbudet innehåller allt för mycket våld så är det absolut inget fel på seriemediet i sig.²⁰⁷ ”[D]et är synd att den fina kommunikation de [serierna] utgör inte utnyttjas bättre.” (02./11a./33./61.) [Stig Ericson presenteras som förlagsredaktör.]

Här finns även en intervju med förlagsredaktören Ebbe Zetterstad, uppenbarligen verksam på ett serieförlag.²⁰⁸ Han konfronteras bl.a. med påståendet att det finns många ras- och könsfördomar i serierna, varvid det förra tillbakavisas. Den rikliga förekomsten av våld tas också upp. Påståendet att serier skulle vara skadliga bestrids, men Ebbe tycks däremot anse att de alltid kräver enkel handling och att djup inte är möjligt. (01./11a./33./61.+64.+68.)

Slutligen finns i detta nummer en text av Siv Widerberg som kritiserar dagspressen för att ha för lite material för barnen.²⁰⁹ Hon menar där att i princip det enda dagspressen har för dessa är serierna, vari hon ser en risk för att barnen även i framtiden kommer att nöja sig med sådana. Serier ställs därigenom mot god kultur och mognad. (02./12a./32a./41./69.)

I nr. 2/69 har tre ”konstnärer” (=barnboksillustratörer?) fått frågan om huruvida de skulle kunna tänka sig att skapa serier, varpå de fått skriva ner sina egna ganska utförliga svar.²¹⁰ Två av dem kan tänka sig att göra det, även om den ena klagar över att de flesta serier är väldigt undermåliga. Den tredje är mycket bestämd i sin kritik av seriemediet, vars ord är hårda, ”avnötta allt, som kan liknas vid mänskligt liv”. Själva uttrycksformen tycks honom undermålig och branschens kommersialism kritiseras. (01./11a./33./65.+66.)

Lite längre fram i samma nummer återkommer Lorentz Larson till seriernas värld med en text om varför så många bra tidskrifter för barn misslyckas medan serietidningarna säljer bra.²¹¹ Hans svar blir att det är naturligt, men för den skull inte sunt, att barn dras till det de finner skrämmande. Han framhåller att barn tycks påverkas negativt av allt våldet, att serierna är för frikopplade från verkligheten och att barnens smak riskerar att ”fixeras” vid just serier. Många serier anser han bär på mycket tveksamma värderingar av allehanda slag. På slutet betonar han dock att kritiken gäller långt ifrån alla serier,

²⁰⁵ Möllerström, Sten 1968. ”Barntidningar för barnens bästa?”. SB, nr. 6, s. 225ff.

²⁰⁶ Hegerfors, Sture 1968. ”Barnbokskritikern och seriemagasinen”. SB, nr. 6, s. 240f.

²⁰⁷ Ericson, Stig 1968. ”De konsumentriktiga serietidningarna”. SB, nr. 6, s. 244f.

²⁰⁸ ”7 frågor om seriemagasin” 1968. SB, nr. 6, s. 248f.

²⁰⁹ Widerberg, Siv 1968. ”Den förbisedda läsekretsreserven”. SB, nr. 6, s. 250ff.

²¹⁰ SB 1969, nr. 2, s. 115ff. [Titel saknas.]

²¹¹ Larson, Lorentz 1968. ”Om barntidningar och seriemagasin”. SB, nr. 6, s. 118-122.

och överhuvudtaget är detta någorlunda tydligt, men utan att något klart positivt sägs om serier.²¹² (02./11a./32b./41./61.+63.+64.+69.)

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

Denna tidskrift kom ut med sin första årgång 1969, men man skrev då inget om seriemediet.

6.1.2 70-TALET

BIBLIOTEKSBLADET

Med 70-talets inträde försvinner tidskriftens recensionservice, så när som i fråga om yrkeslitteraturen, men de recensionerna försvinner snart även de. Orsaken härtill är rimligen att Btj vid denna tidpunkt övergav sitt mycket begränsade kvalitetsurval för att istället försöka täcka in bokutgivningen i dess helhet. I övrigt tycks det mig som om tidskriften med det nya decenniet får en mer praktisk inriktning. Utgivningstakten varierar under decenniets början mellan fjorton och arton nummer per år, men stabiliserar sig sedan på fjorton.

I nr. 7-8/71 återges ett föredrag vid SAB:s årsmöte, hållet av den norske barnpedagogikforskaren Tordis Ørjasæter, där det talas om hur man bör agera för att göra också lässvaga barn och ungdomar till läsare.²¹³ En del talas det här om serier, vilka Ørjasæter anser kan vara av godo för den aktuella gruppen, även om mycket av deras innehåll förtjänar att motarbetas (exakt vad i innehållet det är fel på framgår dock inte, varför kodning här uteblir).²¹⁴ (01./12a./33./41./53.)

I nr. 6/72 tipsar en bibliotekarie i Örnsköldsvik om att läsexemplar av serier är bra för att hålla barnen sysselsatta i biblioteket.²¹⁵ Ett argument för serier som inte förekommer i mitt kodningsschema, men heller inte någon annanstans. Hon skriver också att biblioteken genom läsexemplaren besparas kostnader och arbete med beställningar. (02./11a./31a./41.)

I nr. 12/75 bjuds på utdrag ur en paneldebatt om barnkultur vid ett SAB-möte.²¹⁶ Serier tas här upp vid ett par tillfällen, båda gångerna kritiskt. Kritiken inriktas vid ena tillfället på vad som kallas ”monstertidningar”, men exakt vad som är så hemskt med dessa framgår inte. S-riksdagsmannen Mats Hellström säger sig sedan vara redo att tillgripa censur mot våldsserier.²¹⁷ (02./12b./32a./41./61.)

I nr. 17/75 redovisas Sambindningens utbud av ”triviallitteratur” för barn.²¹⁸ Serier omnämns härvid utan att författaren tar tydlig ställning för eller emot. Att alla serier skulle vara ”triviallitteratur” avvisas dock. (01./12a./34./41.)

²¹² Ibid, s. 120ff.

²¹³ Ørjasæter, Tordis 1971. ”Böckerna och de lässvaga”. BBL, nr. 7-8, s. 202-206.

²¹⁴ Ibid, s. 205.

²¹⁵ Bergfeldt, Birgitta 1972. ”Tips om Tintin”. BBL, nr. 6, s. 190.

²¹⁶ ”Prioritera om till barnens fördel – repliker ur en paneldebatt om barnkulturen” 1975. BBL, nr. 12, s. 219-222.

²¹⁷ Ibid, s. 220f.

²¹⁸ Näslund, Maja Lisa 1975. ”Sambindningen och triviallitteratur för barn”. BBL, nr. 17, s. 314ff.

I nr. 7/79 rapporterar Erling Frick från en konferens för sambindingens serielektörer.²¹⁹ En rad frågor tycks härvid ha tagits upp, och kritik mot serierna saknas inte helt, även om den är av ett mycket mildt slag. Bristen på kvinnliga tecknare har tydligen berörts, och åsikten framförts att serier hittills inte lyckats skildra vare sig vardagens problem eller psykologiskt djup. Åtminstone en av föredragshållarna, Lars Peterson, tycks dock anse att det finns serier som är bra eftersom de förmedlar goda värderingar. Och i slutklämmen konstaterar Frick: "Ingen enda sa emot dem som påpekade att serierna är en egen uttrycksform och har en given plats på våra bibliotek." Vilket måste förstås som att bra serier har ett egenvärde. Det tycks dock ha varit en allmän uppfattning att kunskapen om serier ute på biblioteken är undermålig.

(01./11a./31b./51.+55./67.+68./35-B.)

Föredragshållare på denna konferens som kort refereras var framförallt "serieprofessorn" Horst Schröder (senare utgivare av kontroversiella vuxenserietidningar som *Pox* och *Epix*) och Lars Peterson, vilken här presenteras som "teckningslärare och massmediadebattör". Därtill serieskaparna Janne Lundström och Ola Nyberg, förlagsrepresentanten Bengt Stagman, Seriefrämjandets ordförande Magnus Knutsson, Norrköpingsbibliotekarien Stephanie Severin, samt Helena Sandblad, Lena Fridell och Kai Söderhjelm.

BARN OCH KULTUR

I och med 70-talets inträde byter tidskriften *Skolbiblioteket* till detta namn, och man tycks från början sträva efter att göra skäl för det. Fokuseringen på skola och bibliotek försvinner och man tillämpar ett relativt brett kulturbegrepp. Samtidigt verkar det som om Bibliotekstjänst nu kontrollerar tidskriften på egen hand. 1971 upphör recensionsservicen, kanske av samma skäl som BBL tidigare övergivit sin. Då recensioner i fortsättningen förekommer är det som regel i form av att många olika böcker tas upp tillsammans i större texter.

I nr. 2/70 recenserar Lorentz Larson Tintin-albumen *Plan 714 till Sydney*, *Tintin i Tibet* och *Månen tur och retur*.²²⁰ Han konstaterar att dessa album innehåller "en smula mindre våld" än andra serier brukar göra och även om de inte direkt rekommenderas så tar han inte heller på något sätt avstånd ifrån dem. I recensionen berörs för övrigt en utbredd rasism i serievärlden, liksom andras åsikter att serier skulle vara bra för lässvaga och att det i vilket fall skulle vara bättre att läsa dem än att inte alls läsa. (03./11b./33./41./53b.+54b./61.+64.)

I nr. 5/70 är samme Lorentz Larson en av flera som skrivit en liten text under den gemensamma rubriken "Det ångrar jag".²²¹ Vad han ångrar är bl.a. att kampen mot de dåliga serierna gavs upp för tidigt. Det finns enligt honom allt för mycket våld och fördomar i serierna. Men han medger samtidigt att det finns värdefulla serier också, med "en gnutta sedeskildring" eller "ett angeläget budskap". (01./12a./32b./55./61.+64.)

Något längre fram i samma nummer skriver Bo Söderberg om olika slags bilder som möter skolelever.²²² Angående serierna nämner han samma typ av kritik som ovan, men

²¹⁹ Frick, Erling 1979. "Om tecknade serier". BBL, nr. 7, s. 142.

²²⁰ Larson, Lorentz 1970. [Recension av *Plan 714 till Sydney*, *Tintin i Tibet* och *Månen tur och retur*]. BoK, nr. 2, s. 90.

²²¹ Larson, Lorentz 1970. "Det ångrar jag". BoK, nr. 5, s. 197.

²²² Söderberg, Bo 1970. "Bildupplevelser i skolan". BoK, nr. 5, s. 220ff.

konstaterar också att serieläsandet är en ”mestadels oförarglig sysselsättning som inte saknar positiva sidor”. (01./12a./33./41./61.+64.)

I nr. 3/71 recenserar Irma Persson en serie om Rasmus Nalle.²²³ För att vara en recension är texten förvånansvärt fri från alla värdeomdömen. (03./11b./34./41.)

Två nummer senare skriver författaren Harry Kullman om spänningens roll i litteratur för barn och ungdomar.²²⁴ Då serierna tas upp är det mycket kritiskt: ”Särskilt i serierna frodas fördomar och schabloner från förr”.²²⁵ (01./12a./32a./41./64.)

I nr. 6/71 finns en notis utifrån ett pressmeddelande om den mycket goda försäljningen av Tintin-album här i Sverige.²²⁶ Den som skrivit tycks ha goda seriekunskaper, eftersom denna kryddar texten med relevanta citat och delger läsaren uppgiften att Tintin på sina håll studeras ”på högsta akademiska nivå”. (04./11b./34./41./72.)

I nr. 6/72 gör den flitiga medarbetaren Ying Toijer-Nilsson en genomgång av samtidens söndagsskoletidningar.²²⁷ Lite grann kommer hon här in på serier. Dels framför hon tanken att många barn kanske väljer bort söndagsskoletidningarna till förmån för dessa, dels omnämns att även söndagsskoletidningarna börjat ha serier.²²⁸ Någon tydlig inställning till serier går inte att urskilja. (01./12a./34./69.)

I nr. 1/73 gör Toijer-Nilsson en genomgång av aktuell barnkulturforskning, varvid en text om Kalle Anka och kapitalismen tas upp.²²⁹ Denna text är kritisk till vad den anser vara kapitalistpropaganda i Disneyserierna, och skribenten instämmer i att en sådan läsning kan göras. Hennes värdering här riktar sig dock enbart mot denna text, inte mot serierna den handlar om.²³⁰ (01./12b./34./41./64.)

I nr. 4/74 intervjuas Lorentz Larson med anledning av sin 80-årsdag, varvid hans kamp mot dåliga serier givetvis får ett visst utrymme.²³¹ Den kritik som framförs är massiv. Serierna underminerar läsförmågan och läsarens ”sinne för värdefull litteratur”, de innehåller för mycket våld, är för verklighetsfrämmande, lånar sig till ”politisk propaganda”, är fördomsfulla, och inte minst: de lockar läsare från boken. Fast med allt detta sagt konstaterar Larson ändå att det finns serier som kan ge alla människor ”både nöje och utbyte”. (01./12a./32b./43./51./61.+62.+63.+64.+69.)

I nr. 1/75 skriver Sten Möllerström, tidigare utgivare av *Illustrerade klassiker*, om sin övertygelse att dessa seriebearbetningar för ungdom skapade läsintresse. Vilket sker under rubriken: ”Reklambroschyrer för litteratur”.²³² Det är dock implicit att kopplingen mellan serier och legitim kultur anses för ojämlig för att här kodas. (02./11b./31a./41./52.)

På samma plats i samma nummer skriver Lorentz Larson en personligt hållen betraktelse om bearbetningar av klassiker för en yngre publik, med just *Illustrerade*

²²³ Persson, Irma 1971. ”Rasmus Nalle”. BoK, nr. 3, s. 95.

²²⁴ Kullman, Harry 1971. ”Barn, litteratur och spänning”. BoK, nr. 5, s. 131ff.

²²⁵ Ibid, s. 133.

²²⁶ ”Tintin” 1971. BoK, nr. 6, s. 158.

²²⁷ Toijer-Nilsson, Ying 1972. ”Söndagsskoletidningar i stöpsleven”. BoK, nr. 6, s. 188-192.

²²⁸ Ibid, s. 190.

²²⁹ Toijer-Nilsson, Ying 1973. ”Att läsa för att uppleva”. BoK, nr. 1, s. 9-12.

²³⁰ Ibid, s. 10.

²³¹ Lövgren, Carl-Agnar 1974. ”Lorentz Larson intervjuas”. BoK, nr. 4, s. 91-94.

²³² Möllerström, Sten 1975. ”Reklambroschyrer för litteratur”. BoK, nr. 1, s. 12.

klassiker som sitt främsta exempel.²³³ Han driver här samma tes som Möllerström, men då denne skriver om ungdomar som målgrupp utgår Larson från erfarenheter av en femteklass. (02./12b./31a./41./52.)

I nr. 3/75 avger Larson omdömen om några olika nya seriealbum.²³⁴ Han är måttligt förtjust i det mesta, men försöker ha en öppen inställning och är nog med att inte döma ut hela seriemediet. Det är mycket våld, om än inte så mycket som tidigare, det mesta är estetiskt undermåligt och det finns en risk att serier lockar läsare från boken, konstateras det. Ovanpå vilket det även klagas över de onomatopoetiska uttrycken, eller om man så vill; "ljudeffekterna". Å andra sidan nämns den hos andra förekommande åsikten att serier tvärtemot att vara ett hot mot boken skulle kunna locka läsare till den, och Larsons egen grundinställning tycks vara att när nu serier är så populära, då borde biblioteken verka för att tillhandahålla de bästa alternativen. (03./11b./33./41./52b.+54./61.+66.+69.)

I numret därpå kan man läsa nyheten att Seriefrämjandet ska börja att för Konsums räkning granska serietidningar.²³⁵ Bl.a. ska man tydligen bedöma dem utifrån kriterier rörande våld och värderingar, vilket implicit men tydligen nog visar att dessa områden ses som problematiska. (04./11a./34./61b.+64b.) [Nyheten är signerad Erling Frick, vilken här presenteras som folkskollärare i Avesta.]

I nr. 6/75 finns en nyhetsnotis som berättar dels om höga priser på gamla serier, dels om en serieutställning på Lunds stadsbibliotek.²³⁶ (04./11a./34.)

I samma nummer finns faktiskt ytterligare tre texter om serier. Till att börja med en debattartikel av Magnus Knutsson som angriper Lorentz Larson för dennes serieomdömen i nr. 3/75.²³⁷ Knutsson intar en betydligt mer seriepositiv ställning, men ägnar sig framförallt åt att utifrån sina kunskaper påpeka faktafel i Larsons text. (02./11a./31a./41./72.) [Knutsson presenteras här som fil.kand. (Medan Larson presenteras som fil.dr.)]

Debattartikeln får ett direkt svar av Larson.²³⁸ Denne är nu betydligt mindre försonligt inställd till serierna än tidigare. Huvuddelen av dessa är "värdelöst skräp" med förkastliga värderingar, och möjligen är serierna också en förklaring till barn och ungdomars ointresse för god litteratur. Han beklagar utifrån detta att man på biblioteken saknar en kritisk inställning. (02./11a./32a./41./64.+66.+69.)

Den fjärde texten om serier i numret är en slags recension av en serie om Barbapappa, av Erling Frick.²³⁹ Inställningen är positiv i största allmänhet, och det nämns att serien skulle kunna hjälpa barn att bättre "läsa" bilder. (03./11b./31a./41./55.)

I nr. 2/76 berättas om en kampanj Rädta Barnen bedriver mot våld och fördomar i populärkultur för barn, vari serier explicit inräknas.²⁴⁰ (04./12a./32a./41./61.+64.)

²³³ Larson, Lorentz 1975. "Shakespeare i serieform". BoK, nr. 1, s. 12.

²³⁴ Larson, Lorentz 1975. "Försök till bättre serier". BoK, nr. 3, s. 83f.

²³⁵ Frick, Erling 1975. "En granskning av serier". BoK, nr. 4, s. 102.

²³⁶ "Serier på universitetsnivå" 1975. BoK, nr. 6, s. 132.

²³⁷ Knutsson, Magnus 1975. "En okulturell och negativ redaktör". BoK, nr. 6, s. 150.

²³⁸ Larson, Lorentz 1975. "Ett svar". BoK, nr. 6, s. 150f.

²³⁹ Frick, Erling 1975. "Snäll och annorlunda serie". BoK, nr. 6, s. 151.

²⁴⁰ "Barn och våld – Rädta Barnens upplysningskampanj" 1976. BoK, nr. 2, s. 22f.

I nr. 5/76 redogörs för en Sifo-undersökning om barns och yngre tonåringars serieläsande.²⁴¹ (01./11a./34./41.) [Skribenten Kim Sjölin anges vara en ”posttjänsteman med intresse för serier”.]

I nr. 2/77 finns en notis om att någon annonserat om att han eller hon betalar 300 kronor för första numret av Kalle Anka & Co., vilket vid denna tid uppenbarligen betraktades som ett högt pris för en serietidning.²⁴² (04./11b./34./41.)

I detta nummer finns även en liten resonerande text av Kim Sjölin om det faktum att enskilda serier börjat få kulturstöd.²⁴³ Här finns alltså en klar koppling till den legitima kulturens värld, då det är denna som den här typen av kulturstöd riktar sig till. Sjölin själv talar om ”kulturellt värdefulla seriemagasin” och visar att han satt sig in i såväl aktuell utgivning som det aktuella stödets fördelning. (01./11a./31a./51./71.+72.)

I nr. 3/77 skriver Magnus Knutsson om att så få kvinnor läser serier och argumenterar för att fler svenska serier av kvinnliga serieskapare skulle vara en lösning.²⁴⁴ Som det ser ut idag, konstaterar Knutsson, tillåts kvinnorna nästan aldrig att vara handlande subjekt i serierna. Fast det finns alltså en mycket seriepositiv grundsyn, och serierna omnämns rent av som ”konst”. Det bör tilläggas att Knutsson uppenbarligen anser att såväl flickor som vuxna kvinnor borde läsa mer serier. (02./11a./33./43./51./64.+67.)

I nr. 5/77 återkommer Kim Sjölin med en text om Carl Barks, skapare av många välkända Disney-figurer.²⁴⁵ Det är en faktarik hyllningstext där Barks kallas ”ett av den moderna barn- och ungdomslitteraturens stora namn”. (01./11b./31a./41./51./72.)

På samma sida skriver Erling Frick om Hans Kresses till svenska nyöversatta indianseriealbum.²⁴⁶ Han menar att dessa ger en bra bild av verklighetens indianer, till skillnad mot den ”numera förlegade indianlitteraturen”. (03./11b./31a./41./55.)

I numret därpå återfinns hela tre osignerade nyhetsnotiser som rör serier. I den första berättas att Seriefrämjandets tidskrift byter namn, från *Thud!* Till *Bild & Bubbla*.²⁴⁷ (04./11a./34.) De två andra refererar vad Magnus Knutsson, nu ordförande i Seriefrämjandet, på annat håll har skrivit. I det ena fallet har han skrivit om seriernas ofta föräldrade kvinnosyn.²⁴⁸ (04./11a./32a./64.) I det andra fallet om att Kalle Anka-serierna har bra form men en ”reaktionär samhällsyn”.²⁴⁹ (04./11b./33./41./64.)

Också i samma nummer är Kim Sjölin upprörd över en ny krigsserietidning.²⁵⁰ ”Kriget framställs som ett enda stort och ganska trivsamt äventyr”, och seriens japaner (det handlar om andra världskriget) är ”inte bara snedögda och fula, utan också [...] dumma”. Sammanfattningsvis är tidningen ”smörja”. (02./11b./32a./41./64.)

I nr. 1/78 finns en nyhetsnotis om att LO funderar på att ge stöd åt svenska serier med hög kvalitet och vad man anser vara sunda värderingar, i kontrast mot ett dominerande

²⁴¹ Sjölin, Kim 1976. ”Sifo om serier”. BoK, nr. 5, s. 135f.

²⁴² ”300kr för Kalle Anka!” 1977. BoK, nr. 2, s. 34.

²⁴³ Sjölin, Kim 1977. ”Ett genombrottsår”. BoK, nr. 2, s. 56.

²⁴⁴ Knutsson, Magnus 1977. ”Seriernas syn”. BoK, nr. 3, s. 76.

²⁴⁵ Sjölin, Kim 1977. ”Mästare i skymundan”. BoK, nr. 5, s. 127.

²⁴⁶ Frick, Erling 1977. ”Historiska sanningar i ny indianserie”. BoK, nr. 5, s. 127.

²⁴⁷ ”Thud blir Bild och Bubbla” 1977. BoK, nr. 6, s. 132.

²⁴⁸ ”Gör något åt serietidningarna!” 1977. BoK, nr. 6, s. 132.

²⁴⁹ ”Kalle Anka är bra” 1977. BoK, nr. 6, s. 132.

²⁵⁰ Sjölin, Kim 1977. ”Krigsserier på väg bort – trodde man...”. BoK, nr. 6, s. 136f.

utbud.²⁵¹ Jag väljer härvid att ge klassifikationen 33. eftersom kritiken mot befintligt utbud balanseras av en tro på mediets potential. (04./11a./33./64.+66.)

I nr. 3/78 finns två recensioner av Kim Sjölin. I den första recenseras den klassiska äventyrsserien *Prins Valiant*.²⁵² Det blir där ett blandat omdöme. Å ena sidan är serien mycket vältecknad, å den andra klagas över ”de schablonmässiga kvinnoskildringarna” och en viss våldsromantik. Sjölin visar prov på ett inte obetydligt kunnande om serien ifråga. (03./11b./33./41./61.+64./72.)

Den andra recensionen är en dubbelrecension av de nya serietidningarna *Bobo* och *Tumac*, för yngre barn resp. lite äldre barn/ungdomar.²⁵³ Även här ges ett blandat omdöme. Bland det positiva med dessa serier nämns att de till skillnad från många andra serier inte är rasistiska eller våldsförhållande. (03./11b./33./41./61.+64.)

I nr. 6/78 skriver Erling Frick om en handfull nya serier vilka berör Afrika, och som han anser vara såväl bra som möjliga att använda i skolundervisningen om kontinenten.²⁵⁴ Det är framförallt ungdomsserier, men åtminstone *Johan Vilde* anser Frick kan användas även på mellanstadiet. Att allt för många serier är våldsamma, fördomsfulla och allmänt undermåliga förnekas dock inte. (03./11b./31b./41./55./61.+64.+66.)

På samma sida tipsar Frick även om en seriebearbetning av tre Shakespeare-dramer.²⁵⁵ Hans framhävande av den potentiella nyttan är i princip densamma som i föregående text, men här finns förstås också en positiv koppling till den legitima kulturen. Man kan, enligt Frick, öka på sitt kunnande om denna genom serieläsande. (03./11b./31a./41./55./71.)

I nr. 1/79 kritiserar Frick sambindningens granskningsnämnd efter att denna kritiserat två album med barnserien om *Sibyllina*.²⁵⁶ Han menar att även om det verkligen finns väl mycket våld i albumen borde man ha tagit större hänsyn till deras kvaliteter i utförandet. Härvid ger han flera exempel på våldskildringen i andra serier, varigenom ett stort seriekunnande kommer i dagen. För övrigt nämns i texten vuxna som serieläsare, eller närmare bestämt som *Asterix*-läsare. (02./11b./33./41.+44./61./72.)

I samma nummer av tidningen recenserar Frick Sture Hegerfors fackbok *Pratbubblan!*.²⁵⁷ Denna beskrivs som trevlig men allt för okritisk, varigenom impliceras att det finns mer än bara marginell kritik som kan riktas mot serierna. (03a./11a./33.)

I nr. 5/79 återkommer Frick med en ny argumenterande text, i vilken han förespråkar litteraturhandledningar i skolan som innehåller både böcker och serier.²⁵⁸ Utgångspunkten är att bra serier har ett egenvärde, men tanken att de skulle vara bra för lässvaga nämns också. (02./11a./31a./41./51.+53.) [Frick presenteras som författare och lärare.]

²⁵¹ ”LO vill utmana Dragos m.fl.” 1978. BoK, nr. 1, s. 3.

²⁵² Sjölin, Kim 1978. ”Prins Modig & Tapper”. BoK, nr. 3, s. 64.

²⁵³ Sjölin, Kim 1978. ”Solidaritet i sjumila-skogen”. BoK, nr. 3, s. 64.

²⁵⁴ Frick, Erling 1978. ”Kan serier skapa förståelse?”. BoK, nr. 6, s. 142.

²⁵⁵ Frick, Erling 1978. ”Shakespeare i serieform”. BoK, nr. 6, s. 142.

²⁵⁶ Frick, Erling 1979. ”Sibyllina och våldet”. BoK, nr. 1, s. 16.

²⁵⁷ Frick, Erling 1979. ”Pratbubblemakarna presenteras”. BoK, nr. 1, s. 15.

²⁵⁸ Frick, Erling 1979. ”Serier och texter – dags att bygga bryggor”. BoK, nr. 5, s. 106.

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

Under sin första period, egentligen ända in på 90-talet, har denna tidskrift något billigt och amatörmässigt över sig, sett till det yttre. Innehållet är starkt färgat av vänsteraktivism men i övrigt håller det ganska stor bredd. Ibland går det rentav utanför bibliotekskontexten. Just 70-talet utmärker sig inte minst genom de många temanumren, om allt från musik (nr. 30-31/75) till en aktuell fängelsestreck (nr. 1/70). Utgivningstakten håller sig genom tidskriftens historia kring 3-6 nummer om året, medan format och tjocklek varierat en del.

I nr. 11/71 recenserar Lars Petersons och Ulf Klaréns seriekritiska utställning på Moderna Museet.²⁵⁹ Recensenten instämmer härvid i deras kritik. Serierna utmålas som borgerlig propaganda och det talas om ”den förljugna serievärlden”. (03a./11a./32a./64.)

I nr. 17/72 argumenterar Birgitta Forsman för ett kvalitetsurval på biblioteken, och i detta ingår uppenbarligen inte många serier, om nu några alls.²⁶⁰ Serierna är ”sannerligen inte opolitiska och oskyldiga” och att det finns starka ekonomiska intressen bakom framhävs.²⁶¹ (02./12a./32a./64.+65.)

I nr. 33-34/76 berättas om verksamheten på en biblioteksfilial i en ungdoms- och invandrartät Eskilstunaförort.²⁶² I samband med barn och ungdomar nämns serierna. Dessa köps uppenbarligen in, och de fördöms inte på något sätt, men de ses ändå som problematiska. Det sägs att det kan vara en majoritet av serieläsarna som inte läser böcker om de inte måste.²⁶³ - Jag har här efter viss tvekan valt att använda klassifikationen 32b., då kritiken är mycket försiktig och man uppenbarligen ser någon slags fördelar med serierna eftersom man köper in dem. (01./12a./32b./41./69.)

I nr. 5-6/77 finns en mycket seriekritisk debattartikel av Roland Eliasson.²⁶⁴ Serierna skapar ointresse för boken, deras värderingar ”lämnar mycket i övrigt att önska” (Tintin är rent av rasistisk), de är ”fördummande” och de är helt enkelt dåliga. I fråga om målgrupp tycks ingen särskild stå i fokus, utan det talas om ”låntagarna”, men serieläsande vuxna nämns på ett ställe explicit. (02./11a./32a./44./62.+64.+66.+69.)

I nr. 3/78 får Eliasson ett senkommet svar av Yngve Johnsson.²⁶⁵ Denne menar att visst finns det många på alla sätt och vis hemska serier (exakt vad som är hemskt framgår dock inte) som sprids av de kommersiella krafterna, men just därför bör biblioteken tillhandahålla de acceptabla serier som trots allt finns. Serierna kan dessutom locka barn till biblioteket. (02./11a./31b./41./52.+54.)

I samma nummer och direkt efter Johnssons text finns en recension av Dorfman och Mattelarts uppmärksammade bok *Konsten att läsa Kalle Anka*.²⁶⁶ Denna bok som utifrån ett marxistiskt perspektiv hårt kritiserar Disneys serier för deras värderingar rekommenderas här efter en innehållssammanfattning. (03a./11b./32a./41./64.)

²⁵⁹ Fredriksson, Inger 1971. ”Inger Fredriksson presenterar en serieutställning”. BiS, nr. 11, s. 54.

²⁶⁰ Forsman, Birgitta 1972. ”Vi ska ösa båten”. BiS, nr. 17, s. 38-43.

²⁶¹ Ibid, s. 43.

²⁶² Bark, Carina m.fl. 1976. ”Skiftingshus bibliotek”. BiS, nr. 33-34, s. 22-26.

²⁶³ Ibid, s. 25.

²⁶⁴ Eliasson, Roland 1977. ”Fångar i seriernas värld”. BiS, nr. 5-6, s. 35f.

²⁶⁵ Johnsson, Yngve 1978. ”Många av mina bästa vänner läser serier”. BiS, nr. 3, s. 64f.

²⁶⁶ ”Konsten att läsa Kalle Anka” 1978. BiS, nr. 3, s. 66f.

Direkt efter ovanstående följer vad som väl är ett mellanting mellan recension och nyhetsnotis, där det berättas att Seriefrämjandets tidskrift *Thud* bytt namn till *Bild & Bubbla*, liksom om innehållet i senaste numret.²⁶⁷ Jag har här valt klassificera texten som nyhetsnotis pga. dess korthet och avsaknad av andra omdömen än ett avslutande ”intressant”. (04./11a./34.) [Det bör påpekas att Eva Skog som skrivit denna text antagligen också skrivit föregående. Hennes signatur kan mycket väl gälla för båda texterna även om den bara står under den senare.]

I nr. 1-2/79 får Johnsson i sin tur svar av Eliasson.²⁶⁸ Han ägnar sig här åt en slags närläsning av Tintin som för honom bekräftar den kritik han tidigare framfört mot serierna. Han beklagar sig även över att den allmänna inställningen på biblioteken är sådan att man inte ser problemen. I slutklämmen visar det sig dock att han läst några serier, *Johan Vilde* och *Uppdrag i Zimbabwe*, som inte bara duger som förströelseläsning utan som rent av ”faktiskt [kan] användas i undervisning”. Fast dessa serier är helt klart undantag. (02./11a./32b./55./64.)

BÖCKER

SKA VI GE BARNEN SKRÄPLITTERATUR? (Biblioteksdebatt 3)

Den första av flera små antologier om ”skräplitteratur” för det uppväxande släktet som Bibliotekstjänst kom att ge ut i serien Biblioteksdebatt under en period på lite över tio år. I denna återfinns dock bara en text som berör serier, nämligen en som redogör för ett läslustprojekt på en högstadieskola i Malmö.²⁶⁹ I detta projekt använde man serier för att ”fånga in de läsovilliga”, men det visade sig att många elever helt valde bort den goda barnboken då de istället kunde läsa serier eller långserieböcker.²⁷⁰ (01./12a./32b./41./52b./69.)

BARNBIBLIOTEKET – EN RESURS (Biblioteksdebatt 6)

Här skriver Kerstin Ullander i en text om hur hon tycker barnbiblioteken bör skötas, och även om vad hon anser att man i besparingstider borde dra ner på.²⁷¹ Bland det senare nämner hon seriealbumen. Hon säger sig tycka att seriemediet i sig är ett bra medium, men oroar sig uppenbarligen för dess effekt på de yngre efter att ha sett hur ett finskt eller engelskt album duger lika bra som ett på svenska, ”bokstäverna verkar inte behövas längre.”²⁷² Det är uppenbart att det skrivna ordet här tillskrivs en särställning som inte får utmanas. (02./12a./32b./41./69.)

ATT VÄLJA ÄR POLITIK: EN DEBATTBOK OM BIBLIOTEKENS MEDIEVAL (Biblioteksdebatt 9)

Elisabet Edlund-Wester, barnbibliotekarie i Solna, uppmanar i sitt bidrag till särskild uppmärksamhet i urvalsarbetet på fyra olika områden, varav ett är serierna.²⁷³ Hon eftersträvar uppenbarligen neutralitet, men en i grunden negativ inställning till serierna skiner ohjälpligt igenom och det påpekas att de innehåller ”underhållningsvåld och stereotypier”. Det finns likaså en oro över barn som ”bladderläser” Tintin, som förmås sätta bilden före ordet. Att vissa serier ursprungligen är avsedda för vuxna och att vissa

²⁶⁷ Skog, Eva 1978. ”Bild & Bubbla”. BiS, nr. 3, s. 67.

²⁶⁸ Eliasson, Roland 1979. ”Jag såg inte berget fastän det reste sig framför mig?”. BiS, nr. 1-2, s. 43ff.

²⁶⁹ Liedholm, Gudrun och Emanuelsson, Kerstin 1975. ”Försök att stimulera till ökad litteraturläsning bland högstadieelever vid Heleneholmsskolan i Malmö”.

²⁷⁰ Ibid, s. 82.

²⁷¹ Ullander, Kerstin 1977. ”Barnbiblioteket – värt att satsa på”.

²⁷² Ibid, s. 32.

²⁷³ Edlund-Wester, Elisabet 1978. ”Att tillvarata barnens intressen”, s. 41.

anser serier bra eftersom de lockar nya barn till biblioteken nämns dock. (02./12a./32b./41.+44./52b./61.+64.+69.)

6.1.3 80-TALET

BIBLIOTEKSBLADET

Under 80-talet är BBL fortsatt en tidskrift som berör det mesta vilket har med bibliotek att göra. Ett ganska stort intresse i decenniets början för frågan om video är det enda som direkt sticker ut, samtidigt som det förvisso kan vara värt att påpeka att IT redan nu börjar ta plats. Tidskriften utkommer fram t.o.m. 1988 med fjorton nummer per år, men årgångarnas tjocklek kan variera från 300 till 400 sidor. 1989 utkommer man med tolv nummer.

Deceniets första text som berör serier är en insändare i nr. 13/1980.²⁷⁴ Den är skriven av en viss Birgith Siberg och beklagar sig över att Per-Inge Ishedens ungdomsseriealbum *Spindlarnas rike* som köpts in till hennes bibliotek innehåller vad hon uppfattar som ett alkoholromantisering budskap. Problemet här är förstås att jag inte har med någon kategori i min analysmall som berör åsikten att serier skulle ge upphov till droganvändande. Som jag ser det hamnar den i analys-schemat någonstans mittemellan 61. och 64. Men som i slutänden framgår är detta en engångsföreteelse.

(02./11b./32a./41.) [Vad skribenten beträffar är inlägget undertecknat endast "Birgith Siberg, Skene", men i texten framgår att hon jobbar på ett kombinerat folk- och skolbibliotek.]

I nr. 3/1981 får Sibergs insändare ett något senkommet svar av Erling Frick.²⁷⁵ I detta menar han att Siberg helt missförstått Ishedens serie, att den i själva verket tar ställning mot alkoholen. Han för dessutom ett kort resonemang kring sambindingens serielektörers svåra uppgift och det påpekas att man kan ha kritiska synpunkter på Ishedens samhällsbild, varvid för ovanlighetens skull ges intryck av att kritiken kommer från höger. (02./11b./33./41./55./64.) [Om Frick sägs inget särskilt, men det framgår i texten att han är verksam som serielektor.]

I nr. 12/81 rapporteras från en konferens SAB anordnat på temat "Barn och serier".²⁷⁶ Det redogörs här för olika föreläsningar liksom för åtföljande diskussioner. Flera olika aspekter av seriemediet tycks ha tagits upp, liksom även såväl positiva som negativa omdömen. Må så vara att kritiken dominerar och att de flesta tycks ha varit överens om att det mesta på seriemarknaden är förkastligt. Till seriernas försvar ges exempel på många "bra" serier, och det sägs att "[s]erien borde accepteras som konstnärlig uttrycksform". Det talas även om att serier borde kunna användas i undervisning. Den kritik som ges mest utrymme är föreläsaren Lars Petersons kritik av seriernas ideologiska innehåll och han menar även att de fungerar som surrogat i en hård verklighet. Föreläsaren Inger Jalakas beklagar för sin del bristen på kvinnliga serieskapare. Under diskussionen som kort refereras framkommer därtill åsikterna att serier skadar läsförmågan liksom att de är oförmögna att skildra annat än yttre handling. Några klagomål över våld förekommer däremot inte. Föreläsarna är uppenbarligen mycket seriekunniga. De berör en rad mycket olikartade serier och uppvisar även vissa kunskaper om förlagsvärlden. Den grupp inom Kulturrådet som ger bidrag till serier

²⁷⁴ Siberg, Birgith 1980. "Att köpa grisen i säcken". BBL, nr. 13, s. 256.

²⁷⁵ Frick, Erling 1981. "Om bedömning av seriealbum". BBL, nr. 3, s. 61.

²⁷⁶ Eriksson, Helena och Peterson, Ulla-Britt 1981. "Barn och serier". BBL, nr. 12, s. 236ff.

omnämns eftersom Jalakas tillhör denna, och en koppling till Kulturrådet tvekar jag inte att se som en koppling till den legitima kulturen.
(01./11a./33./41./51.+55./62.+63.+64.+67.+68./71.+72.)

I nr. 11/82 ställer Inger Eide-Jensen under rubriken "Försvara ordet!" boken mot olika bildmedia.²⁷⁷ En debatttext med klart negativ inställning till bl.a. serier, åtminstone i en bibliotekskontext och i fråga om barn och ungdomar. Hennes kritik mot bildmedierna är att de lockar folk från bokläsning och att de är för kommersiella. Fast hon påpekar pliktskyldigt att även bokmarknaden till stor del behärskas av profitintressen.
(02./12a./32a./41./65.+69.)

I princip samma problematik tas upp i nr. 3/83.²⁷⁸ Britta Dreborg ställer återigen boken mot bildmedia och propagerar för boken. Hon berör dock inte "kommersialismen".
(02./12a./32a./41./69.)

Längre fram i samma nummer argumenterar Barbro Stålarp utifrån boken *Seriehjältarnas vara eller inte vara...* (se längre fram!) för att serierna borde bort från biblioteken då det är boken som är det viktiga.²⁷⁹ Serierna underminerar läsförmågan och lockar bort människorna från boken. (02./11a./32a./62.+69.) [Skribenten presenteras som bibliotekarie i Vara.]

Också i samma nummer finns en text där Britta Dreborg debatterar bildmedier med Lars G. Andersson.²⁸⁰ Mest handlar det här om video, men båda debattörerna tar upp serierna som en del av samma problematik. Dreborg är negativ, Andersson positiv. Mot serier och bildmedia anförs i princip samma argument som Stålarp använder ovan, för serierna är det enda tydliga argumentet att det i alla fall är bättre att läsa sådana än att inte läsa alls. Angående målgrupp tas barn på några ställen upp som en explicit sådan, men mest rör diskussionen bildmedia i allmänhet utan koppling till särskild målgrupp, varför ingen kodning görs för sådan.
(02./12a./33./ 54./62.+69.)

Två nummer senare rapporterar Staffan Wennerlund om serieutbudet på barnboksmässan i Bologna.²⁸¹ I ett serieutbud som uppenbarligen vänder sig till alla åldersgrupper, trots att det är en barnboksmässa, sågas de flesta serierna medan några få ges beröm. Kritiken rör inte minst inslag av brutal sexualitet, vilket Wennerlund stämplar som "människoförnedrande", eller med andra ord som en bärare av förkastliga värderingar. Därtill är det svårt då man läser texten att undgå intrycket av att de allra flesta serier helt enkelt är hemskt dåliga, samtidigt som det förvisso finns serier vilka här tillskrivs något slags konstnärligt egenvärde. Det måste tilläggas att Skribenten på ett av allt att döma mycket kunnigt sätt kommenterar såväl serieskapare som serieförlag i sin text. (01./11a./33./43./51./64.+66./72.) [Wennerlund presenteras som "Bibliotekarie i Göteborg".]

I nr. 9/83 har Magnus Knutsson skrivit ett debattinlägg i den tydliga heta frågan om bilden vs. ordet, närmast med anledning av boken *Passa upp, passa, passa vidare...?*, i

²⁷⁷ Eide-Jensen, Inger 1982. "Försvara ordet!". BBL, nr. 11, s. 199.

²⁷⁸ Dreborg, Britta 1983. "Vad kan vi erbjuda för alternativ till 'Utan trossor i Tyrolen'". BBL, nr. 3, s. 51.

²⁷⁹ Stålarp, Barbro 1983. "Vi måste ta ställning till serierna!". BBL, nr. 3, s. 57.

²⁸⁰ "Enfald eller mångfald?" 1983. BBL, nr. 3, s. 58f.

²⁸¹ Wennerlund, Staffan 1983. "Tack och lov vi slipper dessa serier i Sverige!". BBL, nr. 5, s. 109f.

vilket han träder till bildens eller mer specifikt seriebildens försvar.²⁸² Denna är i själva verket bara bra för barnen menar han. Goda serier kan ha ett egenvärde och dessutom kan serierna enligt honom locka barnen till biblioteket, vartill även barn med lässvårigheter omnämns. Det konstateras här också att gentemot serierna har ”i vissa bibliotekskretsar växt fram ett motstånd.” (Min kursivering.) (02./11a./31a./41./51.+52.+53.) [Knutsson presenteras som ”serieförfattare”.]

I numret efter svarar författarna till den angripna boken *Passa upp...* på Knutssons kritik.²⁸³ De vidhåller här sin negativa inställning till serier, åtminstone när det gäller serier för barn, vilket man koncentrerar sig på. Samtidigt omnämns dock vuxna som serieläsare på ett sätt som inte är avståndstagande (”Det mest spännande som sker inom serievärlden sker på vuxensidan”). Förutom redan anförd kritik mot serierna, att de hos barnen ersätter böckerna, hävdar författarna också att seriekonsumtion är en form av verklighetsflykt. (02./11a./32b./41.+44./63+69.)

I nr. 14/83 förekommer inte mindre än tre nya debattinlägg som reaktioner på föregående. I det första argumenterar Erling Frick för vikten av att lära sig förstå ett språk vilket kombinerar ord och bild och pekar även på risken att flickor här hamnar på efterkälken eftersom de läser färre serier.²⁸⁴ Det bör noteras att här inte längre fokuseras på barn som serieläsare, utan att alla åldersgrupper tycks relevanta i texten. (02./11a./31a./43./55.) [Frick omnämns som pedagog och serieförfattare.]

I det andra debattinlägget återkommer Knutsson.²⁸⁵ Han vidhåller här att bra serier har ett egenvärde. (02./11a./31a./51.)

I det tredje och sista inlägget skriver Mona Önnestam under rubriken ”Bedöm serier på samma sätt som böcker” till seriernas försvar, med grundpoängen att serier inte är någon monolitisk helhet, och ger tips på vad hon anser vara bra serier.²⁸⁶ Explicit berörs härvid alla målgrupper från barn till vuxna. Uppenbarligen anser hon att bra serier har ett egenvärde (”i mitt tycke suveräna serier”), och hon nämner också serier vilka t.ex. tar upp könsrollerna till debatt. Att vissa serier är rasistiska, har problematisk kvinnobild eller innehåller våld påpekas dock. Därutöver nämns förutom den kritik hos andra som finns i *Passa upp...* även en kritik vilken går ut på att serierna helt enkelt skulle vara estetiskt undermåliga. Ute på biblioteken anser hon emellertid att det råder stor okunskap om serier. Man ”har möjligen läst något album med Tintin, Asterix eller Lucky Luke”. Önnestam framhåller som kontrast att hon själv läst det mesta i serieväg liksom att hon skrev sitt specialarbete på BHS om serier. Detta i kombination med de många serietipsen ger intrycket av en person som verkligen vet något om ämnet. (02./11a./31b./43./51.+55./61.+64.+66b./72./35-B.) [Önnestam presenteras som biblioteks- och kulturchef i Dorotea kommun. Till vilket alltså kommer informationen om att hon skrev sitt specialarbete om just serier.]

Nr. 11-12/86 innehåller en artikel av Thomas Nydahl om ”Kulturlivet i Tollarp”, om hur biblioteksverksamhet bedrivs på en mindre ort.²⁸⁷ Serier tas upp som ett av de problem man haft att brottas med. Inställningen tycks vara att även om man har serier tycker man

²⁸² Knutsson, Magnus 1983. ”Skall biblioteken överlämnas helt åt de ’kommersiella krafterna’?”. BBL nr. 9, s. 200f.

²⁸³ Engdal, Britt *m.fl.* 1983. ”Visst behöver barn bilder – men också massor av ord!”. BBL, nr. 10, s. 221.

²⁸⁴ Frick, Erling 1983. ”Tecknade serier bör finnas både i skolan och på biblioteket”. BBL, nr. 14, s. 284.

²⁸⁵ Knutsson, Magnus 1983. ”Barn skall få läsa både böcker och serier”. BBL, nr. 14, s. 284.

²⁸⁶ Önnestam, Mona 1983. ”Bedöm serier på samma sätt som böcker”. BBL, nr. 14, s. 285.

²⁸⁷ Nydahl, Thomas 1986. ”Kulturlivet i Tollarp”. BBL, nr. 11-12, s. 312ff (om serier på s. 314).

inte om dem. En av bibliotekarierna berättar t.ex.: ”-Jag försöker hindra barn att låna allt för många seriemagasin”. Orsaken är som det verkar att man i barnverksamheten ser serien som en konkurrent till boken. (01./12a./32a./41./69.)

Längre fram i samma nummer återfinns en recension av Per Demervalls serieadaptation av Strindbergs *Röda rummet*, skriven av Peter Lange.²⁸⁸ Denna ställer sig relativt positiv till seriemediet (”ett oslagbart medium – när det arbetar efter sina egna förutsättningar”), men anser att just detta verk i stort sett är ett misslyckande. (03./11b./32b./42./51./66.) [Recensionen är undertecknad ”Peter Lange/Grupp 5”.]

I nr. 14/86 rapporterar Staffan Wennerlund om ”Tecknade serier på bok och bibliotek 86”, eller närmare bestämt om de seminarier kring serier som avhölls.²⁸⁹ Inriktningen på dessa har tydligen varit på ungdoms- och vuxenserier, från *Fantomen* till Joakim Pirinens verk. I mycket är han milt kritisk till vad han ser och hör, fast ”[e]tt försök till positivt men kritiskt arbete med mediet” framhålls på ett ställe som ideal och inför vissa enskilda verk har han inga invändningar. Den kritiska inställningen är av ett slag som är svår att precisera, men den tycks närmast handla om en skepsis inför allt för entusiastiska serievänner. Därtill ställer han sig försiktigt positiv till åsikten att serier inte lämpar sig för att skildra det som finns under ytan. (01./11a./33./43./68.) [Wennerlund presenteras denna gång som jobbande på Hovås bibliotek i Göteborg.]

I nr. 11-12/87 presenteras en delrapport i ett stort forskningsprojekt om ”vår fiktions- och berättarkultur” finansierat av bl.a. Kulturrådet, vilken berör bibliotekens utlåning av barn- och ungdomsserier och är sammanställd av Yngve Lindung.²⁹⁰ Här redovisas bl.a. utlåningssiffrorna för serier sammantaget, för olika enskilda serier och för olika genrer, och det förs en del resonemang kring dessa siffror. En hel del utrymme ägnas även åt att diskutera det förhållandet att man på biblioteken är väldigt skeptiska till vuxenserier, och enligt ett citat har en ”restriktiv hållning till seriemediet som sådant”. En mer specifik attityd som sägs vara vanlig ute på biblioteken är att serierna ses som en konkurrent till boken. Beträffande Lindungs egen hållning till dessa är det svårt att utläsa något entydigt personligt ställningstagande, men genom att han hänvisar till åsikter hos andra personer vilka alla är seriepositiva (bl.a. Magnus Knutsson) och genom ovannämnda problematisering av bibliotekens skeptiska inställning ger texten ändå en ofrånkomlig bild av serier som något bra, eller i alla fall avsevärt mycket mindre dåligt än vad många anser. En sak som Lindung själv tar upp som kan betraktas som besvärande för serierna är annars den stora mansdominansen bland serieskaparna, vilket han dock inte riktar någon explicit kritik mot. (01./11a./31a./41.+44./69b.+67./32-B.)

I nr. 7/88 rapporteras av Helena Strömblad från ett seminarium om serier vid SAB:s biblioteksmöte, anordnat av skolbibliotekssektionen.²⁹¹ De tre föredragshållarna vid detta var Daniel Atterbom (redaktör för *Seriefrämjandets* tidskrift *Bild & Bubbla*), Erling Frick (ordförande i *Seriefrämjandet*) och Isabella Nilsson (doktorand i konstvetenskap), ”alla serieentusiaster”. De har talat om fördomar, i serier och om serier. Att de alla är serievänner hindrade tydligen inte framförandet av kritik mot många seriers verklighetsbild, mot deras skildring av könsroller liksom etniska grupper.

²⁸⁸ Lange, Peter 1986. ”Röda rummet som tecknad serie”. BBL, nr. 11-12, s. 349.

²⁸⁹ Wennerlund, Staffan 1986. ”Tecknade serier på bok och bibliotek 86”. BBL, nr. 14, s. 434f.

²⁹⁰ Lindung, Yngve 1987. ”Komiska äventyrsserier i topp bland barn och ungdomar”. BBL, nr. 11-12, s. 330ff.

²⁹¹ Strömblad, Helena 1988. ”Farliga bilder eller moralpanik?”. BBL, nr. 7, s. 180f.

Att serier bara skulle vara till för barn och ungdomar är en av de fördomar riktade mot serierna som hårdast angrips. (01./11a./33./43./64.)

I samma nummer berättar Helena Strömblad om Joakim Pirinen, som tilldelats Seriefrämjandets stora pris Urhunden för årets svenska album (*Gas*, ”skriven för vuxna”).²⁹² (01./11b./34./42.)

I en nyhetsnotis presenteras motiveringarna för detta pris och för utdelningen av Urhunden för bästa översatta album, vilken gick till Art Spiegelman för *Maus*.²⁹³ Två seriealbum för en vuxen publik. (04./11b./34./42.)

BARN OCH KULTUR

På 80-talet fortsätter BoK att vara en tidskrift för barn och kultur i allmänhet, även om man kanske kan skönja en viss utveckling tillbaka mot boken i centrum.

I nr. 6/80 skriver Erling Frick om att våldet i serierna inte nödvändigtvis är förkastligt.²⁹⁴ Bl.a. Rolf Gohs album *Superhjälten*, som handlar om barnmisshandel, tas upp som ex. på att våldet i barn- och ungdomsserier *ibland* kan vara berättigat för att föra fram ett budskap. Då Frick ledigt berör en stor mängd olika serier framgår hans kunnighet på området tydligt. (02./11a./31b./41./55./61b./72.)

Samme Frick återkommer i nr. 2/81 med en text om skämtserier, ingående i ett block med texter om barn och humor.²⁹⁵ Mer specifikt handlar texten om hur barn reagerar på skämtserier. Frick menar härvid att även om serierna i sig är bra kanske de inte är bra för yngre barn vilka inte riktigt kan förstå dem. Bortsett från detta berörs sedan även fördomsfullheten i vissa serier, och mångas åsikt att de är för kommersiella omnämns. Att många skämtserier enligt Frick har betydande kvalitet i sig själva är samtidigt tydligt. Liksom i fallet med föregående text visar han upp en stor och bred seriekunskap. (01./11b./33./41./51./64.+65b./72.)

Frick återkommer i nr. 4/81 med en artikel om serieskaparen Jan Lööf.²⁹⁶ Han ställer sig här mycket positiv till dennes barn- och ungdomsserier, skriver att Lööf arbetar ”på ett i högsta grad konstnärligt skapande sätt” och nämner att han inte sällan tar upp samhällsproblem i sina verk. (01./11b./31a./41./51.+55.)

Och har man inte tröttnat på herr Frick vid det laget så intervjuar han i nr. 5/81 författaren Max Lundgren och tecknaren Reijo Piippo om serieversionen av Åshöjden-böckerna.²⁹⁷ Lundgren berättar i intervjun att han ”försöker ta upp könsrollsdebatten i serien, arbetslöshet, utstötthet och mycket annat”. (01./11b./34./41./55.)

I nr. 1/82 gör Inger Edelfeldt ett gästinhopp och tar tillfället i akt att ifrågasätta alla angrepp mot det som anses vara undermålig litteratur, som t.ex. serier.²⁹⁸ Kan vuxna

²⁹² Strömblad, Helena 1988. ”Monthy-Python-humor [sic!] för serieläsare”. BBL, nr. 7, s. 181.

²⁹³ ”’Urhunden’ till Pirinen och Spiegelman” 1988. BBL, nr. 7, s. 181f.

²⁹⁴ Frick, Erling 1980. ”Nyansera synen på våld i serier!”. BoK, nr. 6, s. 141f.

²⁹⁵ Frick, Erling 1981. ”Skämtserier”. BoK, nr. 2, s. 37ff.

²⁹⁶ Frick, Erling 1981. ”Jan Lööfs samlade serieproduktion – nästan”. BoK, nr. 4, s. 95.

²⁹⁷ Frick, Erling 1981. ”Åshöjden i serieform”. BoK, nr. 5, s. 114.

²⁹⁸ Edelfeldt, Inger 1982. ”Förmyndartänkande”. BoK, nr. 1, s.7.

verkligen rätt bedöma litteratur för barn och ungdomar? Kan inte den förment dåliga litteraturen leda vidare till den bra litteraturen? (02./12a./31a./41./52.)

Fast visst är Frick tillbaka i samma nummer! Han delar här med sig av sina åsikter om hur bibliotek och skolor borde förhålla sig till serierna.²⁹⁹ Inte minst betonar han vikten av att köpa in och lära ut om serier även i tider av minskade anslag, eftersom bra serier har ett egenvärde. I princip handlar det då om barn- och ungdomsserier, men också vuxenserier omnämns. Intressant är annars att en bild av i huvudsak seriepositiva bibliotekarier ges i texten. Det påpekas att även om serierna på sina håll fortfarande kan vara kontroversiella så har videovåldsdebatten tagit över som det stora debattämnet i fråga om kulturförändring. Och återigen visar han prov på stor seriekunskap, liksom även kunskap om facklitteraturen på området. (02./11a./31?./41+44./51./72./31-B.)

I nr. 3/82 skriver Frick om hur hemmiljö skildras i serierna, och då framförallt i humorserier.³⁰⁰ Hans i grunden seriepositiva inställning är tydlig, men han framför även kritik mot serier med fördomsfull kvinnobild. Målgruppen som texten handlar om är barn, fast att serierna ofta vänder sig till mer vuxna läsare framgår. Seriekunskapen är inte att ta miste på. (01./11a./31b./41.+44./64./72.)

I nr. 2/83 är bibliotekarien och författaren Ulf Nilsson gästtyckare och väljer att skriva om hur många barn och ungdomar är slappa och osolidariska, men att den goda kulturen kan hjälpa dem.³⁰¹ Serierna nämns som ett exempel på den dåliga kulturen, kommersiell och med förkastliga värderingar. (02./12a./32a./41./64.+65.)

I numret därpå recenserar Daniel von Sydow boken *Seriehjältarnas vara eller inte vara...*³⁰² En bok han upplever som väl seriekritisk, varför en mittenposition i debatten efterlyses. Det uppges att det ute på biblioteken finns väldigt skiftande uppfattningar om seriemediet. (03a./11a./33/33-B.)

I nr. 6/83 finns en artikel av Birgitta Lindstam om ”Tomten i bilderboken”,³⁰³ där man i fint sällskap av Jenny Nyström och Elsa Beskow även finner Raymond Briggs seriealbum *Jultomten*.³⁰⁴ (01./12b./34./41./71.)

I nr. 6/86 berättar Kerstin Auraldsson om privata barnbibliotek i Japan, och berör därvid de inom den japanska kulturen så framträdande serierna.³⁰⁵ Fast textens serieläsare är vuxna. De läser serier med mycket våld i på tunnelbanan och det hävdas att de antagligen läser serierna för att de inte orkar läsa böcker. (01./12a./32a./42./61.+69.)

Två år senare är författaren Sven Wernström upprörd över videovåldet.³⁰⁶ Han tror detta är skadligt, och han anser att serierna är del av samma skadliga våldskultur som videofilmerna. Magnus Knutssons åsikt att den våldsamma underhållningen kan vara bra för de ungas utveckling tas upp bara för att snabbt avfärdas.³⁰⁷ (02./12a./32a./41./55b./61.)

²⁹⁹ Frick, Erling 1982. ”Serieköp i svångremstider”. BoK, nr. 1, s. 14f.

³⁰⁰ Frick, Erling 1982. ”Att vara hemma i serierutorna”. BoK, nr. 3, s. 56ff.

³⁰¹ Nilsson, Ulf 1983. ”Gästtyckaren”. BoK, nr. 2, s. 27.

³⁰² von Sydow, Daniel 1983. ”Inget nytt i seriedebatten”. BoK, nr. 3, s. 64f.

³⁰³ Lindstam, Birgitta 1983. ”Tomten i bilderboken”. BoK, nr. 6, s. 130-135.

³⁰⁴ Ibid, s. 134f.

³⁰⁵ Auraldsson, Kerstin 1986. ”Ta av dig skorna! Besök på BUNKO i Japan”. BoK, nr. 6, s. 148f.

³⁰⁶ Wernström, Sven 1988. ”Det är ett mandomsprov att tåla se den”. BoK, nr. 6, s. 124-128.

³⁰⁷ Ibid, s. 126f.

I nr. 6/89 går Staffan Wennerlund igenom en del av årets serieutgivning, och då inte bara för barn och ungdom.³⁰⁸ Trots rubrikens ”brist på nyskapande” och den ganska hårda kritik enskilda serier drabbas av är det här tydligt att han har en seriepositiv grundsyn och anser bra serier ha ett egenvärde. (03./11b./31b./43./51.)

Härutöver finns i BoK i början av decenniet en hel del nyhetsnotiser, av vilka vissa berör seriemediet. I decenniets första nummer berättas om Seriefrämjandets planer på att starta en samnordisk serietidning i syfte att framhäva serier vilka utspelar sig i vår egen miljö.³⁰⁹ (11b.) Det uppmärksammas i samma nummer även att Tintin fyller 50 år.³¹⁰ (11b./41.) I nr. 5/80 berättas att årgång 1948-66 av *Kalle Anka & Co.* sålts på auktion för 18.000:-.³¹¹ (11b./41.) I nr. 1/81 finns en notis om seriefigurer på nya svenska frimärken.³¹² (11b) I nr. 4/82 berättas i en notis signerad Erling Frick att den periodiska utgivningen av *Svenska Serier*, en tidskrift för svenska serieamatörer, ska upphöra.³¹³ (11b.) I nr. 6/89 kan man läsa om en kommande stor seriefestival i Kalmar, varvid vuxenserier ska ”uppmuntras”.³¹⁴ (11a./42.) (Samtliga dessa texter klassificeras som 04. / 34.)

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

Under detta decennium en ganska allmänt hållen bibliotekstidskrift, även om den socialistiska grunden aldrig finns långt under ytan. Mot slutet av decenniet märks dock en viss förändring genom en ökad koncentration på förhållanden i andra delar av världen.

Serier tas här upp i en artikel i nr. 2/81 av mellanstadieläraren Jan Nilsson där denne under rubriken ”Vi offerar våra ungar på valfrihetens altare” går till generalangrepp mot den kommersiella kulturen, dess påstått skadliga verkningar på barn och ungdomar.³¹⁵ Serierna nämns på flera ställen i texten som exempel på det som ska bekämpas, och den illustreras av barn som läser just serier. ”Skräplitteraturen” gör sig inte bara skyldig till att vara kommersiell,³¹⁶ den har ”reaktionära, för att inte säga fascistoida budskap”,³¹⁷ den medför som en del av en allmän kulturell utarmning ”pessimism, gängbildningar, kriminalitet, missbruk, utslagning osv.”, och dagens ungar ”degar [hellre] med senaste numret av Seriemagasinet” än de läser en bok.³¹⁸ (02./12a./32a./41./61.+64.+65.+69.)

I nr. 1-2/83 skriver Lena Johannesson om ”folkrörelsernas bildkultur” och tar där upp en del om synen på serier i det förflutna.³¹⁹ (01./12a./34.)

Härpå dröjer det ända till nr. 1/87 innan serier åter omnämns i BiS, i en nyhetsnotis. Då handlar det om att förlaget Tago, vilket huvudsakligen är känt för sin vuxenserie-

³⁰⁸ Wennerlund, Staffan 1989. ”Årets serieutgivning – brist på nyskapande”. BoK, nr. 6, s. 140ff.

³⁰⁹ ”En samnordisk serietidning” 1980. BoK, nr. 1, s. 3.

³¹⁰ ”Tintin 50 år” 1980. BoK, nr. 1, s. 3.

³¹¹ [Utan titel] 1980. BoK, nr. 5, s. 103.

³¹² [Utan titel] 1981. BoK, nr. 1, s. 4.

³¹³ [Utan titel] 1982. BoK, nr. 4, s. 82.

³¹⁴ [Utan titel] 1989. BoK, nr. 6, s. 142.

³¹⁵ Nilsson, Jan 1981. ”Vi offerar våra ungar på valfrihetens altare”. BiS, nr. 2, s. 36-41.

³¹⁶ Ibid, s. 36.

³¹⁷ Ibid, s. 37.

³¹⁸ Ibid, s. 39.

³¹⁹ Johannesson, Lena 1983. ”Bildningssyn och bildkultur: om folkrörelsernas bildkultur”. BiS, nr. 1-2, s. 81-88 – om serier på s. 87f.

utgivning, även ger ut MCM (Motorcykelmagasinet) och om att denna tidskrift oväntat innehåller en litteratursida.³²⁰ (04./11b./34./42.)

BÖCKER

SKRÄPLITTERATUR FÖR BARN: ANALYS – ANGREPP – ALTERNATIV (Biblioteksdebatt 13)

Denna bok från 1980 presenteras som 2.a omarbetade upplagan av *Ska vi ge barnen skräpkultur?* som Btj gav ut i samma bokserie 1975. Flera texter är dock helt nya, inklusive två som berör serierna.

I "Till skolan kommer alla barn" av läraren Jan Nilsson redogörs för ett läsprojekt på mellanstadiet.³²¹ Att texten framförallt är redogörande hindrar dock inte att vissa värderingar skiner igenom, och serier räknas till den undermåliga kultur som tydligt ska bekämpas. Nilsson ondgör sig t.ex. över att barnen hellre läser serier eller tittar på TV än de läser en bok.³²² Skräpkulturen leder enligt denne till dålig smak uttryckt i läsning av "halvpornografiska herrtidningar, kolorerad veckopress och kioskdeckare" senare i livet.³²³ Att andra anser serierna kunna fungera som en inkörsport till boken liksom att det är bättre att läsa "skräp" än att inte läsa alls nämns dock.³²⁴ (01./12a./32a./41./52b+54b/62.+66.+69.)

I Stefan Mählqvists "Bra, bättre, sämst – om kritiken av triviallitteraturen" görs en genomgång av debatten kring den s.k. skräp- eller triviallitteraturen för barn.³²⁵ Serierna kommer här in framförallt genom referat av serievännen Magnus Knutssons försvar av denna. Knutssons åsikt som den här presenteras är att serier och annan populärkultur ofta innehåller förkastliga värderingar, men att man bör satsa på de bättre alternativen inom området istället för att vara ensidigt fördömande. Om Knutsson i huvudsak är klart positiv tycks Mählqvist dock kritisk mot honom, och skriver bl.a. att han framstår som populist.³²⁶ Fast på det hela taget ger texten intryck av att vilja finna en balans mellan ytterligheterna. (01./12a./33./41./54b./64b.)

SKRÄPLITTERATUR FÖR BARN OCH TONÅRINGAR? (Biblioteksdebatt 18)

I denna nya version från 1984 återfinns Jan Nilssons text från föregående bok men också några nya texter som berör serier.

Ulf Nilsson skriver under rubriken "Barn far illa av skräpkultur!" om hur undermålig litteratur för barn och ungdom, där serier explicit ingår, aktivt måste bekämpas.³²⁷ Den anklagas framförallt för "verklighetsförfalskning". (Vilket jag väljer att tolka dels som en kritik mot bristande realism, dels som en kritik mot värderingar. I själva verket kan det givetvis vara det ena eller det andra.) På ett ställe nyanseras kritiken dock då Nilsson medger att "det även bland serier finns en del som är gott",³²⁸ men på det hela taget är inställningen mycket kritisk. (02./12a./32b./41./63.+64.)

³²⁰ [Utan titel] 1987. BiS, nr. 1, s. 5.

³²¹ Nilsson, Jan 1980. "Till skolan kommer alla barn".

³²² Ibid, s. 94.

³²³ Ibid, s. 96.

³²⁴ Ibid, s. 103.

³²⁵ Mählqvist, Stefan 1980. "Bra, bättre, sämst – om kritiken av triviallitteraturen".

³²⁶ Ibid, s. 116f.

³²⁷ Nilsson, Ulf 1984. "Barn far illa av skräpkultur".

³²⁸ Ibid, s. 15.

I "Varför är populärlitteraturen populär?" argumenterar Olle Holmberg för vikten av att inte bara se till populärlitteraturens värderingar utan också till hur den faktiskt används.³²⁹ Härvid tas olika serier upp som exempel.³³⁰ Holmbergs egen inställning är att populärkulturen knappast är bra, dess värderingar är ofta förkastliga och han skriver om "industrins exploatering", men eftersom den för många fyller en funktion vill han inte helt avfärda den.³³¹ (02./12a./33./41./64.+65.)

Britt Isakssons "Barn, TV, video och böcker" handlar mest om TV och leder fram till ett propagerande för att TV mer effektivt skulle kunna användas som lässtimulans.³³² Serier tas upp i form av lite lösryckt statistik utan ordentligt samband med texten i övrigt.³³³ (02./12a./34./41.)

SKRÄPLITTERATUR FÖR BARN OCH TONÅRINGAR? : 1. BARNBÖCKER (Biblioteksdebatt 20)

1987 kom det hittills sista bidraget om "skräplitteratur" i Biblioteksdebatt-serien, nu uppdelat i en bok om barnlitteratur och en om tonårslitteratur. Givetvis är flera texter nya, men Ulf Nilsson och Olle Holmberg tillhör dem som fått förnyat förtroende.

Konstvetaren Barbro Werkmäster skriver i "Bilder i barnböcker: om bildanalys" allmänt om bildförståelse i samband med dels barnböcker, dels serier för de yngre.³³⁴ Från seriernas värld ges exempel på såväl bra som dåliga bilder. Några Muminrutor visas upp som positivt exempel, varvid Tove Jansson föräras benämningen "konstnär", medan *Acke* får exemplifiera de många serier som är estetiskt undermåliga.³³⁵ (01./12a./33./41./51./66.)

PASSA UPP, PASSA, PASSA VIDARE...? : HANDBOK FÖR BARNBIBLIOTEK

En liten skrift utgiven av statens kulturråd, vilken i förordet presenteras som en "engagerande kombination av informations- och stridsskrift".³³⁶ I en särskild avdelning om serier nämns här andras åsikt att serier kan leda till bokläsande och att det är bättre att köpa in relativt bra serier än att barnen lämnas helt i händerna på kioskutbudet.³³⁷ Bokens författare menar dock att de negativa effekterna av serieinköp dominerar. Serier lockar läsare från boken snarare än tvärtom och de kan inte vara annat än ytliga.³³⁸ Andras argument att serier utarmar språkförmågan tas också upp,³³⁹ och det talas i sammanhanget i negativa ordalag om marknadskrafternas inflytande.³⁴⁰ Om hur det ser ut ute på biblioteken skriver man: "Man talar om att det med ett ökat utbud blivit svårare att göra serieinköp",³⁴¹ vilket jag uppfattar som identiskt med att säga att kunskaperna hos bibliotekarierna är bristfälliga. Serieutbudet har trots allt alltid varit bra mycket mindre än bokutbudet. (02./12a./32a./41./52b.+54b./62b.+65.+68.+69./35-B.)

³²⁹ Holmberg, Olle 1984. "Varför är populärlitteraturen populär?".

³³⁰ Ibid, s. 129-132.

³³¹ Ibid, s. 140.

³³² Isaksson, Britt 1984. "Barn, TV, video och böcker".

³³³ Ibid, s. 148.

³³⁴ Werkmäster, Barbro 1987. "Bilder i barnböcker: om bildanalys".

³³⁵ Ibid, s. 81.

³³⁶ Clason, Anders 1982. "Förord", s. 5.

³³⁷ Skoglund, Lena *m.fl.* 1982. *Passa upp, passa, passa vidare...? : Handbok för barnbibliotek.*, s. 43.

³³⁸ Ibid, s. 42.

³³⁹ Ibid, s. 27.

³⁴⁰ Ibid, s. 30.

³⁴¹ Ibid, s. 42.

SERIEHJÄLTARNAS VARA ELLER INTE VARA... (Biblioteksdebatt 16)

1982 gav Bibliotekstjänst ut en bok som specifikt behandlar just seriemediet, med titeln *Seriehjältarnas vara eller inte vara... : Sex inlägg om serier i skolor och bibliotek*. Några särskilt debatterande texter handlar det här inte om, utan snarare utredande och förtydligande. Varför alla utom två klassificerats som vanliga artiklar.

Marknaden, suget och guldskornen – om serier som surrogat, av Lars Peterson: Den här texten inleder boken och handlar om ideologin i populära serier för unga läsare, vilken Peterson är djupt kritisk mot. Samtidigt ger han dock även exempel på några seriealbum han tycker är bra, välgjorda och utan förkastlig ideologi. Den generella inställningen är i slutändan ganska balanserad. Efter en massiv kritik kommer goda exempel. Och faktum är att Peterson själv uttryckligen placerar sig i en mittenposition mellan kritiker och försvarare.³⁴² Vad beträffar positiva aspekter av serierna anser han av allt att döma att serieformen kan frambringa nog så goda skapelser.³⁴³ Därutöver anser han uppenbarligen att vissa serier kan vara konkret nyttiga att läsa. Om Hans Kresses *Indianserien* skriver han t.ex. att den ger ”levande kunskap”.³⁴⁴ Kritiken är något mer omfattande men rör framförallt många seriers ”reaktionära attityder”,³⁴⁵ eller en ”amerikansk människosyn och världsbild”.³⁴⁶ Därtill finns i texten angrepp på vinstintressena i seriebranschen,³⁴⁷ liksom på seriernas våld.³⁴⁸ Att han tycker de flesta serier rent allmänt är skräp är svårt att undgå.³⁴⁹ Han tar också upp superhjälteserierna som en källa till falsk behovstillfredsställelse. Han skriver: ”Våldshjältarna formas till logiska kompensationsredskap för maktlösa pojkar.”³⁵⁰ Till sist måste framhållas att Petersons allmänna kunskaper om serier framstår som betydande. Han ger hela tiden exempel ur många olika serier, och visar även upp kunskap om serieförlagens värld.³⁵¹ (02./11a./33./41./51.+55./61.+64.+65.+66./72.) [På bokens baksida finns författarpresentationer och där beskrivs Peterson som ”teckningslärare på högstadiet och seriekritiker”.]

Bilder och ord, av Britt Isaksson: I bokens andra text handlar det om att förstå bilder, varvid bilder ur barn- och ungdomsserier ställs mot konstnärers bilder. Inställningen till seriemediet uppfattar jag härvid spontant som negativ, men denna negativa attityd befinner sig så att säga under ytan och det är möjligt att andra inte uppfattar den. I vilket fall har Isaksson uppenbarligen ansträngt sig för att vara neutral i det skrivna. Något positivt med serierna nämns dock inte, däremot klagas det på stereotyper och schabloner, och serierna tros uppenbarligen inte om att kunna skildra annat än ytlig handling.³⁵² (01./11a./32a./41./64.+68.) [Isaksson presenteras på bokens baksida som ”programplanerare vid utbildningsradion”.]

Hur en serie kommer till. Janne Lundström och Johan Vilde, av Erling Frick: Utifrån en intervju med författaren Janne Lundström berättas om dennes och Jaime Vallvés äventyrsserie *Johan Vilde*. Tonen härvid är hela tiden, från artikelförfattarens sida, strikt saklig. Man kan tycka att serien tillskrivs ett konstnärligt egenvärde genom att

³⁴² Peterson, Lars 1982. ”Marknaden, suget och guldskornen – om serier som surrogat”, s. 11.

³⁴³ Ibid, s. 22.

³⁴⁴ Ibid, s. 25.

³⁴⁵ Ibid, s. 9.

³⁴⁶ Ibid, s. 13.

³⁴⁷ Ibid, s. 10.

³⁴⁸ se t.ex. Ibid, s. 20.

³⁴⁹ se t.ex. Ibid, s. 9.

³⁵⁰ Ibid, s. 15.

³⁵¹ Ibid, s. 10.

³⁵² Isaksson, Britt 1982. ”Bilder och ord”, s. 54f.

behandlas på detta sätt, men jag har avstått från att göra den kopplingen. Man kan trots allt lika gärna motivera intresset för en specifik serie med att den är intressant som exempel. Dock framhålls att det ligger mycket efterforskning bakom seriens skildring av det koloniala Afrika, varigenom det är underförstått att man kan lära genom att läsa den.³⁵³ På seriemediets minuskonto hamnar Lundströms uppfattning att serier inte lämpar sig för att skildra abstrakta problem. Sådana lämpar sig bättre i bokform.³⁵⁴ Det omnämns här till att kritik förekommit mot *Johan vilde* för att den skulle vara för våldsam.³⁵⁵ (01./11b./34./41./55./68.+61b.) [Frick presenteras på bokens baksida som ”mellanstadielärare och seriekritiker”.]

Seriehjältarnas intåg på biblioteken, av Ulla Forsén: Den andra text i boken som driver en tydlig tes, dock inte för eller emot serierna. Nej, tesen är att man på biblioteken inte tagit en nog tydlig och medveten ställning till seriemediets vara eller inte vara, men att ett sådant ställningstagande är nödvändigt. Negativa omdömen om serierna dominerar, men Forsén försöker se båda sidor och lyckas enligt min åsikt ganska bra. Många skäl för en positiv inställning omnämns såsom förekommande inom biblioteksvärlden. Åsikterna att bra serier har ett egenvärde, att serier kan skapa intresse för boken och att det är bättre att läsa serier än att inte läsa alls,³⁵⁶ liksom att det är bättre att biblioteken tillhandahåller i alla fall hyfsade serier än att barnen läser enbart kioskernas utbud.³⁵⁷ Forsén ifrågasätter dock att serierna skulle kunna fungera som inkörsport till boken.³⁵⁸ Negativa omdömen har hon sedan ett par egna. Hon menar att serier, liksom TV, underminerar läsförmågan,³⁵⁹ och klagar över deras värderingar.³⁶⁰ Hon tar dessutom upp mansdominansen bland serieskaparna, om än utan att explicit kritisera den.³⁶¹ Om inställningen ute på biblioteken konstaterar hon att det finns en rad olika förhållningssätt, att bilden är allt annat än entydig. Samtidigt tycker hon sig dock se en tendens till en allt mer kritisk inställning.³⁶² Fast kunskapen om serier på biblioteken är ”skrämmande dålig” och hon betvivlar att de flesta bibliotekarier ens *kan* läsa serier.³⁶³ Genom referenser till många och olika serier liksom till facklitteratur om serier framstår hon själv som väl insatt i seriernas värld. Det talas i texten mestadels om serier i förhållande till barn, men det omnämns även serier för vuxna.³⁶⁴ (02./11a./33./41.+44./51b.+52b.+54b./62.+64.+67./72./33-B.+35-B.) [Forsén presenteras på bokens baksida som ”barnbibliotekarie vid länsbiblioteket i Göteborg”.]

Vi tittar men läser inte, av Ulla Bonnier: Detta är en ganska rak redovisning av ett temaarbete om ”underhållningsbilder” i en sjunde klass. Åtminstone just här hamnar seriebilderna i fokus. Texten har inget klart uttalat fördömande av serierna, men det framkommer mycket kritik av dem som inte balanseras av några positiva omdömen. Den måste följaktligen klassificeras som seriekritisk. Den kritik som förekommer är närmare bestämt av två slag. Dels talas det om ”våld och skräck”, dels om ”rasism och

³⁵³ Frick, Erling 1982. ”Hur en serie kommer till: Janne Lundström och Johan Vilde”, s. 60.

³⁵⁴ Ibid, s. 63.

³⁵⁵ Ibid, s. 65.

³⁵⁶ Forsén, Ulla 1982. ”Seriehjältarnas intåg på biblioteken”, s. 75.

³⁵⁷ Ibid, s. 79.

³⁵⁸ Ibid, s. 78.

³⁵⁹ Ibid, s. 84.

³⁶⁰ se t.ex. Ibid, s. 83.

³⁶¹ Ibid, s. 81.

³⁶² Ibid, s. 75f.

³⁶³ Ibid, s. 74.

³⁶⁴ Ibid, s. 77.

fördomar”.³⁶⁵ (01./11a./32a./41./61.+64.) [Bonnier presenteras på bokens baksida som ”teckningslärare och bildkonsulent på högstadiet i Lund”.]

Hur kan man arbeta med serier i skolan, av Eva Hallberg: Ytterligare en redovisning av ett skolprojekt, men här handlar det specifikt om barn och serier och projektet har ägt rum på mellanstadiet. Texten tar dock upp en hel del allmänt om förhållandet mellan ord och bild. Beträffande textens inställning innehåller denna mycket kritik, men det talas också om serierna som ”detta ypperliga medium”.³⁶⁶ Två typer av kritik riktas mot serierna. Den allvarligaste är att de ofta skulle innehålla ”en hållning som direkt strider mot läroplanens föreskrifter”, vilket rimligen syftar på förkastliga värderingar.³⁶⁷ Därtill måste konstateras: ”Vi tyckte själva att vårt bildval innehöll mycket våld, men eleverna bedömde materialet som ’normalt’”,³⁶⁸ rimligen förstås som kritik mot en allmän våldsrikedom i serierna. Avslutningsvis bör nämnas att Hallberg är av den uppfattningen att de flesta serier är gjorda för vuxna, men ändå läses av barn.³⁶⁹ (01./11a./33./41.+44./61+64.) [Hallberg presenteras på bokens baksida som ”mellanstadielärare och skolbibliotekarie i Malmö”.]

6.1.4 90-TALET

BIBLIOTEKSBLADET

På 90-talet en fortsatt bred bibliotekstidskrift. Bortsett från att man går ner till tio nummer om året med det nya decenniets inträde tycks den stora skillnaden mot tidigare vara det ökade intresset för IT.

I nr. 2/92 berättas helt kort om det seriebibliotek som nyligen invigts i Köpenhamn.³⁷⁰ (04./11a./34.)

I nr. 2/95 skriver Kristina Andersson om ett misslyckat försök att nå ut till fler ungdomar som gjordes på en filial i Umeå.³⁷¹ Bland de åtgärder som vidtogs var skapandet av en särskild ungdomsavdelning, med bl.a. ”serier för vuxna”. En benämning vari här givetvis finns en paradox, då den aktuella målgruppen explicit är ungdomar. (Kan det vara så att ”serier för vuxna” ofta uppfattas som ett sätt att säga att serierna är olämpliga för barn, inte en angivelse av den faktiska målgruppen?) Efter viss tvekan har jag använt koden 52b. Det är ju uppenbart att man förväntat sig att serier skulle kunna fungera som lockbete, genom att satsningen misslyckades torde läsaren dock få intrycket att de inte alls fungerar på detta sätt. (01./12a./34./42./52b.)

Året därpå återfinns man den talande rubriken ”Seriernas guldålder är över”.³⁷² Berit Greider, tidigare anställd på serieförlaget Tago, har här som utgångspunkt att belysa läget i den svenska vuxenserievärlden och kommer fram till att det är ganska uselt. De enskilda verk hon tar upp får dock på det hela taget positiva omdömen, så det handlar implicit alltså mer om en krympande marknad än om sjunkande kvalitet. Att serier kan

³⁶⁵ Bonnier, Ulla 1982. ”Vi tittar men läser inte”, s. 95.

³⁶⁶ Ibid, s. 107.

³⁶⁷ Ibid, s. 110.

³⁶⁸ Ibid, s. 105.

³⁶⁹ Hallberg, Eva 1982. ”Hur kan man arbeta med serier i skolan”, s. 111.

³⁷⁰ Eliasson, Roland 1992. ”Det kulörte bibliotek i Köpenhamn”. BBL, nr. 2, s. 51.

³⁷¹ Andersson, Kristina 1995. ”Har biblioteken glömt ungdomarna?”. BBL, nr. 2, s. 49.

³⁷² Greider, Berit 1996. ”Seriernas guldålder är över”. BBL, nr. 6-7, s. 170f.

vara konstnärligt värdefulla tycks tas för givet, men att vissa serier har förkastliga värderingar nämns också (med *Blondie* som exempel). Greider har för övrigt uppenbarligen ansträngt sig för att sätta sig in i seriemarknaden och förmedlar en relativt detaljerad bild. (01./11a./31b./42./51./64./72.)

I nr. 7/97 har tidskriftens redaktionssekreterare Anina Rabe besökt det särskilda seriebiblioteket för ungdoms- och vuxenserier i Stockholm, med anledning av dess ettårsjubileum, varvid hon låter dess chef Kristiina Kohlainen berätta om verksamheten.³⁷³ Denna är förstås kunnig och mycket positivt inställd till seriemediet som konstform, men det nämns även att ”innehållet i många vuxenserier är kontroversiellt, våldsamt och ibland pornografiskt färgat”. (01./11a./31b./42./51./61.+64./72.)

BARN OCH KULTUR

Fr.o.m. 1990 får tidskriften undertiteln ”Tidskrift för barn- och skolbibliotek”, men i stort sett är den samma tidskrift som under 80-talet. Möjligen har böcker och bibliotek stärkt sin ställning i innehållet.

I nr. 3/90 rapporteras från en konferens om kulturtidskrifter för ungdomar.³⁷⁴ Serietidskriften *Galago* är en av dem som finns representerade, och kritik framförs mot den mer kontroversiella *Pox* för den kvinnosyn som där påstås förekomma. Efter tvekan har jag kodat med 32b. trots att inget positivt om seriemediet är explicit. Detta då *Galago* finns representerad på till synes jämställd fot med andra seriösa tidskrifter. Varför här även tillkommer kod 71. (01./12b./32b./42./64./71.)

I nr. 1/91 berättas vilka som vunnit Seriefrämjandets pris för årets bästa svenska resp. översatta seriealbum, nämligen Ulf Lundqvist och fransmannen Bourgeon (för *Sirenens sång*).³⁷⁵ Två serieskapare vilka dock i första hand vänder sig till mer vuxna människor än de denna tidskrift handlar om. (04./11b./34./42.)

I nr. 6/94 berättar Brita Elmers om när biblioteket i Karlshamn hade besök av flera barn- och ungdomsboksförfattare, inkl. två serieskapare.³⁷⁶ Det berättas här även att biblioteket tidigare ordnat serietecknarkurser och föredrag om serier, vilket tillsammans med blandningen av vanliga författare och serieskapare visar på en seriepositiv inställning. Vuxna omnämns som målgrupp för vissa serier. (01./12a./31a./41.+44./71.)

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

I denna tidskrift har jag för aktuell period inte kunnat finna en enda text som berör serier! Den framstår under decenniet som en ganska allmän bibliotekstidskrift, även om det grundläggande vänsterperspektivet förstås kvarstår.

³⁷³ Rabe, Anina 1997. ”Serieteket firar ettårsjubileum”. BBL, nr. 7, s. 19.

³⁷⁴ Blomberg, Barbro 1990. ”Ungdomstidskrifter!?”. BoK, nr. 3, s. 16f.

³⁷⁵ ”Urhunden 1991” 1991. BoK, nr. 1, s. 20.

³⁷⁶ Elmers, Brita 1994. ”Böckerna hoppade ut från hyllorna och sög med sig alla besökarna”. BoK, nr. 6, s. 119.

Denna bok som jag nämnde i inledningen har jag alltså valt att ställa utanför själva den statistiska delen av min studie, då den inte kan jämföras med texter i en tidskrift. Som titeln antyder är det huvudsakligen en presentation av 100 seriealbum som bokens författare, Seriefrämjandets ordförande Fredrik Strömberg, anser att varje bibliotek borde ha i samlingen. Dessutom finns här en text av Barbro Stenflo, ansvarig för vuxenserierna på stadsbiblioteket i Malmö, vilken innehåller mer praktiska råd om hur en seriesamling för lite äldre läsare bör byggas upp. Hon utgår härvid från att bra serier har ett egenvärde, men nämner även att de kan användas i undervisning och att de kan locka nya låntagargrupper till biblioteken. Att våld och dålig kvinnosyn skulle vara större problem inom seriemediet än inom skönlitteraturen eller i konstböckerna avfärdas – snarare tvärtom. Att denna Btj-utgivna bok skulle vara ett tecken på att serier blivit allmänt uppskattade tror emellertid inte Stenflo på: ”Många i min generation är antingen emot serier eller också är de helt enkelt ointresserade.”³⁷⁸

6.2 AKTÖRSPOSITIONER

Här presenterar jag resultatet av min faktainsamling kring de skribenter som skrivit specifikt om seriemediet. Om inget annat anges är uppgifterna hämtade ur årgångsindex eller innehållsförteckningar för berörd tidskrift.

6.2.1 60-TALET

Ericson, Stig (SB): I nr. 6/68 presenteras han som förlagsredaktör. Två år senare intervjuar han sin namne, den kände barnboksförfattaren Stig Ericson, vilken för att komplicera saken också han skrivit för tidskriften. Den Stig Ericson som skrivit om serier tycks dock inte ha skrivit så mycket. Det enda jag med säkerhet kan fastställa är av honom är just serietexten och intervjun.

Hegerfors, Sture (SB): På NE.se presenteras han som ”författare, journalist och tecknare”, en pionjär inom serieforskningen, president i Svenska serieakademien allt sedan grundandet 1965, ordförande i Seriefrämjandet 1968-75, samt daglig skämttecknare i Göteborgs-Posten sedan 1972. Han har skrivit eller redigerat ett flertal böcker om serier. I det nummer av SB där han förekommer som skribent presenteras han som ”redaktör”.

Larson, Lorentz (SB): Även om det idag är få som vet vem Larson (1894-1981) var, så måste han räknas till de allra största namnen i vårt land i fråga om barnkultur. NE.se presenterar honom som överlärare vid Stockholms folkskolor 1938-58, expert på biblioteks- och läroboksfrågor, redaktör för SB 1955-60, författare till två ungdomsböcker, samt 1954 till boken *Barn och serier*. Hans kritik mot serierna får ett särskilt omnämnande. I Libris ger en sökning på hans namn 57 träffar, huvudsakligen böcker om barn och läsning. 1957 sammanställde han en liten bok med titeln *Böckernas lustgård* som sedan utkom i minst tio upplagor fram till 1968.

³⁷⁷ Strömberg, Fredrik 1999. *100 oumbärliga seriealbum*.

³⁷⁸ Stenflo, Barbro 1999. ”Serier på bibliotek”, s. 12.

Lundin, Bo (BBL): I BBL:s årgångsindex för 1967 dyker det för första gången upp en recension av honom, varvid han presenteras som recensent och fil.kand. Året därpå dyker han i nr. 3 upp med en artikel om deckare. Denna bär rubriken ”Salongsbödlarna”, vilket även är titeln på en bok han gav ut 1971. 1969 har han enligt årsindex avancerat till fil.mag. På NE.se kan man läsa att han är kulturjournalist och författare, inriktad på teater och kriminallitteratur.

Möllerström, Sten (1917-1990) (SB): I texterna i min studie framkommer att Möllerström var förläggare. Andra texter av honom i bibliotekspressen har jag inte kunnat finna. En Libris-sökning visar att han gett ut ett antal böcker inom så skiftande ämnen som matlagning och företaget AB Svenska metallverken. 1988 gav han ut självbiografen *Tidningsmakaren*.

Renborg, Greta (1921-2005) (BBL): Invid artikeln ”Boken som fritidsintresse” i BBL 10/60³⁷⁹ föräras hon en särskild informationsruta, där det berättas att hon är bibliotekarie och Btj:s representant i Stockholm. Det konstateras också: ”Som agitator för böckernas och bibliotekens betydelse har hon gjort lika ovanliga som krävande insatser.” I boken *Mitt i byn!* kan läsas: ”Men det var stockholmsbibliotekarien Greta Renborg som drev upp intensiteten i PR-verksamheten och med sin helt remarkabla entusiasm, påhittighet och ihärdighet nu [60-talet] startade en lika långvarig som imponerande karriär i konsten att med i stort sett alla medel lära omvärlden vad biblioteken är och kan.”³⁸⁰ Tittar man i årgångsindex från 50-, 60- och 70-talen finner man att hon skrivit en hel del i BBL (recensent 1956-58), liksom några gånger i BiS år 1970, och en sökning på hennes namn i BDI-index ger inte mindre än 187 träffar. Ämnen hon skrivit om inbegriper allt från biblioteksarbete i Grekland till barnteater på den värmländska landsbygden. En sökning i Libris visar att hon skrivit ett antal böcker/mindre skrifter, huvudsakligen om biblioteken och deras användare, men hon har också skrivit en ungdomsbok, en reseskildring från USA och Kanada, samt sammanställt ett par diktantologier.

Wingborg, Olle (BBL): I BBL:s årgångsindex för 1960 kan man läsa att Wingborg är bibliotekarie i Norrtälje. Där framkommer även att han förutom recensioner fått ett föredrag om läsning för handikappade barn publicerat. Går man sedan igenom årgångsindex från angränsande år framkommer att han skrivit ett antal artiklar för tidskriften, inte sällan med barnanknytning, och 1959 började han som en av dess recensenter. En sökning i BDI-index visar att han var aktiv som skribent en bit in på 80-talet. På Libris finns ett flertal lokalhistoriska böcker om Dalarna skrivna av en Olle Wingborg (född 1928) från 1958 och framåt.

6.2.2 70-TALET

Bergfeldt, Birgitta (BBL): Bergfeldt presenteras som bibliotekarie i Örnsköldsvik. I övrigt har jag inte funnit några uppgifter om henne.

Eliasson, Roland (BiS): ”Fångar i seriernas värld” är hans första text i BiS, och såvitt jag kunnat utröna i någon bibliotekstidskrift, vilken följdes av ett antal andra som av rubrikerna att döma vanligen har en tydlig politisk prägel.³⁸¹ En sökning i BDI-index ger hela 57 träffar, varav flertalet i BBL och *Bibliofack/DIK-forum*. Ingen av dessa

³⁷⁹ [Presentation av Greta Renborg] 1960. BBL, nr. 10, s. 803.

³⁸⁰ Ristarp och Andersson, s. 57.

³⁸¹ *BiS Artikelregister 1969-1980*, s. 59.

berör serier, även om de spänner över ett brett fält från historia till IT. En sökning i Libris visar att Eliasson förutom att skriva för tidskrifter också varit inblandad i en handfull olika bokprojekt. Det första av dessa ett urval ”sagor för vuxna” 1979.

Fredriksson, Inger (BiS): Utställningsrecensionen i BiS tycks ha varit hennes första text i Bibliotekspressen, om man bortser från att hon var medförfattare till en enkät om medbestämmande i *DIK-forums* föregångare *Bibliofack*, nr. 13/77. För BiS skrev hon sedan lite blandade texter vid decenniets mitt,³⁸² och en genomgång av BBL:s årsindex visar på ett par texter även där. Sökning i BDI-index visar på sporadiskt fortsatt skrivande, delvis om populärkultur. En Libris-sökning visar att hon (eller någon namne) på 90-talet var med och sammanställde ett par antologier och en bibliografi för lässvaga.

Frick, Erling (BBL+BoK): Då han för första gången dyker upp som skribent i mitt material, i BoK 4/75, presenteras han som folkskollärare. 1979 presenteras han i samma tidskrift även som författare. I BBL 3/81 framgår att han är serielektör hos Btj. I BBL 14/83 är han så plötsligt pedagog och serieförfattare. Som föredragshållare vid en konferens refererad i BBL 7/88 presenteras han som ordförande i Seriefrämjandet. På baksidan av antologin *Seriehjältarnas vara eller inte vara...* presenteras han som mellanstadie lärare och seriekritiker. Ingen annan skribent i min studie har fått så många olika benämningar. En genomgång av 70-talets årgångsindex visar sedan att han i både BBL och BoK skrivit en del texter som inte berör serier under åren 1974-75. Libris visar att han 1977 fick boken *Tecknade serier i undervisningen* publicerad och 1986 medverkade han i antologin *Boken om serier*. Likaså att han sporadiskt fortsatte att skriva om serier långt efter att han försvunnit från bibliotekspressen. Han har senare även gett ut skrifter om Nils Holgersson, Avesta kyrka och om att resa i Tyskland. I gamla *Bild & bubbla* från sent 70-tal återfinns han framförallt i egenskap av redaktör för och flitig bidragsgivare till recensionsavdelningen. I *Bild & bubbla* 3-4/04 finns en minnestext över den då nyligen avlidne Frick. Det berättas där bl.a. att han var bibliotekarie och lärare, lektör på Bibliotekstjänst, serieskribent i dagspressen, samt under åren 1985-89 Seriefrämjandets ordförande, liksom att han skrev manus åt Disney.³⁸³

Johnsson, Yngve (BiS): Johnsson skrev under några år under senare delen av 70-talet en handfull texter för BiS. En av dessa handlade om triviallitteratur för barn,³⁸⁴ men han rörde sig över ett brett område såsom bekräftas av en sökning i BDI-index vilken ger ytterligare några träffar.

Knutsson, Magnus (BoK): Det är som fil.kand. han först presenteras (i kontrast mot fil.dr. Lorentz Larson) i BoK 3/75. Två år senare framkommer i nyhetsnotiser i samma tidskrift att han är ordförande för Seriefrämjandet. I början av 80-talet presenteras han i BBL som ”serieförfattare”. Notera sedan hur Mählqvist i sin text i *Skräplitteratur för barn* från 1980 låter Knutsson stå som representant för populärkulturförsvaret! Detta visar tydligt att han redan vid denna tid gjort sig ett namn på området (antagligen till stor del utanför bibliotekspressen). Även Lindung omnämner honom då han presenterar sin rapport om bibliotekens utlåning av barn- och ungdomsserier i BBL 1987. NE.se omnämner honom som författare till serier såsom t.ex. *Ratte*, och ordförande i Seriefrämjandet 1976-85. I Libris framgår att han förutom serier även skrivit boken *Serier i serier* 1982. När man bläddrar i *Bild & bubbla* från sent 70-tal och tidigt 80-tal är det påfallande ofta man där finner hans namn under artiklarna.

³⁸² *BiS Artikelregister 1969-1980*, s. 61.

³⁸³ Andersson, Per A. J. 2004. ”Erling Frick – allkonstnären”, s. 94.

³⁸⁴ *BiS Artikelregister 1969-1980*, s. 65.

Larson, Lorentz (BoK): Se under *60-talet!*

Möllerström, Sten (BoK): Se under *60-talet!*

Persson, Irma (BoK): Som årgångsindex visar skrev hon recensioner för SB redan på 60-talet. 1965 presenteras hon där som småskollärare från Vällingby, 1969 som ”RPH-föreståndare”, 1970 som ”konsulent” i Vimmerby. Senare förekommer en del sporadiska texter från hennes hand. På Libris finns en läroboksförfattare med detta namn, som ligger bakom läroböcker i marginella ämnen som slöjd och serbo-kroatiska.

Sjölin, Kim (BoK): Då han första gången dyker upp presenteras han som nämnts som ”posttjänsteman med intresse för serier”. Och de relativt få texter han fått publicerade i bibliotekspressen är just de som förekommer i min studie. Artikelsök anger att han även skrivit några artiklar i Kvällsposten i slutet av 80-talet och ett par bokrecensioner för Sydsvenska Dagbladet. Inget av det tycks ha med serier att göra.

Skog, Eva (BiS): Hon har i samma nummer av BiS som serietexterna även en artikel om bokcaféer i Örebro, och i BBL:s årgångsindex har jag funnit en konferensrapport om AV-media år 1977. I Libris finns en Eva Skog som medverkat i en bok om programverksamhet på bibliotek 1976 och en antologi med ”sagor för äldre barn” 1978.

6.2.3 80-TALET

Bonnier, Ulla (bok): Libris och Artikelsök visar att hon skrivit några artiklar och gett ut några småskrifter om bildämnet i skolan. Enligt presentation var hon ju också verksam som bildlärare och bildkonsulent.

Eriksson, Helena (BBL): Ett vanligt namn som givetvis ger en del träffar i databaserna, varvid det är svårt att avgöra vilka som har just denna Helena Eriksson som upphov. Det faktum att namnet inte ger en enda träff i BDI-index förutom en magisteruppsats från 2006 och att alla utan tre av 189 träffar i artikelsök är från 90-talet eller senare, liksom det faktum att den enda bok med tydlig bibliotekskoppling som har H.E. som författare är en beståndskatalog, talar dock starkt emot att hon skulle ha varit ett namn inom biblioteksvärlden då hon skrev om serier.

Forsén, Ulla (bok): Enligt baksidestexten på *Seriehjältarnas vara eller inte vara...* var Forsén då barnbibliotekarie vid länsbiblioteket i Göteborg. Samma år var hon även med och skrev den i studien ingående, seriekritiska *Passa upp, passa, passa vidare...?* 1972 hade hon en artikel publicerad i BiS,³⁸⁵ 1978 en annan i BBL och sedan 1982 har hon varit något vanligare förekommande i bibliotekspressen. Ämnena har varierat men frågor som rör barn och ungdom är inte ovanliga. En sökning i Artikelsök visade att hon 1983 till –86 var flitigt verksam som barnboksrecensent i *Sydsvenska Dagbladet* och 1989-94 i *Göteborgs-Posten*. En sökning i Libris visar att hon sedan 1981 gjort en del översättningsjobb.

Frick, Erling (BBL+BoK+bok): Se tidigare!

³⁸⁵ *BiS Artikelregister 1969-1980*, s. 61.

Hallberg, Eva (bok): Förutom en träff i BDI-index, en artikel om samverkan mellan folk- och skolbibliotek från 1987, och några få småskrifter i Libris har jag inte funnit något av denna kvinna som på baksidan av *Seriehjältarnas vara eller inte vara...* uppges vara mellanstadielärare och skolbibliotekarie i Malmö.

Isaksson, Britt (bok): Verksam på Utbildningsradion. I *Bibliofack* 14/78 har jag funnit en helsidesrecension hon skrivit om Btj:s debattantologi *Fem inlägg om bibliotekets roll i barnkulturen*. Artikelsök visar att hon 1980 skrev några recensioner och artiklar för *Aftonbladet* och lite senare varit en flitig medarbetare i *Opsis Kalopsis*. På Libris ger namnet inte mindre än 110 träffar, varav flertalet översättningar av barnböcker. Inget är såvitt jag kan avgöra serierelaterat.

Lange, Peter (BBL): Om denne har jag endast funnit, i BDI-index, att han eller någon namne fått en artikel om utvecklingen i Ronneby publicerad i *DIK-forum* 1994.

Lindung, Yngve (BBL): Vid en artikel om "BHS, verkligheten och skönlitteraturen" i BBL 13/75 presenteras Lindung som ansvarig för skönlitteraturundervisningen på BHS. Från 1982 hade han ett antal artiklar publicerade i olika tidskrifter, 17 enligt min sökning i BDI-index, om huvudsakligen skönlitteratur. Sökningar i Libris och Artikelsök visar tydligt ett intresse för "triviallitteratur", först genom redaktörskapet för boken *Kiosklitteraturen* 1977 och sedan genom ett antal artiklar och skrifter om likartade ämnen (även om TV). Från 1988 och framåt har han skrivit en del för deckartidskriften *Jury*. 1995 medverkade han i ett nummer av *Press på biblioteket* med en text (ironiskt?) betitlad "Serieeländets triumf". Som framgår i föregående del av min studie hade han mot slutet av 80-talet dessutom minst ett forskningsuppdrag för Kulturrådet.

Peterson, Lars (BoK): Presenteras som mellanstadielärare och seriekritiker, och även om han bara förekommer som författare till en av texterna i mitt underlag så figurerar han i fler, som föreläsare eller utställningsarrangör. Tydligen låg han bakom ett par ljudbildserier om tecknade serier som visades i skolorna.³⁸⁶ Till synes hade han alltså kring 1980 gjort sig ett namn som seriekännare/-kritiker. I kretsen kring Seriefrämjandet hörde han dock inte hemma, även om han i nr. 3/79 av *Bild & bubbla* medverkade som recensent. (s.27) En Libris-sökning visar att han skrivit ett antal böcker, varav två om serier, nämligen *Seriernas värld* 1976 och *Seriealbum på myternas marknad* 1984. 1978 publicerades hans barnbok *Snöret*. Sedan 1985 har han fått ett par reklamkritiska böcker och en bok mot kultursponsring publicerade.

Peterson, Ulla-Britt (BBL): Jag har ej funnit något av eller om henne.

Siberg, Birgith (BBL): Förutom den i studien medtagna insändaren har jag inte kunnat lokalisera några texter av Siberg, som vid det tillfället alltså var bibliotekarie på ett kombinerat folk- och skolbibliotek, rimligen i eller i närheten av Skene.

Strömblad, Helena (BBL): BDI-index visar att hon skrivit om allt möjligt i BBL i slutet av 80-talet.

Stålarp, Barbro (BBL): Denna Vara-bibliotekarie har vad jag kunnat finna inga fler texter publicerade i bibliotekspresen.

³⁸⁶ Bonnier, s. 94.

Sydow, Daniel von (BoK): Denne tycks inte ha skrivit mycket för bibliotekspresen men en sökning i Artikelsök visar att han sedan 1979 skrivit ett flertal recensioner och andra texter om serier i diverse lokala dagstidningar, såsom *Sundsvalls Tidning*, *Upsala Nya Tidning* och *Östgöta Correspondenten*. Serier är alltså en specialitet för honom.

Wennerlund, Staffan (BBL): Den äldsta text från denna bibliotekaries penna jag hittat är en rapport från barnboksmässan i Bologna 1983, skriven tillsammans med Ulla Forsén. BDI-index visar också att han skrev ett mindre antal andra texter innan han skrev om serier. Mestadels har hans sporadiska texter handlat om sådant som berör ungdomar (inkl. rockmusik och video). Artikelsök visar att han recenserade ungdomsböcker i *Göteborgs-Posten* 1985-87. Noteras kan till sist att han berört serier även i BoK, under detta och följande decennium.

Önnestam, Mona (BBL): Biblioteks- och kulturchef i Dorotea enligt presentationen. BDI-index visar att det på hennes debut med serieinlägget följde ett mindre antal sporadiska artiklar, behandlande olika ämnen och publicerade i olika tidskrifter. På Libris kan man finna att hon sedan 1982 deltagit i utredningar och fått skrifter om olika läshandikapp utgivna. Här bör även påpekas att Önnestam kan fungera som exempel på ett problem med min metod, nämligen att kvinnor inte sällan byter efternamn vid giftermål. På Libris gav nämligen en sökning på "Mona Önnestam" en träfflista med skrifter av "Mona Quick". Just här inget problem alltså, men helt säkert i andra fall. Hade Önnestam före namnbytet endast skrivit någon enstaka debattartikel hade detta antagligen inte registrerats. Andra databaser kanske inte alls tar hänsyn till namnbyten.

(Här kan tyckas att författarna till boken *Passa upp, passa, passa vidare...?* borde finnas med i det föregående. Då de skriver specifikt om serier i BBL är det dock en reaktion på Magnus Knutssons föregående debattartikel riktad mot just dem, och man kan alltså se det som att de tvingas till detta. Då känns det fel att ha med dem här.)

6.2.4 90-TALET

Greider, Berit (BBL): På Libris finner jag från 1996 en recension i *LO-tidningen*. Inget därutöver har kunnat letas fram.

Rabe, Anina (BBL): En sökning i BDI-index gav 95 träffar från mitten av 90-talet och framåt, på texter om allt från mattidskrifter till kulturpolitik, så gott som samtliga i BBL där hon som redan konstaterats varit redaktionssekreterare. I Libris hittar jag även ett par artiklar i trendiga *Bibel* och en i *Allt om böcker*.

7 ANALYSSAMMANFATTNING

7.1 INNEHÅLLSANALYSEN

Det första man frågar sig efter en slutförd analys av detta slag är antagligen: skrivs det lite eller mycket om ämnet i fråga? Svaret är svårt att ge. För hur mycket är lagom? Eller normalt, rättvist? Det finns inga andra medier som är fullt jämförbara med seriemediet och inga kontrollgrupper uppbyggda av andra bibliotekstidskrifter. Det man med säkerhet kan säga är dock att det skrevs betydligt mer om serier på 60, 70 och 80-talen än på 90-talet (om man tar hänsyn till att BiS dyker upp först i slutet av 60-talet). För det decenniet har jag inte kodat fler än sju texter som berör mediet, varav fyra har det i fokus. Inga av dessa texter är debatterande och tre saknar överhuvudtaget tydlig åsikt. I BiS har jag inte funnit en enda text som ens omnämmer serier. 90-talet tycks alltså präglad av ointresse mer än något annat. Fast samtidigt berättar en av texterna om det särskilda seriebibliotek som öppnats i Stockholm, Serieteket, och som nämns i det föregående gav Btj 1999 ut en hel bok, ganska så tjock, med råd för bibliotekarier som vill bygga upp en bra seriesamling. Så om ointresse kännetecknar bibliotekspressens förhållande till serierna så är det av allt att döma parat med en stor *acceptans* av mediet ute i den konkreta biblioteksverksamheten.

Nästa stora fråga som infinner sig är förstås vilken åsikt om serierna som är den dominerande. Generellt sett är det den serienegativa, vilken framträder i 43 texter, eller 32%. Slår man samman de negativa texterna med de som anger både plus och minus i någorlunda jämn fördelning når man upp i 53%. I över hälften av texterna förekommer alltså klagomål mot serier som inte är sekundära i förhållande till positiva omdömen. De tydligt positiva texterna uppgår till 34, eller 25%. De negativa texternas dominans varar från 60-tal till 80-tal, men ser man till enskilda tidskrifter visar sig en del skillnader. I BBL finns faktiskt fler positiva än negativa texter för varje decennium utom 80-talet och i BoK väger det jämnt trots en betydande negativ övervikt (sju mot tre) på 70-talet. Balansen tippas över till seriekritikens fördel genom BiS (sju mot en) och studiens böcker (åtta mot noll).

Ska man sedan titta lite närmare på dessa siffror så kan konstateras att den största andelen seriekritik finns i kategorin med texter vilka endast sekundärt berör serier. Där är 24 av 40 texter, eller 60%, negativa. I väldigt många fall handlar det då om att serierna klumpas samman med "skräpkultur" eller "triviallitteratur". I andra änden av spektrumet finns recensionerna, där endast en av arton är övervägande kritisk (och Langes kritik av Demervalls adaptation av *Röda rummet* är väl inte den mest nedgörande någonsin). Här måste dock framhållas att bortsett från BBL och BoK på 60-talet (sammanlagt sju serierecensioner) så har ingen av tidskrifterna haft fasta recensionsavdelningar, så om någon skribent velat skriva en recension har det antagligen som regel varit för att man velat rekommendera något man redan läst.

De texter som driver hypoteser utgör sett över hela perioden 35% av det totala textantalet. Borträknar man 90-talet kommer de i upp i 39%. Vanligast är de i böckerna (56% av texterna där) och i BBL på 80-talet (55%), ovanligast förutom på 90-talet då de inte alls förekommer är de i BBL på 60-talet (14%, eller en av sju). Dessvärre är det svårt att finna något mönster i variationerna. Men räknar man bort notiser blir skillnaderna mellan olika tidskrifter olika decennier mindre, även om siffran för BBL på 60-talet förvisso fortfarande bara är 14%. Här bör sedan påpekas det faktum att medan många texter driver hypoteser förekommer förvånande få debatter, endast fyra stycken

över hela perioden, involverande summa tolv texter. Två i BBL på 80-talet, en i BiS och en i BoK på 70-talet.

I fråga om målgrupp är den vanligast förekommande föga förvånande barn och yngre ungdomar. 81 texter, eller 60%, utgår explicit från detta eller rör serier med barn och yngre ungdom som tydlig huvudsaklig målgrupp. Läger man till de texter som inte begränsar sig till barn, ungdom eller vuxna når man upp i 68%. Tio texter, eller 7%, sätter de serier det handlar om i relation till vuxna och äldre ungdom. Samtliga dessa är från 80 och 90-talen, det senare decenniet utgör de fem av sju texter, och fyra totalt är faktiskt från BoK. Ytterligare tio texter nämner vuxna som serieläsare även om de primärt handlar om serier och barn/ungdom. Tre av dem redan på 70-talet då vuxenserier som begrepp knappt var uppfunnet. Av texterna som sätter serier i primär relation till vuxna är två positiva, tre negativa. Bland de negativa återfinns förutom redan nämnda recension av *Röda rummet* en text om barnbibliotek i Japan där vuxna japaner som läser våldsserier på T-banan omnämns och en text om en konferens för ungdomstidskrifter, vid vilken den avantgardistiska vuxenserietidningen *Pox* kritiserades för däri förekommande kvinnobild. I två av tre negativa texter här är det alltså inte vuxenserierna som står i centrum för texten.

För att sedan gå över till vad för positiva saker som sägs om serier kan direkt konstateras att åsikten att bra serier har ett egenvärde är relativt vanligt förekommande över hela perioden, den förekommer i 20% av samtliga texter, och den är möjlig att tolka in i fler texter än där jag kodat för den. Den näst vanligaste åsikten är att serier skulle ha positiva värderingar eller på andra sätt kunna bidra till ungas utveckling. I tio av arton fall hänvisas härvid till kvaliteter i enskilda verk. Intressant är annars hur åsikterna att serierna är en inkörspport till boken och att det skulle vara bättre att unga läser hyfsade serier än att de bara läser kioskutbudet eller inte läser alls, omnämns som annans åsikt lika ofta eller oftare än de framförs direkt av de som tror på dessa. Minst vanlig, direkt framförd endast tre gånger, är åsikten att serier är bra för lässvaga. Ser man så till de olika tidskrifterna kan jag där inte se några nämnvärda skillnader, fast texterna i böckerna tar betydligt oftare än tidskriftstexterna upp andra positiva åsikter än skribentens egna. Kanske har det att göra med att den som skriver för en bok känner ett större ansvar att vara saklig och någorlunda objektiv? Och i detta fall är ju skribenterna till stor del negativt inställda.

I fråga om negativa åsikter är den klart dominerande den att det finns förkastliga värderingar i serierna. Denna framkommer i inte mindre än 46 texter, eller i 34% av det totala antalet. Näst vanligast är klagomål över det våldsamma innehållet, vilka omnämns i 21% av texterna. Tätt efter följer serierna ställda i opposition mot boken. Istället för att gå igenom och studera varje enskild kategori här kan man dock ställa samman de flesta i två grupper. Dels en med vad vi kan kalla ideologisk kritik (61.+64.+65.+67.), dels en med kritik som mer direkt riktar sig mot själva mediet (62.+68.+69.). Vad man då får fram är till att börja med att den ideologiska kritiken överväger både för varje enskild period och enskild tidskrift. Mest omfattande är den i BiS och BoK, där den utgör 64% respektive 63% av det totala antalet negativa omdömen. Kritiken i den andra gruppen når som högst upp i 35%, i BBL. Av detta måste man dra slutsatsen att kritiken mot serierna i väldigt hög grad var en kritik mot deras innehåll, inte mot just det faktum att de var serier. Fast för den skull får man inte underskatta kritiken mot serierna som just serier, och givetvis kan ett avståndstagande från själva mediet dölja sig bakom mer "politiskt korrekta" angrepp på innehållet. Det kan sedan påpekas att jag här även undersökt skillnaden mellan kritik riktad mot seriemediet i allmänhet och kritik riktad mot enskilda serier, men att detta inte visade på

något intressant. En titt på kritiken mot just vuxenserier säger inte mycket eftersom det finns så lite av den. Fem av sju negativa omdömen är dock av ideologisk art.

Direkta kopplingar mellan serier och mer legitim kultur har jag i mina texter funnit sex stycken, vilka är ganska utspridda över perioden bortsett från att de saknas från 60-talet. Siffran är givetvis ganska liten, motsvarande mindre än 5% av det totala antalet texter, och endast i en minoritet av dessa fall är kopplingen av det slag som tydligt ställer seriemediet på jämställd fot med allmänt accepterad kultur. Desto fler texter knyter serier till ”skräpkultur” och ”triviallitteratur”.

Uppvisande av betydande seriekunskap förekommer oftare. Enligt min bedömning i 18 fall. Det som här kan vara värt att notera är att det tycks finnas en ökning av dessa fall, från ett enda på 60-talet, till sex på 70-talet och nio på 80-talet. Att det sedan finns endast två på 90-talet är proportionellt sett även det en ökning (fast med tanke på det ringa antalet texter från decenniet knappast ”statistiskt säkerställt”).

Angående min sista kategori, alltså texter vilka utger sig för att säga något allmänt om biblioteksvärldens förhållande till serierna kan bara konstateras att underlaget är för litet och för motsägelsefullt för att några slutsatser ska kunna dras utifrån det. Och mer än ett konstaterande inom denna kategori har visat sig öppet för tolkning. En viss tendens är möjligen att man oavsett egen position tenderar att se biblioteksvärlden i allmänhet som allt för mycket lutande åt den motsatta positionen.

7.2 AKTÖRSPOSITIONSANALYSEN

Det kan direkt konstateras att det finns några personer som sticker ut genom att ett flertal gånger återkommer i materialet. Det de alla har gemensamt, bortsett från ett brinnande engagemang, är att ingen av dem är bibliotekarie. Larson kan förvisso, genom sitt stora engagemang för barnkulturen och inte minst genom sitt redaktörskap för *Skolbiblioteket*, ändå göra anspråk på en fast position på biblioteksfältet. Frick och Knutsson däremot är tydliga ”utbölningar”, med stark hemmahörighet på seriefältet (båda har varit ordförande för Seriefrämjandet och de har skrivit varsin bok om serier). Sett till samtliga som skrivit om serier är det också många som saknar en erkänd plats på biblioteksfältet. De som presenteras som bibliotekarier utgör inte ens hälften, och även om fler rimligen är det eller har annan direkt anknytning till fältet så är det fortfarande långt ifrån alla.

Förutom de mest framträdande serieförsvarna Frick och Knutsson hör även Hegerfors tveklöst hemma på seriefältet, och medan Lars Peterson framförallt gjorde sig känd som seriekritiker så var han det uppenbarligen utifrån en slags innanifrånperspektiv, vilket visas av hans tillfälliga medverkan i *Bild & Bubbla*. Även Daniel von Sydow kan räknas till seriefältet, liksom Berit Greider. Kim Sjölin sägs uttryckligen ha ”intresse för serier”, men kan inte bara för den skull tillerkännas en position på fältet. Bland skribenterna är annars ett intresse för barn, deras väl och kultur, ofta återkommande. Larson, Frick, Persson och Hallberg är alla lärare, och i fråga om flera andra framgår intresset för barn eller den professionella beröringen med dessa på annat sätt. Om ganska många gäller även att de tycks befinna sig i början av sin karriär då de skriver om serier, eller så är deras text en engångshändelse. Eliasson, Fredriksson, Sjölin och Önnestam kan alla ha debuterat som seriösa skribenter i större sammanhang med serierna som tema. Skribenter med stark position på biblioteksfältet är framförallt

Larson, även om han inte befinner sig i dess centrum, och Renborg. Den senare står för en enda text. Den av de andra som tycks ha mest av en styrkeposition är Lindung, genom ställningen på BHS. Forsén förtjänar eventuellt också ett omnämnande i sammanhanget.

I fråga om könsfördelning är den på en nivå väldigt jämn. Sexton män och sjutton kvinnor ingår i den undersökta gruppen. Fast de mest aktiva är alla män, så ser man till totala antalet texter med serier i fokus är en klar majoritet skrivna av manlig hand. Fördelningen är dessutom ojämn bland seriernas uttalade försvarare i debattsituationer, där Önnestam är ensam kvinna.

I fråga om skillnader mellan olika decennier och tidskrifter är det svårt att säga så mycket med tanke på det statistiskt bristfälliga underlaget. Det mest slående är nog att skribenterna i BBL och BoK tycks ha starkare positioner på biblioteksfältet eller annat fält än skribenterna i BiS, generellt sett. Detta är dock bara att vänta med tanke på BiS karaktär av ideologiskt färgad utmanare mot etablissemang. Mer intressant är då möjligen att fler med starka fältpositioner uttalar sig om serier i den studerade periodens början än mot dess slut. Något som kan antas bero på frågans marginalisering framemot millennieskiftet.

8 SLUTSATSER

Har studiens resultat motsvarat mina förväntningar? Nej, inte riktigt. För även om kritiken mot serierna ofta varit hård och dominant (särskilt om man räknar bort recensionerna) så har det nästan alltid åtminstone funnits en acceptans av mediets potential, vilket jag inte förväntat mig. (Ett tecken på att det vanligen inte är mediet i sig man vänder sig emot, är det faktum att enstaka skämtserier med biblioteksanknytning förgyllt BBL sedan 60-talet eller tidigare.) Inte heller hade jag förväntat mig att finna så relativt stor medvetenhet om eller förståelse för seriemediet som vuxenunderhållning. Den bild som är vanlig inom serievärlden, att biblioteksvärlden i princip alltid intagit en onyanserat fördömande attityd gentemot serier i sig, finner alltså inget större stöd i min studie.

Generellt har ändå en kritisk hållning varit den dominerande i bibliotekspressen, men som redan konstaterats upphör kritiken nästan helt mot slutet av perioden, eller närmare bestämt från slutet av 80-talet. I stort sett sammanfaller det med att mer ambitiösa serier trädde in på arenan och med att många mer kontroversiella titlar för yngre läsare försvann. Någon total omsvängning i synen på serierna var det dock inte tal om. Ignorans snarare än gillande kännetecknade 90-talet, då t.ex. BiS som tidigare gett mest utrymme åt kritik, relativt sett, inte publicerade en enda text om serier. Att Strömberg 1999 fick boken *100 oumbärliga seriealbum* publicerad av Bibliotekstjänst är i sig inte ett bevis för större gillande än tidigare, även om utgivningen är något påtagligt. Det som kunde ha haft bevisvärde är om boken fått avsedd effekt på bibliotekens serieinköp, vilket jag utifrån min erfarenhet av ett flertal folkbibliotek runt om i landet i högsta grad betvivlar. Med tanke på bibliotekens påtvingade besparingar under de senaste decennierna är det ändå något slags styrkebesked från seriemediet att det inte på nytt blivit ifrågasatt. Och att det kommit dit det kommit med återopande huvudsakligen av dess potential till egenvärde ger intryck av en starkare position än om dess försvarare i högre grad återopat praktisk nytta ("lockar folk till biblioteken", osv.) då dess status varit villkorad. Dataspel kanske är bättre på att locka nya grupper till biblioteken?

Ska man se förändringen i Bourdieus termer så har seriemediet sedan 80-talets mitt vunnit en relativt säker men undanskymd position i biblioteksfältets utkant. Detta utan att knyta till sig några större mängder kulturellt kapital. De tillfällen i studien där serierna kopplas ihop med den legitima kulturen är som konstaterats inte särskilt många. Desto fler gånger har serier kopplats till "skräpkultur" o.dyl. Inte heller har många av mediets försvarare haft en central position på biblioteksfältet som kunnat "färga av sig" på detta. Tvärtom har ju dess försvarare påfallande ofta, särskilt de mest ivriga, primärt hört hemma på andra fält. Det har inte som i fallet med kultursidornas poststrukturalismdebatt i början av 80-talet funnits någon Tobias Berggren som utifrån en mycket central position trätt fram och välkomnat det nya.³⁸⁷ Å andra sidan har inte heller seriemotståndarna, sånär som på Larson, haft några tunga namn. Vilket verkar bekräfta Broady och Palmes tes att gränsstrider mest förs mellan aktörer med lågt fältspecifikt kapital.

Men vilka krafter är det som har rört sig under ytan och styrt seriemediets status i bibliotekspressen? Grundläggande för att förstå detta anser jag vara tanken om fältinteraktion. Biblioteksvärlden är som konstaterats av nödvändighet nära knuten till åtminstone kulturens och politikens fält, och som studien visar har även seriefältets aktörer gjort anspråk på att få agera där. Inte utan framgång uppenbarligen. Vilket av

³⁸⁷ Broady och Palme, s. 357f.

dessa fält som haft störst inflytande är dock inte helt klart vid första anblicken. Att från seriefältet åtminstone det långvariga engagemanget hos Knutsson och Frick hjälpt seriemediet är mycket troligt. Samtidigt har en allmän utveckling inom kulturvärlden, vilken även avspeglat sig i politiken, haft såväl positiv som negativ påverkan. Det sena 60-talets och 70-talets ideologisering av kulturen gjorde serierna känsliga för den ideologiska kritik jag påvisat som den dominerande, och kanske inte minst för den något abstrakta men ofta återkommande anklagelsen om "kommersialism". Att en mycket stor del av serierna på marknaden var amerikanska, om än inte de albumserier som biblioteken kunde tänkas vilja köpa in, gjorde möjligen sitt till för att misskreditera mediet i ögonen på en generation för vilken kampen mot USA:s engagemang i Vietnam var central. Dessutom var ju trenden i periodens början mot en allt större tonvikt på realism även inom barnkulturen. Samtidigt gjorde dock brottet med den traditionella finkulturen att dörren öppnades på glänt för acceptans av tidigare nedvärderade genrer och former. Internt på biblioteksområdet började man allt mer inrikta sig mot allmänskulturell verksamhet. Under senare delen av undersökt period har "populärkulturen" stärkt sin ställning generellt, samtidigt som vi fått en allt mindre värdecentrerad kulturpolitik. Den allmänna utvecklingen inom kulturens område har med andra ord *på det hela taget* varit gynnsam för seriemediet, vilket nog i slutänden måste antas vara den stora förklaringen till att det blivit accepterat.

Biblioteksområdet i sig framstår dock på det hela taget som i debatten relativt passivt. Som min studie också visar kommer ju många av de som agerat i seriefrågan från andra fält, de bara gästspelar där, och denna bild är möjligen del av ett generellt mönster. Tidigare har Författarförbundet, som konstaterats, mer än bibliotekarierna själva trätt fram till försvar av fria boklån då dessa upplevts vara hotade.

Förklarar då påverkan från litteratur-, politik- och seriefälten ensamt synen på serierna? Nej. Under arbetets gång har jag ofta funnit skäl att hypotisera ett särskilt "barnskyddsfält". Något jag inte är säker på att man kan konstruera utifrån Bourdieus formella kriterier, men som det ändå är värdefullt att räkna med som "fält" i en lösare mening. Vad jag vill ha fram är helt enkelt att omsorg om det uppväxande släktet spelat en stor roll i diskussionen om serierna. Det är för att skydda barnen från att växa upp till kriminella eller läsare av "halvpornografiska herrtidningar, kolorerad veckopress och kioskdeckare" som många ställer sig skeptiska till dem. De blir därigenom också en gemensam angelägenhet för både bibliotekarier och lärare. Kanske är det rent av korrekt att se mycket av diskussionen om serierna som inte alls utspelande sig på biblioteksområdet, utan snarare på detta "barnskyddsfält"? Även om forum för diskussionen (delvis) är bibliotekspressen. Det förklarar i sådana fall varför serier vilka om inte annat så genom sitt format rimligen inte var biblioteksaktuella ändå dyker upp i mitt material, och inte bara i *Barn och Kultur* där det kunde vara väntat. Fast om bibliotekens grundläggande syfte är att fostra och bilda goda samhällsmedborgare är detta egentligen helt i linje med uppdraget. (Notera förresten undertiteln på *Seriehjältarnas vara eller inte vara...*, vilken är: *Sex inlägg om serier i skolor och bibliotek!*)

Ser man seriefrågan ur detta perspektiv, motståndet fram till 80-talet som en kamp för att skydda barnen från negativ påverkan, blir 90-talets acceptans ytterligare förklarad. För som konstaterats hade seriemarknaden gått kraftigt tillbaks vid detta decenniums början och vuxenseriernas andel i förhållande till barn- och ungdomsseriernas ökat. Videovåld och dataspel har dessutom tillkommit som "hot" mot de unga. Kultur för vuxna kan sedan givetvis fortfarande ses som skadlig, men att skydda barn ses otvivelaktligen som betydligt mer angeläget än att skydda myndiga vuxna. Jag tror

dessutom att då serier allt mer kommit att förknippas med vuxna har de lättare förknippats med konstnärliga ambitioner, vilka man som regel nog inte på samma sätt söker i barnkulturen. Och samtidigt har det enligt min uppfattning funnits en faktisk kvalitetshöjning, om än en sedan länge påbörjad sådan. Liksom för all del en minskande ”kommersialism” i seriebranschen kan antas ha spelat in, för som Bourdieu påpekat finns traditionellt en motsättning mellan kulturell status och ekonomisk vinst.

Utifrån det omfattande material jag sammanställt är det helt säkert möjligt att dra många fler slutsatser än de som har dragits, och att därutöver ägna sig åt mer fria spekulationer. Med ovanstående anser jag mig dock ha fullgott besvarat de frågeställningar som jag ställde upp i början av uppsatsarbetet. De nya frågor som kan ha väckts av studien överlåter jag med varm hand åt framtidens uppsatsskribenter att ta sig an.

9 SAMMANFATTNING

Det grundläggande syftet med denna uppsats har varit att utforska hur man inom biblioteksvärlden sett på seriemediet från 60-talet, då serier började ges ut i albumform, och fram till millennieskiftet. Någon direkt kunskap om detta går dock inte att nå så här i efterhand, varför uppsatsen istället fokuserat på vilken bild av seriemediet som förmedlats i bibliotekspressen under berörd period. Även några mindre skrifter tillkomna inom eller riktade till biblioteksvärlden har tagits med i studien.

Har bilden av seriemediet genomgått någon förändring, och i sådana fall hur ser denna förändring ut? Har det förekommit stridigheter i frågan? Vad har kritiken resp. försvaret riktat in sig på? Vilka faktorer kan man anta ligger bakom bilden av seriemediets status, och eventuella förändringar av denna?

Som varande en fråga om värdering och behandlingen av ett "nytt" medium är detta rimligen intressant att forska kring även utanför serieentusiasternas skara. Men det har också en särskild relevans ur det utpräglade serieperspektivet, därigenom att det i serievärlden finns en mycket utbredd uppfattning att biblioteken åtminstone fram till nyligen varit utpräglat seriefientliga.

Teoretiskt utgår uppsatsen från Bourdieus teorier om fält och smakdistinktioner. Grunden för denne är tanken att den sociala interaktionen sker på en rad avgränsade fält där olika aktörer strider om de bästa positionerna, och inom de kulturella fälten om vad som ska anses vara god smak. Frågan om acceptans för en uttrycksform är för Bourdieu alltså inte en fråga om naturlig utveckling till följd av något slags inneboende egenskaper hos denna, utan en fråga om socialt spel. Centralt är begreppet *kulturellt kapital*, vilket enkelt uttryckt kan sägas vara det som ger en aktör, ett verk eller en uttrycksform status på kulturens område. Det måste här dessutom betonas att de olika fälten inte existerar helt fristående från varandra, utan att olika typer av homologier och interaktioner dem emellan ofta förekommer.

Metoden som står i centrum är en innehållsanalys, vilket i detta fall innebär att jag gått igenom alla årgångar av tidskrifterna *Biblioteksbladet*, *Bibliotek i samhälle*, samt *Skolbiblioteket/Barn och kultur* från berörd period och noterat information om de texter som helt eller delvis behandlar serier. Deras inställning, berörd målgrupp, typ av kritik eller beröm, o.s.v. Innehållsanalysen har sedan kompletterats med en analys av aktörspositioner, alltså av vilka positioner på biblioteksområdet som innehas av de som skriver om seriemediet. Utifrån teorin är detta en mycket viktig fråga. Presentationer i tidskrifterna och sökningar i databaser har använts för att skapa en så klar bild som möjligt.

Vad studien resulterat i är en mer komplex bild än den förväntade. De seriekritiska texterna har förvisso varit fler än de positiva, men skribenterna här är vanligen mer kritiska mot seriernas innehåll än mot själva formen och inte sällan ser de i alla fall en potential till något gott i seriemediet. De seriepositiva skribenterna å sin sida verkar se serierna som en konstform med egenvärde i betydligt högre grad än ett medel för att locka nya låntagare eller ett stöd för de lässvaga. Och medan mer än en tredjedel av texterna kan ses som hypotesdrivande är de direkta debatterna försvinnande få. En tydlig utveckling i det kronologiska perspektivet är dock att intresset för serierna markant avtar från slutet av 80-talet. De tycks bli mer accepterade, till priset av att de samtidigt blir mer ointressanta.

I fråga om aktörspositioner visar studien att de flesta som skrivit om serier gjort det utifrån en position i utkanten av biblioteksfältet, eller enbart gästades detta. Liksom att några få entusiaster står för en mycket stor del av det totala textantalet.

Avslutningsvis konstateras att utvecklingen tycks ha varit i hög grad beroende av förhållanden på andra fält än just biblioteksfältet. Att utvecklingen mot större acceptans av seriemediet gynnats av det som skett på såväl det politiska fältet som mer allmänna tendenser inom kulturvärlden. Tanken framkastas också att frågan om serierna i bibliotekspressen handlat mindre om kulturvärdering än om vad som är bra för barnen och ungdomarna. Motståndet mot serierna kan alltså ses som en kamp för att skydda det uppväxande släktet från (påstått) negativ påverkan.

KÄLLFÖRTECKNING

BÖCKER

Atterbom, Daniel (1989). "EC. Världens bästa serieförlag". Ingår i Atterbom, Daniel, red. *Bild & Bubblas stora seriebok*. Stockholm: Hammarström & Åberg, i samarbete med Seriefrämjandet och Satellitförlaget. S. 53-60.

Barnbokens ställning – inom biblioteksväsendet och inom barnomsorgen (1996). Stockholm: Statens kulturråd. (Rapport från Statens kulturråd 1996:1).

Bergström, Göran och Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Bibliotekslag: SFS 1996:1596 (1996). Stockholm: Fritzes.

Blackbeard, Bill och Crain, Dale (1995). *The Comic Strip Century: Celebrating 100 Years of an American Art Form, I*. New York: Kitchen Sink Press.

Boken i tiden: Betänkande från utredningen om boken och kulturtidskriften (1997). Stockholm: Fritze. (SOU 1997:141).

Bourdieu, Pierre (1986). *Distinction. A social Critique of the Judgement of Taste*. New York och London: Routledge.

Bourdieu, Pierre (1997). "Men vem har skapat skaparna?". Ingår i Furuland, Lars och Svedjedal, Johan, red. *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S. 132-144.

Broadly, Donald (1989). *Kapital, habitus, fält: Några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi*. Stockholm: Universitets- och högskoleämberget. (Arbetsrapport 1989:2).

Broadly, Donald och Palme, Mikael (1997). "Inträdet". Ingår i Furuland, Lars och Svedjedal, Johan, red. *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S. 356-373.

Bryder, Tom (1985). *Innehållsanalys som idé och metod*. Åbo: Åbo Akademi.

Byrman, Gunilla (1995). "Nyheter på undantag – notiser 1894 och 1994". Ingår i Holmberg, Claes-Göran och Svensson, Jan, red. *Medietexter och medietolkningar*. Nora: Bokförlaget Nya doxa. S. 135-162.

Callewaert, Staf (1999). "Pierre Bourdieu". Ingår i Andersen, Heine och Kaspersen, Lars Bo, red. *Klassisk och modern samhällsteori*. Lund: Studentlitteratur. S. 363-383.

Camille, Michael (1996). *Gothic Art. Glorious Visions*. New York: Prentice Hall.

Carlsson, Ulla (2005). *Våld och pornografi i medierna: Åsikter om medievåldets och pornografins påverkan på unga människor*. Göteborg: Nordicom.

Chiba, Satomi och Loveday, Leo (1986). "Aspects of the Development Toward a Visual Culture in Respect of Comics: Japan". Ingår i Silbermann, Alphons och Dyroff, H.-D., red. *Comics and Visual Culture*. München: K.G. Sauer. S. 158-184.

Clason, Anders (1982). "Förord". Ingår i Skoglund, Lena *m.fl.*, *Passa upp, passa, passa vidare...? : Handbok för barnbibliotek*. Stockholm: Statens kulturråd. S. 5.

Dorfman, Ariel och Mattelart, Armand (1977). *Konsten att läsa Kalle Anka - Om imperialistisk ideologi i Disneyserierna*. Stockholm: Unga filosofers förlag.

Eco, Umberto (2001) "Fyra sätt att tala om tecknade serier". Ingår i Hegerfors, Sture och Åberg, Lasse, red. *Whaam! Seriernas språk*. Göteborg: Göteborgs stadsmuseum. S. 81-88.

Dierick, Charles och Lefèvre, Pascal (1998). "Introduction", i Dierick, Charles och Lefèvre, Pascal, red. *Forging a New Medium: The Comic Strip in the Nineteenth Century*. Bryssel: VUB University Press. S. 11-23.

Forsén, Ulla (1982). "Seriehjältarnas intåg på biblioteken". Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara...: Sex inlägg om serier i skolor och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt, 16). S. 69-88.

Forser, Thomas (2002). *Kritik av kritiken*. Gråbo: Anthropos.

Giselsson, Adina (1998). *Debatten som vägrade dö. Om folkbibliotekens inköp av skönlitteratur*. Borås: Bibliotekshögskolan. (BHS-magister 1998:81).

Gopnik, Adam och Varnedoe, Kirk (1990). *High & Low: Modern Art & Popular Culture*. New York: Museum of Modern Art.

Groensteen, Thierry (2000). "Why are Comics Still in Search of Cultural Legitimization?". Ingår i Christiansen, Hans-Christian och Magnussen, Anne, red. *Comics & Culture. Analytical and Theoretical Approaches*. Köpenhamn: Museum Tusulanum Press. S. 29-42.

Hallberg, Dag (1983). "Inledning". Ingår i Hallberg, Dag, red. *Skönlitteratur på bibliotek. Rapporter från Folkbiblioteksutredningen om inköp, lån och läsning*. Stockholm: Liber Förlag. S. 9-18.

Halvarson, Gunilla (2002). *Kritiker debatterar. En undersökning av litteraturkritikens debatter i Sverige under 1980- och 1990-talen*. Borås: Bibliotekshögskolan. (BHS-magister 2002:54)

Hegerfors, Sture och Åberg, Lasse (1996). *Comics: Serierna 100 år*. Lidingö: Millesgården.

Hesse-Quack, Otto (1973). "Seriens sociala och sociologiska roll". Ingår i Hegerfors, Sture och Nehlmark, Stellan, red. *Seriöst om serier*. Stockholm: Almqvist & Wiksell. S. 127-141.

Holmberg, Olle, Malmgren, Gun och Malmgren, Lars-Göran (1983). "Liv och läsare". Ingår i Hallberg, Dag, red. *Skönlitteratur på bibliotek. Rapporter från*

- folkbiblioteksutredningen om inköp, lån och läsning*. Stockholm: Liber Förlag. S. 145-268.
- Johansson, Emma och Wålfors, Isabelle (2004). *Tecknade serier i bokhyllan: En studie i hantering och förvaring av tecknade serier på svenska folkbibliotek*. Borås: Bibliotekshögskolan. (BHS-magister, 2004:104).
- Johansson, Sara (2006). *Tecknade serier och film på svenska bibliotek, i dagspress och inom akademien - en jämförande studie*. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för ABM. (Uppsatser inom biblioteks- och informationsvetenskap, nr. 281).
- Knutsson, Magnus (1987). "Seriemagasinet mot barnboken. En moralpanik ur kultursociologiskt perspektiv.". Ingår i Carlsson, Ulla, red. *Forskning om populärkultur*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. (Nordicom-Nytt / Sverige 1-2 1987). S. 137-145.
- Krippendorff, Klaus (2004). *Content Analysis: An introduction to its methodology*. Thousand Oaks, London och New Delhi: Sage Publications.
- Kåreland, Lena (1994). *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur och kultur.
- Landergren, Annika (1990). *Seriealbum för vuxna. Utgivningen på ett förlag, bibliotekstjänsts recensioner och bibliotekens inköp*. Borås: Bibliotekshögskolan. (Specialarbete vid BHS 1990:68e).
- Lindung, Yngve (1983). "Utgivning av skönlitteratur för vuxna och folkbibliotekens inköp juli 1977-juni 1979". Ingår i Hallberg, Dag red. *Skönlitteratur på bibliotek. Rapporter från Folkbiblioteksutredningen om inköp, lån och läsning*. Stockholm: LiberFörlag. S. 19-84.
- Lundgren, Lena (2001). "Barnen". Ingår i Ristarp, Jan och Andersson, Lars G. *Mitt i byn!: Om det moderna folkbibliotekets framväxt*. Lund: Bibliotekstjänst. S. 64-81.
- McCloud, Scott (1995). *Serier. Den osynliga konsten*. Stockholm: Medusa.
- McCloud, Scott (2000). *Reinventing Comics*. New York: HarperCollins.
- Miegel, Fredrik och Johansson, Thomas (2002). *Kultursociologi*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, Sven (1999). *Kulturens vägar: Kultur och kulturpolitik i Sverige*. Malmö: Polyvalent.
- Näslund, Maja Lisa (1975). "Sambindningen och triviallitteratur för barn". BBL, nr. 17, s. 314-316.
- Peterson, Lars (1976). *Seriernas värld*. Stockholm: Gidlunds.
- Peterson, Lars (1984). *Seriealbum på myternas marknad*. Stockholm: LiberFörlag.

Platen, Magnus von (1997). "Romanföraktet: En genres väg till prestige". Ingår i Furuland, Lars och Svedjedal, Johan red. *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. S. 492-505.

Reimerthi, Claes (2001). "Svensk förlagshistoria". Ingår i Hegerfors, Sture och Åberg, Lasse red. *Whaam! Seriernas språk*. Göteborg: Göteborgs stadsmuseum. S. 25-31.

Ristarp, Jan och Andersson, Lars G. (2001). *Mitt i byn!: Om det moderna folkbibliotekets framväxt*. Lund: Bibliotekstjänst.

Sabin, Roger (1993). *Adult Comics. An Introduction*. London och New York: Routledge.

Sabin, Roger (2001). *Comics, Comix & Graphic Novels: A History of Comic Art*. 2:a uppl. London: Phaidon.

Sellgrad, Rolf (1973). "Från helgonlegend till tjuvpojkestreck". Ingår i Hegerfors, Sture och Nehlmark, Stellan red. *Seriöst om serier*. Stockholm: Almqvist & Wiksell. S. 13-22.

Seriekatalogen 1996/1997 (1996). Stockholm: Alvglans förlag.

Stenberg, Catharina (2001). *Litteraturpolitik och bibliotek: En kulturpolitisk analys av bibliotekens litteraturförvärv speglad i litteraturutredningen L68 och folkbiblioteksutredningen FB80*. Borås: Valfrid. (Skrifter från Valfrid: 23).

Stenflo, Barbro (1999). "Serier på bibliotek". Ingår i Strömberg, Fredrik, *100 oundärliga seriealbum* Lund: Bibliotekstjänst. S. 11-22.

Strömberg, Fredrik (1999). *100 oundärliga seriealbum*. Lund: Bibliotekstjänst.

Strömberg, Fredrik (2003). *Swedish Comics History*. u.o.: Seriefrämjandet.

Svanbrink, Lina (2002). *Sekvenskonst eller skräp?: Bibliotekariers inställning till tecknade serier för vuxna på Malmös och Lunds stadsbibliotek*. Lund: Lunds universitet: Biblioteks- och informationsvetenskap. (BIVIL's skriftserie 2002:24, magisteruppsats i biblioteks och informationsvetenskap vid Lunds universitet).

Söderberg, Johan (1998). *Tecknade serier och bibliotek: En studie i hur tecknade serier behandlas på folkbibliotek med utgångspunkt i Göteborgs stadsbiblioteks seriesatsning*. Umeå: Umeå universitet. (Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap).

Thygesen, Erik (1973). "Seriernas teckenspråk". Ingår i Hegerfors, Sture och Nehlmark, Stellan red. *Seriöst om serier*. Stockholm: Almqvist & Wiksell. S. 73-96.

Wigand, Rolf T. (1986). "Toward a More Visual Culture Through Comics". Ingår i Silbermann, Alphons och Dyroff, H.-D. red. *Comics and Visual Culture*. München: K.G. Sauer. S. 28-61.

FRÅN TIDSKRIFTER

Grafton, Anthony (2001). "Lost New York". *The New York Review of Books*, nr. 18, s. 26-28.

Melin, Mårten (2004). Ledare. *Serum*, nr. 4, s. 3.

Näslund, Maja Lisa (1975). "Sambindningen och triviallitteratur för barn" *Biblioteksbladet*, nr. 17, s. 314.

ELEKTRONISKA KÄLLOR

De kulturpolitiska målen.

http://www.kulturradet.se/templates/KR_Page.aspx?id=777&epslanguage=SV
[2007-05-02]

NE.se, uppslagsord: Schröder, Horst [2006-12-20].

MATERIAL ANVÄNT I INNEHÅLLSANALYSEN

(För enkelhetens skull har jag i det följande tagit mig friheten att använda samma förkortningar av tidskrifterna som i studien. BBL = *Biblioteksbladet*. SB = *Skolbiblioteket*. BoK = *Barn och kultur*. BiS = *Bibliotek i samhälle*.)

Andersson, Kristina (1995). "Har biblioteken glömt ungdomarna?". BBL, nr. 2, s. 49.

Auraldsson, Kerstin (1986). "Ta av dig skorna! Besök på BUNKO i Japan". BoK, nr. 6, s. 148-149.

Bark, Carina m.fl. (1976). "Skiftingehus bibliotek". BiS, nr. 33-34, s. 22-26.

"Barn och våld – Rädda Barnens upplysningsskampanj" (1976). BoK, nr. 2, s. 22-23.

Bergfeldt, Birgitta (1972). "Tips om Tintin". BBL, nr. 6, s. 190.

Blomberg, Barbro (1990). "Ungdomstidskrifter!". BoK, nr. 3, s. 16-17.

Bonnier, Ulla (1982). "Vi tittar men läser inte". Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara...: Sex inlägg om serier i skolor och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt, 16). S. 89-98.

Dreborg, Britta (1983). "Vad kan vi erbjuda för alternativ till 'Utan trosor i Tyrolen'". BBL, nr. 3, s. 51.

Edelfeldt, Inger (1982). "Förmyndartänkande". BoK, nr. 1, s.7.

Edlund-Wester, Elisabet (1978). "Att tillvarata barnens intressen". Ingår i *Att välja är politik: En debattbok om bibliotekens medieväl*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt 9). S. 29-45.

- Eide-Jensen, Inger (1982). "Försvara ordet!". BBL, nr. 11, s. 199.
- Eliasson, Roland (1977). "Fångar i seriernas värld". BiS, nr. 5-6, s. 35-36.
- Eliasson, Roland (1979). "Jag såg inte berget fastän det reste sig framför mig?". BiS, nr. 1-2, s. 43-45.
- Eliasson, Roland (1992). "Det kulørte bibliotek i Köpenhamn". BBL, nr. 2, s. 51.
- Elmers, Brita (1994). "'Böckerna hoppade ut från hyllorna och sög med sig alla besökarna'". BoK, nr. 6, s. 119.
- "Enfald eller mångfald?" (1983). BBL, nr. 3, s. 58-59.
- Engdal, Britt, *m.fl.*, (1983). "Visst behöver barn bilder – men också massor av ord!". BBL, nr. 10, s. 221.
- "En samnordisk serietidning" (1980). BoK, nr. 1, s. 3.
- Ericson, Stig (1968). "De konsumentriktiga serietidningarna". SB, nr. 6, s. 244-245.
- Eriksson, Helena och Peterson, Ulla-Britt (1981). "Barn och serier". BBL, nr. 12, s. 236-238.
- Forsén, Ulla (1982). "Seriehjältarnas intåg på biblioteken". Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara...: Sex inlägg om serier i skolor och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt, 16). S. 69-88.
- Forsman, Birgitta (1972). "Vi ska ösa båten". BiS, nr. 17, s. 38-43.
- Fredriksson, Inger (1971). "Inger Fredriksson presenterar en serieutställning". BiS, nr. 11, s. 54.
- Frick, Erling (1979). "Om tecknade serier". BBL, nr. 7, s. 142.
- Frick, Erling (1975). "En granskning av serier". BoK, nr. 4, s. 102.
- Frick, Erling (1975). "Snäll och annorlunda serie". BoK, nr. 6, s. 151.
- Frick, Erling (1977). "Historiska sanningar i ny indianserie". BoK, nr. 5, s. 127.
- Frick, Erling (1978). "Kan serier skapa förståelse?". BoK, nr. 6, s. 142.
- Frick, Erling (1978). "Shakespeare i serieform". BoK, nr. 6, s. 142.
- Frick, Erling (1979). "Sibyllina och våldet". BoK, nr. 1, s. 16.
- Frick, Erling (1979). "Pratbubblemakarna presenteras". BoK, nr. 1, s. 15.
- Frick, Erling (1979). "Serier och texter – dags att bygga bryggor". BoK, nr. 5, s. 106.
- Frick, Erling (1980). "Nyansera synen på våld i serier!". BoK, nr. 6, s. 141-142.
- Frick, Erling (1981). "Om bedömning av seriealbum". BBL, nr. 3, s. 61.
- Frick, Erling (1981). "Skämtserier". BoK, nr. 2, s. 37-39.
- Frick, Erling (1981). "Jan Lööfs samlade serieproduktion – nästan". BoK, nr. 4, s. 95.
- Frick, Erling (1981). "Åshöjden i serieform". BoK, nr. 5, s. 114.
- Frick, Erling (1982). "Serieköp i svängremstider". BoK, nr. 1, s. 14-15.
- Frick, Erling (1982). "Att vara hemma i serierutorna". BoK, nr. 3, s. 56-58.
- Frick, Erling (1982). "Hur en serie kommer till: Janne Lundström och Johan Wilde". Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara...: Sex inlägg om serier i skolor och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt, 16). S. 57-68.

- Frick, Erling (1983). ”Tecknade serier bör finnas både i skolan och på biblioteket”. BBL, nr. 14, s. 284.
- Greider, Berit (1996). ”Seriernas guldålder är över”. BBL, nr. 6-7, s. 170-171.
- ”Gör något åt serietidningarna!” (1977). BoK, nr. 6, s. 132.
- Hallberg, Eva (1982). ”Hur kan man arbeta med serier i skolan”. Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara...: Sex inlägg om serier i skolor och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt, 16). S. 99-111.
- Hamfors, Stig (1964). ”Varför skall min son läsa böcker?”. SB, nr. 2, s. 56-58.
- Hegerfors, Sture (1968). ”Barnbokskritikern och seriemagasinen”. SB, nr. 6, s. 240-241.
- Holmberg, Olle (1984). ”Varför är populärlitteraturen populär?”. Ingår i *Skräplitteratur för barn och tonåringar?*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt 18). S. 119-141.
- Isaksson, Britt (1982). ”Bilder och ord”. Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara...: Sex inlägg om serier i skolor och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt, 16). S. 33-56.
- Isaksson, Britt (1984). ”Barn, TV, video och böcker”. Ingår i *Skräplitteratur för barn och tonåringar?*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt 18). S. 143-156.
- Johannesson, Lena (1983). ”Bildningssyn och bildkultur: om folkrörelsernas bildkultur”. BiS, nr. 1-2, s. 81-88.
- Johnsson, Yngve (1978). ”Många av mina bästa vänner läser serier”. BiS, nr. 3, s. 64-65.
- JOJO (1964). ”Smutsiga, snokande råttor” + ”En stor fråga”. BBL, nr. 9-10, s. 595.
- ”Kalle Anka är bra” (1977). BoK, nr. 6, s. 132.
- ”Konsten att läsa Kalle Anka” (1978). BiS, nr. 3, s. 66-67.
- Knutsson, Magnus (1975). ”En okulturell och negativ redaktör”. BoK, nr. 6, s. 150.
- Knutsson, Magnus (1977). ”Seriernas syn”. BoK, nr. 3, s. 76.
- Knutsson, Magnus (1983). ”Skall biblioteken överlämnas helt åt de ’kommersiella krafterna’?”. BBL, nr. 9, s. 200-201.
- Knutsson, Magnus (1983). ”Barn skall få läsa både böcker och serier”. BBL, nr. 14, s. 284.
- Kullman, Harry (1971). ”Barn, litteratur och spänning”. BoK, nr. 5, s. 131-133.
- Larson, Lorentz (1961). ”Censur eller positivt arbete?”. SB, nr. 1, s. 10-13.
- Larson, Lorentz (1961). ”Skräck- och krigsserier”. SB, nr. 3, s. 101-102.
- Larson, Lorentz (1961). ”Försök till bättre serier”. SB, nr. 3, s. 102.
- Larson, Lorentz (1961). ”Seriemagasin – examensarbete”. SB, nr. 3, s. 103.
- Larson, Lorentz (1961). ”Stenar istället för bröd”. SB, nr. 4, s. 162.
- Larson, Lorentz (1961). ”Barn och böcker i ny upplaga”. SB, nr. 5, s. 195-198.
- Larson, Lorentz (1962). [rec. av Tove Janssons *Muminrollet 6*]. SB, nr. 6, s. 226.

- Larson, Lorentz (1968). "Om barntidningar och seriemagasin". SB, nr. 6, s. 118-122.
- Larson, Lorentz (1970). [recension av *Plan 714 till Sydney, Tintin i Tibet och Månen tur och retur*]. BoK, nr. 2, s. 90.
- Larson, Lorentz (1970). "Det ångrar jag". BoK, nr. 5, s. 197.
- Larson, Lorentz (1975). "Shakespeare i serieform". BoK, nr. 1, s. 12.
- Larson, Lorentz (1975). "Försök till bättre serier". BoK, nr. 3, s. 83-84.
- Larson, Lorentz (1975). "Ett svar". BoK, nr. 6, s. 150-151.
- Lange, Peter (1986). "Röda rummet som tecknad serie". BBL, nr. 11-12, s. 349.
- Liedholm, Gudrun och Emanuelsson, Kerstin (1975). "Försök att stimulera till ökad litteraturläsning bland högstadielärover vid Heleneholmskolan i Malmö". Ingår i *Ska vi ge barnen skräplitteratur?*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt 3). S. 75-86.
- Lindstam, Birgitta (1983). "Tomten i bilderboken". BoK, nr. 6, s. 130-135.
- Lindung, Yngve (1987). "Komiska äventyrs-serier i topp bland barn och ungdomar". BBL, nr. 11-12, s. 330-332.
- "LO vill utmana Dragos m.fl." (1978). BoK, nr. 1, s. 3.
- Lundin, Bo (1969). [recensioner av *Tintin*-albumen *Det hemliga vapnet*, *Solens tempel* och *Den svarta ön*]. BBL, nr. 2-3, s. 274.
- Lundin, Bo (1969). [recension av *Tintin*-albumet *De sju kristallkulorna*]. BBL, nr. 5, s. 505.
- Lövgren, Carl-Agnar (1974). "Lorentz Larson intervjuas". BoK, nr. 4, s. 91-94.
- Mählqvist, Stefan (1980). "Bra, bättre, sämst – om kritiken av triviallitteraturen". Ingår i *Skräplitteratur för barn: Analys – angrepp – alternativ*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt 13). S. 109-125.
- Möllerström, Sten (1968). "Barntidningar för barnens bästa?". SB, nr. 6, s. 225-227.
- Möllerström, Sten (1975). "Reklambroschyrer för litteratur". BoK, nr. 1, s. 12.
- Nilsson, Jan (1980). "Till skolan kommer alla barn". Ingår i *Skräplitteratur för barn: Analys – angrepp – alternativ*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt 13). S. 91-108.
- Nilsson, Jan (1981). "Vi offrar våra ungar på valfrihetens altare". BiS, nr. 2, s. 36-41.
- Nilsson, Ulf (1983). "Gästtyckaren". BoK, nr. 2, s. 27.
- Nilsson, Ulf (1984). "Barn far illa av skräpkultur". Ingår i *Skräplitteratur för barn och tonåringar?*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt 18). S. 9-17.
- Nydahl, Thomas (1986). "Kulturlivet i Tollarp". BBL, nr. 11-12, s. 312-314.
- Näslund, Maja Lisa (1975). "Sambindningen och triviallitteratur för barn". BBL, nr. 17, s. 314-316.
- Persson, Irma (1971). "Rasmus Nalle". BoK, nr. 3, s. 95.

- Peterson, Lars (1982). "Marknaden, suget och guldkornen – om serier som surrogat". Ingår i *Seriehjältarnas vara eller inte vara...: Sex inlägg om serier i skolor och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt, 16). S. 7-32.
- "Prioritera om till barnens fördel – repliker ur en paneldebatt om barnkulturen" (1975). BBL, nr. 12, s. 219-222.
- Rabe, Anina (1997). "Serieteket firar ettårsjubileum". BBL, nr. 7, s. 19.
- Renborg, Greta (1967). [recension av Sture Hegerfors *Svisch! Pow! Sock! Seriernas fantastiska värld*]. BBL, nr. 3-4, s. 352.
- SB nr. 2/1969. Utan titel. S. 115-117. [Konstnärer har fått svara skriftligt på frågan om huruvida de skulle kunna tänka sig att skapa serier].
- "Serier på universitetsnivå" (1975). BoK, nr. 6, s. 132.
- Siberg, Birgith (1980). "Att köpa grisen i säcken". BBL, nr. 13, s. 256.
- Sjölin, Kim (1976). "Sifo om serier". BoK, nr. 5, s. 135-136.
- Sjölin, Kim (1977). "Ett genombrottsår". BoK, nr. 2, s. 56.
- Sjölin, Kim (1977). "Mästare i skymundan". BoK, nr. 5, s. 127.
- Sjölin, Kim (1977). "Krigsserier på väg bort – trodde man...". BoK, nr. 6, s. 136-137.
- Sjölin, Kim (1978). "Prins Modig & Tapper". BoK, nr. 3, s. 64.
- Sjölin, Kim (1978). "Solidaritet i sjumila-skogen". BoK, nr. 3, s. 64.
- Skog, Eva (1978). "Bild & Bubbla". BiS, nr. 3, s. 67.
- Skog, Eva (1978). "Tre bokcaféer i Örebro". BiS, nr. 3, s. 42-46.
- Skoglund, Lena *m.fl.* (1982). *Passa upp, passa, passa vidare...? : Handbok för barnbibliotek*, Stockholm: Statens kulturråd.
- Strömblad, Helena (1988). "Farliga bilder eller moralpanik?". BBL, nr. 7, s. 180-181.
- Strömblad, Helena (1988). "Monthly-Python-humor [sic!] för serieläsare". BBL, nr. 7, s. 181.
- Stålarp, Barbro (1983). "Vi måste ta ställning till serierna!". BBL, nr. 3, s. 57.
- von Sydow, Daniel (1983). "Inget nytt i seriedebatten". BoK, nr. 3, s. 64-65.
- Söderberg, Bo (1970). "Bildupplevelser i skolan". BoK, nr. 5, s. 220-222.
- "Thud blir Bild och Bubbla" (1977). BoK, nr. 6, s. 132.
- "Tintin" (1971). BoK, nr. 6, s. 158.
- "Tintin 50 år" (1980). BoK, nr. 1, s. 3.
- Toijer-Nilsson, Ying (1972). "Söndagsskoletidningar i stöpsleven". BoK, nr. 6, s. 188-192.
- Toijer-Nilsson, Ying (1973). "Att läsa för att uppleva". BoK, nr. 1, s. 9-12.

Ullander, Kerstin (1977). ”Barnbiblioteket – värt att satsa på”. Ingår i *Barnbiblioteket – en resurs*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt 6). S. 23-37.

”Urhunden’ till Pirinen och Spiegelman” (1988). BBL, nr. 7, s. 181-182.

”Urhunden 1991” (1991). BoK, nr. 1, s. 20.

Wennerlund, Staffan (1983). ”Tack och lov vi slipper dessa serier i Sverige!”. BBL, nr. 5, s. 109-110.

Wennerlund, Staffan (1986). ”Tecknade serier på bok och bibliotek 86”. BBL, nr. 14, s. 434-435.

Wennerlund, Staffan (1989). ”Årets serieutgivning – brist på nyskapande”. BoK, nr. 6, s. 140-142.

Werkmäster, Barbro (1987). ”Bilder i barnböcker: om bildanalys”. Ingår i *Skräplitteratur för barn och tonåringar? : 1. Barnböcker*. Lund: Bibliotekstjänst. (Biblioteksdebatt 20). S. 73-90.

Wernström, Sven (1988). ”Det är ett mandomsprov att tåla se den”. BoK, nr. 6, s. 124-128.

Widerberg, Siv (1968). ”Den förbisedda läsekretsreserven”. SB nr. 6, s. 250-252.

Wingborg, Olle (1960). [recensioner av *Tintin*-albumen *Kung Ottokars spira* och *Den mystiska stjärnan*]. BBL nr. 6, s. 886-887.

Wingborg, Olle (1962). [recension av *Tintin*-albumet *Enhörningens hemlighet*]. BBL nr. 1, s. 76-77.

Wingborg, Olle (1963). [recension av *Tintin*-albumet *Rackham den Rödes skatt*]. BBL nr. 3, s. 235.

Önnestam, Mona (1983). ”Bedöm serier på samma sätt som böcker”. BBL, nr. 14, s. 285.

Ørjasæter, Tordis (1971). ”Böckerna och de lässvaga”. BBL nr. 7-8, s. 202-206.

”300kr för Kalle Anka!” (1977). BoK, nr. 2, s. 34.

”7 frågor om seriemagasin” (1968). SB, nr. 6, s. 248-249.

[utan författare och titel] (1980). BoK, nr. 5, s. 103.

[utan författare och titel] (1981). BoK, nr. 1, s. 4.

[utan författare och titel] (1982). BoK, nr. 4, s. 82.

[utan författare och titel] (1989). BoK, nr. 6, s. 142.

[Utan författare och titel] (1987). BiS, nr. 1, s. 5.

MATERIAL ANVÄNT I AKTÖRSPOSITIONSANALYSEN

Andersson, Per A. J. (2004). "Erling Frick – allkonstnären". *Bild & bubbla*, nr. 3-4, s. 94.

BiS Artikelregister 1969-1980.

[Presentation av Greta Renborg] (1960). BBL, nr. 10, s. 803.

Databaser

Artikelsök. (Tillgängligt via universitetsbiblioteket i Linköping.) [2006-12-17]

Libris webbsök. <http://websok.libris.kb.se/websearch/form?type=simple> [2006-12-18]

Nationalencyklopedin Internettjänst. <http://www.ne.se> [2006-12-18]

Nordiskt BDI-index. <http://bdiindex.hb.se/> [2006-12-18]

Härutöver har jag som redan nämnts gått igenom årgångsindex för berörda årgångar som inte finns med i BDI-index, liksom för årgångar från 1950-59. (I avsaknad av årgångsindex har jag gått igenom enskilda nummers innehållsförteckningar.) Jag har även gått igenom innehållsförteckningarna i Seriefrämjandets *Bild & Bubbla* från berörd period.

Bilaga 1: ANALYSSCHEMA UTAN KOMMENTARER

0. Typ av text:

01. Artikel / reportage / intervju.

02. Debattartikel / insändare.

(Hit alla texter som driver en tydlig tes.)

03. Recension / lästips.

03a. Recension / lästips som rör litteratur *om* serier, eller motsvarande.

04. Nyhetsnotis.

(Nyhetsrapportering på mindre än en halv sida.)

1. Texten handlar om:

11a. Serier i allmänhet.

11b. Enskilda serier, serieskapare, genrer, el. dyl.

12a. I första hand annat än serier. - Då serier berörs är det i form av serier i allmänhet.

12b. I första hand annat än serier. - Då serier berörs är det i form av enskilda serier, serieskapare, genrer, el. dyl.

3. Generell inställning:

31. Texter övervägande positiva till seriemediet, enskilda serier, el. dyl.

32. Texter övervägande kritiska till seriemediet, enskilda serier, el. dyl.

33. Texter där såväl positiva som negativa synpunkter ges, med en relativt jämn fördelning, eller där båda sidor i en debattsituation kommer till tals. (Hit alla tveksamma fall.)

34. Ickevärderande texter.

31. och 32. ges alltid antingen a.-tillägg för att markera ensidighet eller b.-tillägg för att markera att det även finns inslag av kritik resp. en öppenhet för att serier *kan* vara av godo.

4. Målgrupp för serierna/serien (även implicit, utifrån de enskilda serier som behandlas eller utifrån sammanhang):

41. Barn och/eller ungdomar.

42. Vuxna, samt ungdomar i kombination med vuxna.

43. Samtliga åldersgrupper.

44. Vuxna nämns som serieläsare, utan att stå i centrum för texten eller där behandlade serier.

5. Skäl för en positiv inställning till serier (eller till en större enhet där serier ingår):

51. Bra serier har ett egenvärde. (Vilket t.ex. kan framgå genom att de benämns som "konst" eller "kulturellt värdefulla", men framförallt genom att de helt enkelt prisas utan hänvisning till nytta.)

52. Serier kan fungera som en inkörsport till boken, eller som ett sätt att locka nya grupper till biblioteken.

53. Serier är bra för lässvaga.

54. Det är bättre att man tillhandahåller relativt goda serier än att folk läser de sämre serier som dominerar det kommersiella utbudet, eller att de tittar på TV/video, inte läser alls.

55. Serier har positiva värderingar / är nyttiga för barns utveckling.

”b”-tillägg används för att markera åsikter vilka tillskrivs andra än textförfattare, intervjuobjekt eller motsvarande i texten i någon mening närvarande person (ej heller biblioteksvärlden i stort – se längre fram!).

6. Typ av kritik som förekommer mot serier (eller mot en större enhet där serier ingår):

61. Serierna romantiserar våld, eller är upphov till kriminalitet. (Alla klagomål på våldsamt innehåll hit.)

62. Serierna underminerar läsförmågan och / eller den estetiska urskilningsförmågan.

63. Serierna är för orealistiska och sensationsinriktade.

64. Seriernas ideologiska innehåll är förkastligt / serierna bär på fördomar om kvinnor, svarta el. dyl.

65. Serierna är för kommersiella.

66. Serierna är helt enkelt estetiskt undermåliga. Eller någon del av dem/de flesta serier är det.

67. Det finns för få kvinnliga serieskapare / serieskapare från etniska minoriteter.

68. Serier kan inte skildra psykologiskt djup och allvar.

69. Serier lockar läsare från boken. (Hit alla texter där serier och böcker(/annan ”god” läsning) tydligt ställs i opposition mot varandra.)

”b”-tillägg används för att markera åsikter vilka tillskrivs andra, enligt vad som gäller under kategori 5. ovan.

7. ”Kopplingar”:

71. Kopplingar görs, tydligt, mellan serier och ”legitim” kultur. (Med vilket avses etablerad kultur, allmänt betraktad som av god klass, vare sig detta sedan är vuxen- eller barnkultur.)

72. Prov visas på vissa ej helt ytliga kunskaper om seriemarknad och seriehistoria. (Hit ej enstaka referenser till enskilda verk o.dyl. - Kodningen måste alltid särskilt motiveras!)

! Påståenden om hur det faktiskt ser ut på biblioteken. (Även inom det kulturella fältet i stort - *så länge det finns skäl att anta att biblioteksvärlden i detta sammanhang ses som en integrerad del i detta!*):

31.-B = Positiv inställning till seriemediet.

32.-B = Negativ inställning till seriemediet.

33.-B = Vissa på biblioteken är positiva till serier, andra är negativa. Ingen grupp har klart övertag.

34.-B = Bibliotekspersonal är (som regel) ointresserade av serier.

35.-B = Det saknas kunskap om serier på biblioteken. (Vilket är en kodning fullt förenlig med samtliga ovanstående.)

60-TAL

	BBL	S.B.	Totalt
Totalt antal texter:	7	15	22
-			
01.	0	3	3
02.	1	7	8
03.	5	2	7
03a.	1	3	4
04.	0	0	0
-			
11a.	1	8	9
11b.	6	4	10
12a.	0	3	3
12b.	0	0	0
-			
31a.	3	1	4
31b.	2	2	4
32a.	1	6	7
32b.	0	3	3
33.	0	3	3
34.	1	0	1
-			
41.	4	8	12
42.	1	0	1
43.	1	1	2
44.	0	0	0
-			
51.	5	1	6
52.	/1 ¹	0	/1
53.	0	0	0
54.	0	2	2
55.	0	2	2
-			
61.	2	5	7
62.	0	2	2
63.	0	1	1
64.	1	2	3
65.	0	1	1
66.	1	4	5
67.	0	0	0
68.	0	1	1
69.	0	5	5
-			
71.	0	0	0
72.	1	0	1
-			
31-B.	0	0	0
32-B.	0	0	0
33-B.	0	0	0

34-B.	0	0	0
35-B.	0	0	0
Antal debatter	0	1(3) ⁱⁱ	1
Tillfällen med två eller fler texter tillsammans	0	1(5) ⁱⁱ	1

i Siffra efter snedstreck avser kodning med b-tillägg i kategorierna 5. och 6.

ii Siffra inom parentes anger antal texter som ingår.

70-TAL

	BBL	BoK	BiS	Övrigt	Totalt
Totalt antal texter:	5	36	8	3	52
-					
01.	3	9	1	1	14
02.	2	8	4	2	16
03.	0	9	0	0	9
03a.	0	1	2	0	3
04.	0	9	1	0	10
-					
11a.	2	12	5	0	19
11b.	0	16	1	0	17
12a.	2	6	2	3	13
12b.	1	2	0	0	3
-					
31a.	1	9	0	0	10
31b.	1	1	1	0	3
32a.	1	5	4	0	10
32b.	0	2	2	3	7
33.	1	10	0	0	11
34.	1	9	1	0	11
-					
41.	4	25	3	3	35
42.	0	0	0	0	0
43.	0	2	0	0	2
44.	0	1	1	1	3
-					
51.	1	5	0	0	6
52.	0	2/1	1	0/2	3/2
53.	1	1/1	0	0	2/1
54.	0	1/1	1	0	2/1
55.	1	4	1	0	6
-					
61.	1	9/1	0	1	11/1
62.	0	1	1	0	2
63.	0	1	0	0	1
64.	0	16/1	5	1	22/1
65.	0	0	1	0	1
66.	0	4	1	0	5

67.	1	1	0	0	2
68.	1	0	0	0	1
69.	0	4	2	3	9
-					
71.	0	2	0	0	2
72.	0	6	0	0	6
-					
31-B.	0	0	0	0	0
32-B.	0	0	0	0	0
33-B.	0	0	0	0	0
34-B.	0	0	0	0	0
35-B.	1	0	0	0	1
-					
Antal debatter	0	1(2)	1(3)	0	2
Tillfällen med två eller fler texter tillsammans	0	4(9)	1(3)	0	5

80-TAL

	BBL	BoK	BiS	Övrigt	Totalt
Totalt antal texter:	20	19	3	13	55
-					
01.	7	6	1	7	21
02.	11	5	1	6	23
03.	1	1	0	0	2
03a.	0	1	0	0	1
04.	1	6	1	0	8
-					
11a.	11	5	0	5	21
11b.	5	9	1	1	16
12a.	4	4	2	7	17
12b.	0	1	0	0	1
-					
31a.	4	2	0	0	6
31b.	1	3	0	0	4
32a.	5	3	1	4	13
32b.	2	0	0	1	3
33.	6	2	0	6	14
34.	2	9	2	2	15
-					
41.	9	12	2	13	36
42.	3	2	0	0	5
43.	5	1	0	0	6
44.	2	2	0	2	6
-					
51.	6	4	0	2/1	12/1
52.	1	1	0	0/3	2/3
53.	1	0	0	0	1

54.	1	0	0	0/4	1/4
55.	4	3/1	0	2	9/1
-					
61.	1	2/1	1	3/1	7/2
62.	3	0	0	2/1	5/1
63.	2	0	0	1	3
64.	5	3	1	7/1	16/1
65.	1	1/1	1	3	6/1
66.	2/1	0	0	3	5/1
67.	2	0	0	1	3
68.	2	0	0	3	5
69.	6/1	1	1	2	10/1
-					
71.	1	1	0	0	2
72.	3	4	0	2	9
-					
31-B.	0	1	0	0	1
32-B.	1	0	0	0	1
33-B.	0	1	0	1	2
34-B.	0	0	0	0	0
35-B.	1	0	0	2	3
-					
Antal debatter	2(7)	0	0	0	2
Tillfällen med två eller fler texter tillsammans	2(5)	0	0	4(12)	6

90-TAL

	BBL	BoK	BiS	Övrigt	Totalt
Totalt antal texter:	4	3	0	0	7
-					
01.	3	2			5
02.	0	0			0
03.	0	0			0
03a.	0	0			0
04.	1	1			2
-					
11a.	3	0			3
11b.	0	1			1
12a.	1	1			2
12b.	0	1			1
-					
31a.	0	1			1
31b.	2	0			2
32a.	0	0			0
32b.	0	1			1
33.	0	0			0
34.	2	1			3

-					
41.	0	1			1
42.	3	2			5
43.	0	0			0
44.	0	1			1
-					
51.	2	0			2
52.	0/1	0			0/1
53.	0	0			
54.	0	0			
55.	0	0			
-					
61.	1	0			1
62.	0	0			0
63.	0	0			0
64.	2	1			3
65.	0	0			0
66.	0	0			0
67.	0	0			0
68.	0	0			0
69.	0	0			0
-					
71.	0	2			2
72.	2	0			2
-					
31-B.	0	0			0
32-B.	0	0			0
33-B.	0	0			0
34-B.	0	0			0
35-B.	0	0			0
-					
Antal debatter	0	0			0
Tillfällen med två eller fler texter tillsammans	0	0			0